

naše planine

3-4

1983

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Glavni i odgovorni urednik: prof. dr Željko Poljak. Urednički odbor: Nikola Aleksić, Darko Berljak, Vlado Božić, Krunoslav Milas, Željko Poljak, Ante Rukavina i Cvjetko Soštaric.

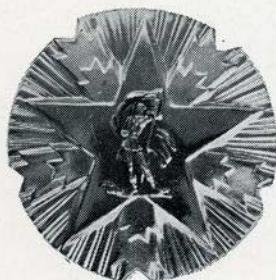
Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja preplata 400 dinara (za inozemstvo dvostruko). Pojedini broj 80 dinara. Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisk: »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972).

**Godina 75 (35) Ožujak—Travanj 1983. Broj 3—4
Volumen 75 (35) Mart—April 1983 No 3—4**

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

SADRŽAJ

Bogdan Brakus: Kun (7085 km)	49
Barbara Lapenna-Brakus: Neobična posjeta baznom logoru	52
Radivoj Kovačević: Bijela kapa crne Afrike	54
Daniel Vukušić: Sa suzom u oku	59
Ivan Tomljanović: Što je Liburnija?	62
Ivo Rudenjak: S oceana na Velebit	67
Duro Perić: Vikend na Baškim Ostarijama	69
Ante Rukavina: Kamenčići sa staza (III)	70
Predrag Miladinović: Zimski uspon na Triglav	73
Vlastimir Jovanović: Preko Bukuljskih »ledenjaka«	75
Smilja Petričević: Kod planinara i onih drugih	76
Uzeir Beširović: Prenjske Crne kose	77
Prof. Krinoslav Milas: Put preko Prenja	78
Sakib Kliko: Dimitorske tajne	81
D. P.: Planinarstvo i umjetnost	83
Mladen Kuhta: Ponovno istraživanje Jame Čudinke	84
Vlado Božić: U Čudinki prije 25 godina	86
Mr. Mladen Garašić: Pećina kod Kučinić sela	88
Naše organizacije	90
Prije stotinu godina	91
Alpinistički muzej u Ogulinu	92
Publicistika	92
In memoriam	93
Prvenstveni usponi	93
Kamo na izlet	94
Vijesti	94

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

Slika na omotu (uz članak na str. 73)

Zimi na Triglavu

Foto: Mile Oroz

Kun (7085 m)

Crtice s jedne ekspedicije

BOGDAN BRAKUS

ZADAR

Vrh

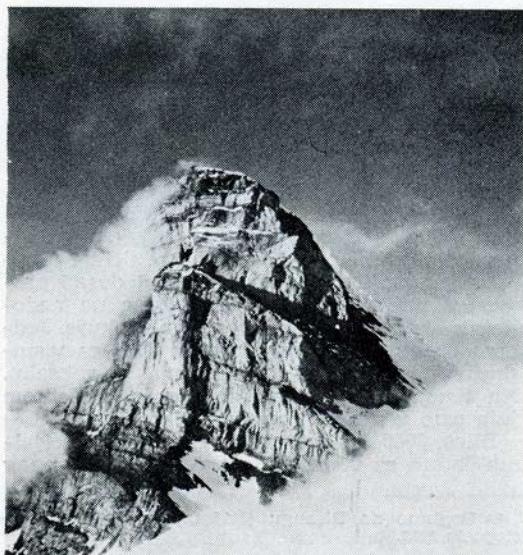
Četiri puta uzastopce pluća se pune rijetkim zrakom da oslabljenom tijelu omoguće jedan korak naprijed. Pobjeđnjeli monsun s jugo-zapada kao da to zna. Nemilice me tuče u lice i gura natrag niz padinu sirkog nanesenog snijega. Ledene iglice zabijaju se u kožu i lijepje za zamagljene naočari. Ravnotežu održavam jedino zahvaljujući cepinu zabijenom u snijeg. Ovaj orkanski vjetar zadnja je prepreka kojom se Kun brani od nezvanih došljaka. Prije sat vremena visinomjer je stajao na 6900 m. Točno u podne. Barbarin glas iz malenog primo-predajnika bio je posljednja veza s onim svijetom dolje.

Bacam pogled unatrag. Haidi i Ani, moje dvije partnerke u navezu, slijede ravnometrijaniz dubokih stopa. Pomisao na njihovu izdržljivost i upornost daje mi nov podstrek. Postepeno kosina pod nogama prelazi u vodoravnu površinu. Još nekoliko koraka i sumnje više nema: dvije sićušne zastavice, zabiljene tko zna kada u snijeg, markiraju kraj uspona. Trinaest je sati. Grupa broj 2 je stotinjak metara iza nas. Norbert, Eva i Wolfgang nam se uskoro pridružuju. Monsun kao da se malo umorio. Posustaje. Nekoliko sunčevih zraka probija se kroz oblake. Moji klijenti ne vide suze što mi naviru ispod glečerskih naočari. Ani, mala Austrijanka koja je već stajala na nekoliko visokih vrhova svijeta, neprestano ponavlja: »Bogdane, hvala ti, ovo je moj najljepši vrh!«

Mer i Ser

Nun i Kun, dva divovska vrha na krajnjem sjeverozapadu himalajskog lanca, dominiraju Kašmirom, Ladakom i Pandžabom. Nanga Parbat oko 150 km na sjeverozapadu i Karakorum oko 200 km na sjeveru preko doline Indusa moćni su i slavni susjadi ovog markantnog masiva. Stotinama kilometara na istok i jugoistok nijedan vrh ne dostiže njegovu visinu.

Putniku koji se našao u dolini rijeke Suru s ciljem da posjeti malu zaboravljenu kraljevinu Zanskar na istoku, Kun se ukazuje po prvi i posljednji put kod sela Parkučika kao sablasna stijena zastrašujuće strmine. Ljudi toga kraja dade mu ime Mer, što znači — kamen. Samo na sjeveroistok orijaška se stijena sužava u strmi ledeni hrbat, koji pruža i jedinu logičnu varijantu uspona. Njegov susjed Nun, pedesetak metara viši, malo je blžih oblika i prekriven je ledom sa svih strana. Stoga ga i zovu Ser — so. Tako »Kamen« i »So«, razdvojeni platoom i ledenjakom koji

Kun (7085 m)

se obrušava na sjever tisućama metara do rijeke Suru, vladaju vjekovima ovim divljim krajem.

Rijetkim Evropljanima ovaj kutak svijeta otvorio se negdje krajem prošlog stoljeća. Počušaj Bullock-Workmanove ekspedicije propao je 1906. godine. Talijanska ekspedicija Piacenza uspjela je savladati Kun 1913. godine. Ratovi i nemiri u Kašmiru gotovo da su onemogućili daljnje pokušaje sve do 1976. godine. Tek nakon primirja između Pakistana i Indije otvoren je put u Ladak i Zanskar i otada oba vrha uživaju sve veću popularnost među alpinistima.

Ideja

Avantura Kun počela je za mene jedne jesenje večeri 1980. godine... »Bogdane, naša slijedeća ekspedicija na Kun mora uspjeti! Hoćeš li preuzeti vodstvo?« To su bile riječi gosp. Hausera*, šefa ekskluzivne minhenske agencije za ekspedicijalna putovanja. Povjerenje koje je taj iskusni svjetski planinar polagao u moje sposobnosti više me je opterećivalo nego što mi je laskalo, tim više što je te godine ekspedicija bila bezuspješna. Znao

* Izveo je prvenstvene uspone na Nevado Alpamayo (6120 m) u Peruu i na Gangapurnu (7450 m) u Nepalu; poginuo 1981. na vulkanu Osorno u Čileu.

sam da je Kun, koji pored tehničkih problema zahtijeva i veliku organizacijsku spremnost, najteži pothvat u Hauserovom programu. S obzirom na stanje Barbarinih smržotina zadanobivenih na Plik Lenjinu, prihvatio sam vodenje tek za 1982. godinu. U međuvremenu se Barbara po treći put popela na Kilimandžaro, a u jesen 1982. pojačani s Veljkom** iz Zadra izveli smo nekoliko vrlo lijepih uspona u Ekvador.

Početkom 1982. godine bilo je sigurno da će se ekspedicija održati. Jedanaest planinara iz Njemačke, Austrije, Belgije, Italije i Jugoslavije podnijelo je prijavu. Među njima su četiri žene; za konzervativne alpiniste time je pothvat već unaprijed bio osuđen na propast. Moja su osobna iskustva o tom pitanju sasvim drugačija.

Tokom proljeća održavamo nekoliko treninga u Alpama. Gotovo svakog dana Barbara i ja trčimo 4—5 km do graničnog opterećenja srca i pluća. To je jedini dosad prouzvjeteni način pripreme organizma na nedostatak kisika koji nas tamo gore očekuje. Jednom tjedno svi slavljavamo preko 1000 m visinske razlike s 20—25 kg kamenja u ruksaku. Na Kunu nema visinskih nosača. Početkom jula smo u zadovoljavajućoj formi.

Bлизу 2000 kg opreme, počevši od specijalnih šatora za visinske logore, pa do gumenog

** Poginuo na Pisangu (6117 m) u Nepalu, u listopadu 1982.

Uspon na Kun po si. hrptu (u pozadini Pinnacle)

čamca za prelaženje rijeke, sve je provjereno i protokolirano. Srinagar. Krećemo iz glavnog grada indijskog dijela Kašmira.

Gomile opreme, velik organizacijski napor, sve to liči na nekakav pokušaj garancije uspjeha. Mentalitet potrošačkog društva isključuje mogućnost neuspjeha. Ipak, iskustvo nas uči o kakvim sviljenim nitima visi sudbina jedne ekspedicije: loše vrijeme, bolest, objektivne opasnosti, subjektivni faktori... Prosječećeni Evropljani nagnju prepotentnoj naučnoj analizi svih mogućih okolnosti, naši pratioci iz Ladaka vide u spletu slučajnosti jedino Budin ili Alahovu volju (Kun leži upravo na granici između Budizma i Islama). Istina jednog ovakvog pohoda leži negdje između ta dva gledišta.

Rijeka Suru

Ledenjaci Zanskara kao da žele upozoriti planinara na samom početku da ovdje nije mjesto za vikend-turiste. U Kargilu smo je ugledali po prvi put. Njeni mutni valovi zabiljaju se tu u bok rijeke Šingo, da bi udruženim snagama probijali put dalje prema Indusu. Pomisao na prelaz preko tog mutnog inferna ledene vode u malenom gumenom čamcu ispunila nas je jezom. Znali smo da je već nekoliko ekspedicija pritom zapelo i izgubilo dragocjene dane.

U sunčano jutro nakon dana i noći vožnje džipom iz Kargila stojimo na njenoj desnoj obali, na mjestu koje izgleda donekle bezazleno. Dvjesto metara uzeta treba da nam omogući manevarski prostor. Klaus i ja krećemo, svaki s po jednom lopatom za snijeg u rukama. Zaveslaji moraju biti ravnomjerni ako ne želimo da čamac izgubi pravac. Matica nam snažno vuče nizvodno i »troši« naš konopac. Samo dvadesetak metara dijeli nas od cilja, ali uže je zategnuto i vuče nas natrag. Nakon dvadesetak minuta igra se ponavlja. Obala nadohvat ruke opet nam izmiče. Trenutak razmišljanja — oslobođam se karabinera koji me veže uz čamac. Skok. Rijeka Suru drži me u svom hladnom mutnom zagrljaju. Nekoliko zamaha rukama i bujica jenjava. Pješčani sprud. Moji drugovi i cijela oprema su na drugoj strani. Prisjećam se knjige »Pale sam na svijetu«. Tek sada osjećam hladnoću glečerske vode, ali sunce, već visoko iznad zanskarskih planina, brzo mi vraća toplinu. Pri četvrtom pokušaju uže je konačno dobačeno na moju obalu. Suru je svladana.

Ledeni grob — Budina volja

Teški ruksaci ometaju mukotrpni uspon preko morene prema ledenjaku Šafat. Ovo je prvi od petnaest dana koliko imamo na raspolaganju za Kun. Šeststisućnjaci na rubu Nun-Kun platoa privlače pogled. Naš cilj — skriven iza njih — izgleda nam nedostizan. Odjednom u strmom kuloaru iznad nas sitne točke zalipljene na ledu: Japanci pokušavaju novu varijantu uspona na plato. Oni su uporni i marljivi. Osim toga kao da ne znaju za strah. Monsun ove godine nije naklonjen

planinarima. Pretoplo je. Japanci su već pod samim platoom. Zavidimo im. Gubimo ih izvida.

Predveče tumaramo iscrpljeni i olakšani natrag prema baznom logoru. Bacamo pogled prema »Japanskoj ruti«. Velik dio ledene kose kojom su se jutros penjali pretvorio se je u plavkasti led. Nekoliko časaka poslije naš oficir za vezu donosi užasnu vijest: u ranu popodne lavina golemlih razmjera pomela je ledenu kosu i povukla zauvijek jednog Japanca. Ostali su odsječeni na platou bez dovoljno opreme i s jednim ozlijedenim. Objasnjavam šefu japanske ekspedicije kako da najlakše pošalju pomoći po normalnoj ruti. Mi za spašavanje još nismo visinski aklimatizirani. Dajem im dio naša opreme.

Dva dana dramatične borbe po lošem vremenu. Jedanaest planinara, među njima dvije djevojke, tumaraju po magli na preko 6000 metara i traže svoje drugove koji dolaze ususret. Konačno predveče drugog dana akcije pojavljuju se. Dočekujemo ih u kampu 1 sa čajem i vrućom juhom. Neizmјerno su zahvalni. Buda je danas bio velikodušan. Prošle godine u ovo vrijeme na platou je od visinske bolesti umro mladi indijski oficir za vezu španjolske ekspedicije, a kratko nakon toga i jedna Japanka nakon što je već bila spuštena u bazni logor.

»Zec«

Stotinjak metara poviše kampa 1, na rubu ledene barijere od oko 50 stupnjeva nagiba, sjedi »zec«. Crna granitna stijena u obliku orijaškog zeca kao nekakva kula svjetilja pokazuje alpinistima put kroz ledenjak. Led ispod »zeca« je mokar i crn. Granična pukotina uz donji dio ledene barijere zjapi otvorena. Po ledenu mostu sumnjive čvrstoće Norbert se dohvaća strme padine. Vršni šiljci dereza teško se zabijaju u staklasti led. Slijedim nakon tridesetak metara. Moj partner već je na vrhu i upravo učvršćuje uže. Ja se nalazim negdje na pola visine i postavljam spiralu za fiksno uže. Odjednom očajnički povik odozgo: »Bogdane kamen!« Nije to bio kamen, već četiri ili pet gromada pločastih stijena koje su napustile »zeca« i krenule prema meni kao po velikom toboganu. Nema vremena za strah. Na zategnutom užetu kao na nekakvom divovskom klatnju, odbacujem se od padine. Prva stijena protutnji pod nogama. Tako 3–4 puta. Tišina. Lupanje srca. Polako se penjem dalje. Pod »zecom« Norbert mi pruža ruku. On je iskusni lisac ledeni zidova. Šutimo. Znamo što bi se dogodilo da sam nekoliko sekunda ranije fiksirao uže...

Plato

Dvjesto metara fiksнog užeta koje sam sić postavio na strmom usponu pod »Bijelom iglom« pomažu nam da se s teškim ruksacima uspнемo na plato. Strmina pod nogama pomalo prestaje. Konačno stojimo tu — licem u lice. Bizarna zapadna stijena Kuna nadnijela se nad bijelim prostranstvom. U usporedbi s tom kamenom piramidom ponosni

Bogdan i Ani na vrhu Kuna

bezimeni šestisućnjaci na južnom rubu platoa liče na neku nedoraslu dječicu. Visinomjer pokazuje 6100 metara. Samo snaga volje može pokrenuti čovjeka pod teretom na toj visini. Pet kilometara dubokog snijega gotovo bez visinske razlike — to je naš zadatak do večeri. Podne je. Pod nogama neopisiva bjelina, nad glavom crno nebo. Cijeli svijet se ovdje sveo na ta dva elementa. Nakon sat vremena hoda naša pozicija kao da se i nije promijenila. Oči mi počinju suziti. Otvori za ventilaciju na glečerskim naočarima ipak propuštaju previše ultraljubičastog svjetla. Oblijepljujem ih flasterom. Snježno sljepilo u ovim visinama može značiti katastrofu. Idemo dalje. Vrijeme kao da ne prolazi. Počinjem razmišljati o smislu planinarenja. Ovo naše pužanje kroz snijeg ne izgleda nimalo elegantno. Pitanje je hoćemo li se ovim tempom uopće do večeri dovući do kampa 3. Dovoljno je da jedan popusti... Pred očima valovi maeštra zapljuškuju obalu. Ugodna morska svježina miješa se s mirisom smilja. Sjećam se sličnih razmišljanja s prethodnih ekspedicija. Znam da na pitanje o smislu alpinizma nema razumnog odgovora. Pauze su sve češće i duže. Mala Ani sa svojih 46 kg vuće 18 kg na ledima. Podsjeca me na nekog insekta koji tegli višestruku vlastitu težinu.

Pomalo mi postaje jasno što znači naći se na platou u magli ili snježnoj vijavici. Brižno zabijamo u snijeg rijetke preostale zastavice za markiranje. Prije samo nekoliko dana tu je jedanaest Japanaca za dlaku izbjeglo sudbine — u magli, bez karte, nedovoljno opremljeni...

Kraj platoa još uvijek se ne nazire. Sada već grubo prekidam preduge pauze. Samo

uprćivanje teških ekspedicijskih ruksaka košta toliko snage, da cijeli efekt odmora propada. Konačno se pojavljuju dvije velike putkotine, znak da smo ipak pri kraju. Mjesto našeg kampa 3, ravno kao dlan, već se skrilo u sjeni Kuna. Polarna hladnoća u tren oka zamjenjuje nepodnošljivu vrućinu i zračenje. Ukočeni prsti nespretno postavljaju šatore. Pogled preko platoa na jugoistok otvoren je. U simfoniji čarobnih boja himalajski gorstasi tonu u mrak.

Povratak

Dolaskom na vrh planina nije osvojena. Istorici planinari znaju da je silazak uglavnom riskantniji dio pothvata. Umor, prerano opuštanje, opijenost uspjehom — sve to povećava rizik pri spuštanju. Statistike tragičnih dogadaja neumoljivo potvrđuju ovu činjenicu.

»Bianco hrbat« — tako smo nazvali ledenu oštricu, čiji brid vodi dolje prema platou. Jedan pogrešan korak tu znači kraj. Dvije spirale za led od titana, poklon mojih ruskih prijatelja iz Pamira, posljednja su rezerva materijala. Brižno ih zavrćem u smrznutu padinu. Nagib pod nogama dostiže i 60 stupnjeva. Srećom su svu u prilično dobrom psihičkom stanju. Nebo se nakon podnevног nalaeta monsuna očistilo. Vrhovi Karakorumu preko doline Indusa kupaju se u kosim zrakama sunca. Patnje prethodnih dana su zaboravljene. Korak po korak napuštamo taj predivni i surovi svijet, u kojem smo ipak

samo beznačajni uljezi. U 6 sati naveče stojimo na podnožju Kuna. Radio veza donosi Barbarin glas iz baznog logora. Oficir za vezu nam čestita. S našom prethodnicom od četiri člana i današnjim uspjehom naša je ekspedicija postavila rekord. Od 12 planinara 10 je osvojilo vrh.

Još jedan dan u zagrljaju ledenjaka. Sakupljanje opreme, skidanje fiksne užadi. Ništa ne ostavljamo za sobom. Ruksaci pretrpani vlažnom opremom. »Absajlanje« niz »zeča«. U predvečerje dolje na moreni — crvena točkica. Barbara mi dolazi ususret. Izgleda da se oporavila od iznenadne bolesti. Prije četiri dana prekinula je uspon i vratila se u bazni logor. Bio je to težak udarac za nas oboje, ali time je možda i pridonijela ovakvom uspjehu cijele ekspedicije. Pred očima mi je naš zajednički uspon na Pik Lenjin u Pamiru. Bez njene odlučnosti, tada u kritičnim trenucima, ne bismo bili osvojili vrh.

Dva dana poslije truckamo se u džipu pršnjavom cesticom u pravcu Kargila. Tamo gdje rijeka Suru čini nagli zaokret prema sjeveru, pomalja se po posljednji put grdosija Kuna, kamenita i ledena. Je li to stvarno moja najljepša planina? Nečista savjest vodi me dvadeset godina u prošlost. U teniskim patikama, s odrpanim rancem na leđima, kaskam po prvi put za Mićom Borojevićem uz Paklenicu. Odonda stotine vrhova, stijena, ledenjaka, na četiri kontinenta nije uspjelo umanjiti moju ljubav i poštovanje prema Velebitu. Znam da će tako biti i ovog puta.

Neobična posjeta baznom logoru

BARBARA LAPENNA-BRAKUS

ZADAR

Ugledali smo ga prvi put u sumrak trećeg dana boravka u logoru. Nakon obilne i ukušne večere u velikom skupnom šatoru izišli smo da malo protegnemo noge i nadisemo se svježeg zraka prije nego što se zavučemo u perje. Na istoku tanak mjesec je srp iznad nepreglednih planinskih lanaca Ladakha, na zapadu gorostas Nun kao prijeteća crna gromada izrezana na tamno grimiznom nebu. Samo daleki žubor ledenjačkog potoka remeti večernju tišinu. Nijemo stojimo upijajući svim čulima svu veličanstvenost himalajske večeri. Najednom Bogdanov uzbuden šapat: »Pogledajte gore!« Dijem pogled uz već gotovo crno nabacano kamenje ledenjačke morene, koja se strmo nadnosi nad baznim logorom, sve do oštih gromadastih obrisa na vrhu: između dvije nepravilne stijene kntura glave na kojoj se jasno ističu dva okrugla uha. Nepomično, ukočeno čeka, vreba nad logorom. Prolazi me lagana jeza; kakva ga je ljuta glad i bijeda natjerala da se do te mjere približi ljudima? Iznad baznog logora,

koji leži na 4400 metara, nema više života — tako smo bar donedavno mislili. Jadni sićušni ostaci vegetacije stisnuli se među stijenama i siparima, a iznad njih ledeni haos razrovanih ledenjaka i golih crnih litica. Zar je moguće da u toj negostoljubivoj pustosi još žive medvjedi? Ili ga je možda dolazak naše ekspedicije iznenadio i natjerao da se povuču više gore u nedostupno carstvo stijena i vječnog leda?

Paklenska dreka i galama naše kuñirjske momčadi trgla me iz razmišljanja. Viču, zvižde, udaraju loncima i poklopčima, i samog bi sotonu natjerali u bijeg. No, medvjed kao da je svjestan svog nadmoćnog položaja, i dalje nepomično zuri u nas, a onda se lijeno okreće i izgubi sa horizonta.

Slijedeća dva dana bili smo odsutni. Postavljali smo logor 1 na ledenjaku na 5300 m visine. Po povratku u bazni logor dozajnemo od indijskog oficira za vezu: medvjed je prošle noći silazio i napravio rusvaj u susjednom japanskom logoru. Japanci drže svoje zalihe

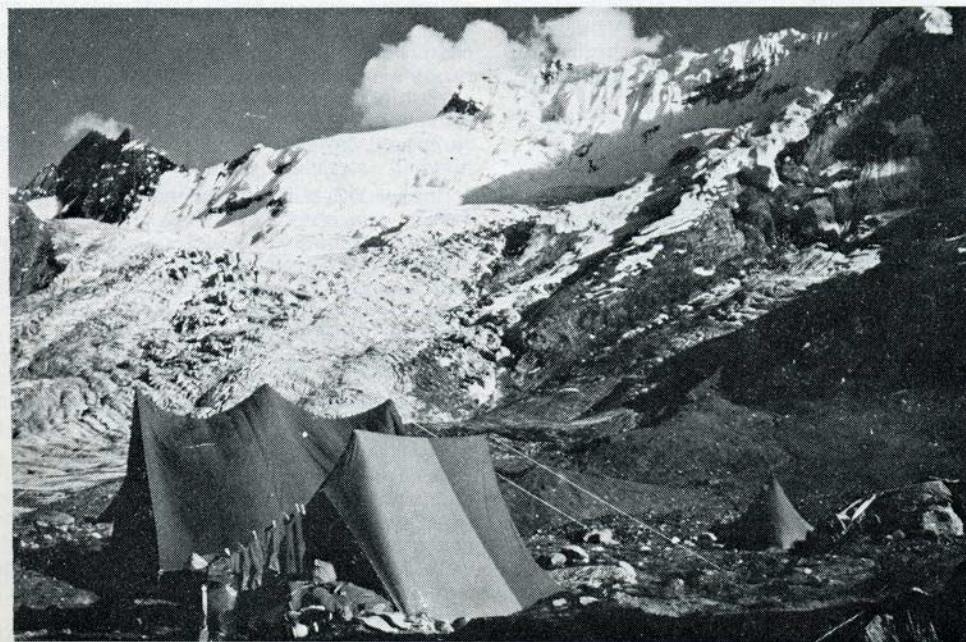
hrane na otvorenom, samo prekrite velikom ceradom. Medo je pocijepao ceradu i obilno se počastio keksima i čokoladom! Naši su bolje prošli; sva hrana se nalazi u velikom kuhinjskom šatoru, u kojem također spava i kuhinjska momčad: četiri snažna i odlučna momka iz Srinagara. Ubuduće će im biti još tješnije. Moraju primiti u siguran zaklon i našu »živu hranu« — petnaestak kokošiju i jagnje. Medo se do sada doduše nije obazirao na mesnu hranu, ali nikad se ne zna... Samo jedna akcija te vrste mogla bi značiti propast čitave ekspedicije.

Desetak dana poslije: zbog bolesti sam morala odustati od pohoda na vrh i spustiti se u bazni logor. Nepochredno pred prvim šatorima jasni tragovi u prašini. Opet smo imali posjetu! Noćas moram spavati sama u šatoru. Oficir za vezu mi savjetuje da uzmem cepin u šator: »Za svaki slučaj...« Kao da bi mi to što pomoglo! Čitave noći jak vjetar lupa i trese šatorskim krilom. U svojoj prestravljenoj maštici pri svakom novom udaru vidim medvjedu grdosiju kako se nadnosi nad šatorom i jednim udarcem šape para krilo. Noć se otegla u beskonačnost. Tek pred zoru je vjetar stao.

Lupanje me je trglo iz sna. Već je sunce visoko odskočilo na nebū. Niz strmu ledenjačku morenu kotrljavaju se dva prazna drvena sanduka, a za njima pažljivo silaze dvojica Japanaca. Našli su sanduke 200 m iznad logora — prazne! Na njima piše: Biscuits i Mar-

melade. Slijedećeg jutra japanski je kuhan kao prvi provirio iz šatora i našao se licem u lice s — medvjedom. Taj je poslije obilne gozbe bio prelijen da se penje u svoje skrovište i odlučio da odspava nekoliko sati usred logora. Momak je udario u zaglušujuću dreku i razbudio oba logora, našto se naš gost veličanstveno digao i lagano odšetao uzbrdo.

Naši su poslije uspješnog osvajanja vrha Kuna opet svi na okupu. Posljednja noć u baznom logoru. Elmar je opsjednut idejom o noćnoj snimci s blicom i sprema medu posebno lukavu klopku: neposredno pred svojim šatorom prosut je, na opće negodovanje, posljednje dragocjene ostatke meda i marmelade, a mjesto okružio praznim limenkama, da bi kradljivac prilazeći napravio što veću buku i probudio ga. Nisu svi tako hrabi; Norbert, veliki hrabri penjač ledenih zidova, postavio je kao obranu pred svoj šator nekoliko pari dereza, naravno, sa šiljcima prema gore. Ovog puta je obojici trud bio uzaludan. Još uveče stigli su iz doline gonići konja, koji treba da sutra našu opremu prenesu dole do rijeke. Njihovi divlji psi čuvari cijele noći lavežom odbijaju neželjenog posjetioca. Napuštamo bazni logor. Posljednji put pogledom prelazim divlje klance i litice nad sobom. Tamo negdje u nedostignim visinama krije se on. Veoma sam zabrinuta za njegov život, naš oficir najozbiljnije hoće predložiti Indijskom planinarskom savezu da pratioca slijedeće ekspedicije opskrbe vatrenim oružjem...

Bazni logor (4400 m), u pozadini Z2 (6000 m)

Bijela kapa crne Afrike

RADIVOJ KOVACHEVIC

SRIJEMSKI KARLOVCI

Otkako je Hemingway napisao »Snjegove Kilimandžara« i lešinu svoga tigra popeo na najviši vrh afričkog kontinenta, ova planina okovana vječitim snijegom i ledom u srcu žarke Afrike, postala je čuvena širom svijeta. Tumači ove novele slavnog pisca pokušavali su mnogo puta odgometnuti smisao zagonetke: otkuda mrtvi tigar na ovim visinama? Jer, i sam slavni pisac kao da ju je želio obaviti velom tajne pišući: »Nitko nije razjasnio što je tigar tražio na toj visini«. Mnogi su kretali pješice na vrh visok gotovo šest tisuća metara ne bi li pronašli Hemingwayevog tigra. Jedni su se vraćali ne do spjevši ni do podnožja ove planine, a mnogi su u povratku pričali o nedaćama na tom teškom putu do najviše točke Afrike. I nas četrnaestoro krenuli smo, ne da tražimo tigra, već da iz planinarskih pobuda izademo na vrh, potajno se nadajući da ćemo u »planini demona« — kako Kilimandžaro nazivaju domoroci — baš mi pronaći tog izmišljenog tigra.

Punih stotinu godina ljudi već izlaze na najviši vrh Kilimandžara. Nalazi se na obođu kratera ugaslog vulkana Kibo, koji je 8. decembra 1961. dobio simbolično ime — Vrh slobode. Toga dana dvadesetpetogodišnji, prvi oficir tanzanijskih (tada još uvijek tanganjikanskih) strjelaca, Aleksandar Njirenda popeo se na najviši vrh Kilimandžara da bi u debeli snijeg i led pobo zeleno-crno-žutu nacionalnu zastavu i ozvaničio skidanje s najvišeg afričkog vrha »Kajzera Vilhelma« — čije je ime nosio od 1883. — upisujući mu u krštenicu novo ime: Uhuru pik ili Vrh slobode.

Maleni pasus Hemingwayeve novele ovjencao je slavom Kilimandžaro, pa je otuda i svaki odlazak tamo izazivao uzbudjenje onih koji odluče da krenu k njegovim padinama i divljenje onih kojima su planinari poslijepričali svoje dogodovštine. Inače, sam odlazak na najviši vrh Kilimandžara ne predstavlja neki izuzetan alpinistički pa ni planinarski pothvat. Da biste stigli do krajnjeg cilja — Vrha slobode, visokog 5895 metara — najvažnije je da čovjek ima zdrava pluća i srce. Razrijeden zrak na visinama iznad četiri tisuće metara jedina je prepreka za one koji krenu put ovog vrha.

Posljednjih decenija interes planinara i alpinista iz cijelog svijeta usmjeren je put Himalaja, Hindukuša, Karakoruma, Anda i osvajanju najviših vrhova u ovim planinskim masivima. Čini se da su zaljubljenici planina jednostavno zaboravili na druge vrhove posijane širom zemljine kugle, a među njima i na Kilimandžaro. Iako ovaj vrh specifičnošću svoga terena daje planinarima veću želju — da se iz tropske žege za nekoliko dana pješačenja nađu u polarnom ambijentu

— rijetki su oni koji dolaze ovamo, 160 kilometara južno od Ekvatora.

Za Afriku je Kilimandžaro specifičan i baš kao što je Partenon tipičan fenomen izraza helenske kulture i umjetnosti, Kilimandžaro stoji kao Akropola Afrike, da svatko tko ga izdaleka opazi, ugleda u njemu simbol koji strši iznad prostranih stepa i sija se u bjelini svoga snijega i leda, na ekvatorskom žarkom nebu. »Tko je vido piramide Gize — pisao je 1883. prvi osvajač Kilimandžara Hans Majer — tko je dugo promatrao zagonetnu sfingu, tko je prolazio nepreglednom Saharom i bezvodnim pješčarama Afrike, taj još uvijek sebi ne može dočarati osjećaj putnika kada se nađe pred licem ovog gorstasa. U njemu je simbol cijele Afrike...«

Magičnošću svoga imena, izgledom i nekom čudnom tajanstvenošću, Kilimandžaro je za mene bio velik izazov. Bila je to ona dječačka želja da se krene u »crnu Afriku«, u avanturu, ali je uvijek bijela snježna kapa krova Afrike bila krajnji cilj tih želja.

Za jednog prosječnog planinara Kilimandžaro je veći izazov od nekog orijaškog himalajskog vrha. Slučajnost je htjela da se nađem u grupi sa trinaestoro slovenačkih planinara, koji su se mjesecima spremali za ovaj daleki put.

Kada smo pošli sa ljubljanskog aerodroma Brnik, zima je na okolnim vrhovima Kamničkih Alpi već najavila svoj dolazak. Okolni vrhovi već su dobili bijeli snježni ogrtač. Oblaci pritisli nebo i ne bi se moglo reći da našu skupinu baš lijepo ispraćaju. Atmosfera na aerodromu nekako šutljiva. Svi koji su se odlučili na ovaj daleki put razmišljaju o tome, hoće li stići tamo kamo su naumili, jer su mnogi koji su se vraćati s Kilimandžara donosili »stravične priče« o usponu.

Snažni DC-9 otisnuo se na dalek put. Stjuardesa nas obavještava da ćemo te noći letjeti na preko 10 kilometara visine, da ćemo sletjeti i kraće se zadržati u Kairu i Džibutiju, a u glavni grad Kenije, Nairobi, planirano je da se stigne za 10 sati leta. Simpatična stjuardesa je još dodala da je naš put dug deset tisuća kilometara i da ćemo preletjeti preko Sarajeva, Atene, Krete, imat ćemo prilike da vidimo nepreglednu Saharu, plodnu dolinu Nila, a malo prije deset sati preletjeti i Ekvator.

Upravo dok nam je kapetan objavljivao da prelijećemo onu zamišljenu liniju koja presijeca Zemlju na dva dijela, u avionskom prozoru, kao u nekoj rami, pojavila se slika vrha čije su strme padine izranjale iz afričke sumaglice da bi se s nebom srele svojim bijelim snjegovima. Oči su htjele dugo da zadrže tu nestvarnu, ali prisutnu sliku Afrike. Avion se brzo okrenuo i ona je ostala kao tren.

Poslije poludnevnog boravka u Najrobiju i petosatne vožnje nepreglednim savanama, kroz carstvo poznatog plemena Masaja, našli smo se oko podne u — raju na zemlji, jer se drukčije i ne mogu opisati jugoistočne padine Kilimandžara na kojima se smjestilo selo Marangu.

Marangu je selo na oko 1700 metara nadmorske visine. Ono je selo iz snova, jer golema polja banana okružuju raznobojna stablo čudnih cvjetova, plavih, crvenih i ciklama. Ona su okićena bezbrojnim pticama, čija pjesma samo upotpunjuje ovaj pejzaž, koji je velik praznik za oko. A tamo daleko, put jugozapada, zasježena bijela kupola Kilimandžara! Dojam je kao da ste došli u neki nesanjani san, kao da se na jednom mjestu skupila sva ljepota ovog svijeta.

Zaboravljate u tom oduševljenju i na mambe, koje se često saviju u grozdove banana, zaboravite na opake komarce čiji ubod može da vam doneše ponekad smrtonosnu tropsku groznicu, pogotovo ako preventivno niste uzimali lijekove, zaboravite na sve nedaće ovog svijeta. Marangu je najljepši blagdan za oko i dušu. Selo, kažu, ima oko tri tisuće stanovnika. Kuće, koje po mnogo čemu liče na evropske, šćućurile se usred njiva banani. Ono što mu daje obilježje sela jesu osnovna škola, nova crkva koja se još gradi i dva-tri dućana na čijim su zidovima izlijepljene mnoge reklame domaćih i stranih proizvoda. Sve je to u šumi koja je više park nego divljina, nego početak prašume koja se nastavlja gore prema Kilimandžaru.

Za sve one koji žele poći put Vrha slobode ili se samo prošetati padinama Kilimandžara, Tanzanijski planinarski klub iz Mošija podigao je u podnožju planine dva hotela — »Kibo« i »Marangu«. Naši su nas domaćini iz Najrobija smjestili u ovaj drugi.

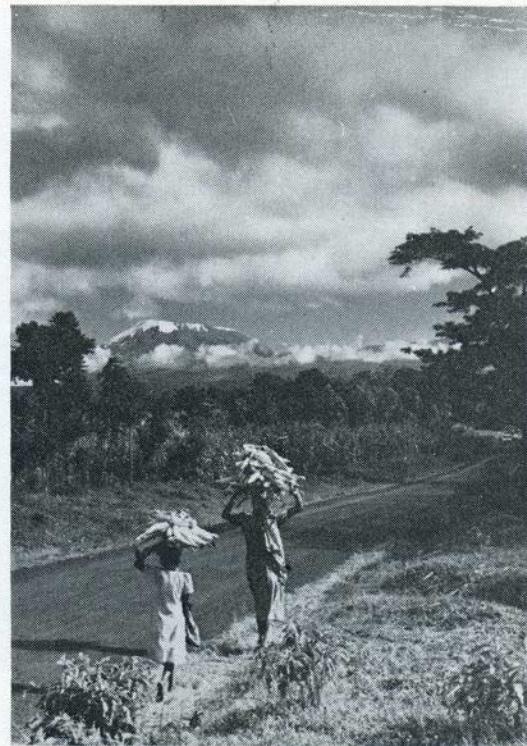
Na zidu našeg apartmana najljepša slika žarke Afrike — u rami prozora neko čudno crveno cvijeće, visoke krošnje drveća u dajlini, a na nebū dva vrha Kilimandžara — Maveni i Kibo, s bijelim ledenim kapama koje ne skidaju ni sred ljeta.

U posljednjem sunčevom zalasku vulkanska kupa Kiboa izgleda još čarobnije. Naše oči su neprestano na njegovim padinama koje se odavde iz doline lijeno vuku put neba da bi se poput bijelog zaledenog oblaka zaustavile na visini od skoro šest tisuća metara. To je Kilimandžaro! To su njegovi snjegovi! Tek tada smo osjetili njegovu magičnu moć. Njegov izazov.

— Zovem se Manasi — prekide nas u tom putovanju očiju po Kilimandžaru mladić sa širokim osmijehom svojstvenim samo žiteljima afričkog podneblja. — Džambo, frend! Bit ću vam vodič na ovom putu, a ovo su moji pomoćnici — pokaza rukom na dvojicu svojih drugara koji su stajali iza njega.

Poslije smo saznali da Manasi ima trideset godina i da mu je ovo dvadeset i šesti put kako na čelu planinarskih skupina izlazi na najviši vrh Kilimandžara. Još je dodao:

— Uspjet ćemo. Vidjet ćete!

Kilimandžaro

Ove riječi samopouzdanja čovjeka kome je ovo jedino zanimanje da cijele godine vodi planinare na krov Afrike, kao da su nam dale krila. Istovremeno su nekako razbile crne slutnje i mōru što nas je pritiskala poslije čitanja razočaravajućih tekstova u knjizi dojmova koji su kazivali o teškoćama na putu do Vrha slobode.

Već su se okupili nosači, u vreće su spakovani sav naš prtljag, koji nije smio biti teži od 18 kilograma, jer je prema propisima Tanzanijskog planinarskog kluba toliko dozvoljeno za afričke »šerpase«. Nama je ostalo jedino da nosimo fotoaparate a ljubazni domaćini tutnuli su nam u ruke štapove na čijem je vrhu bio metalni šiljak, koji će nam poslije i te kako dobro doći radi lakšeg kretanja po prašini lave, a u prašumi i savani nam je poslužio i kao hladno oružje ako bi naišla zmija.

Put na Kilimandžaro, iako obično traje četiri dana, dugačak je čitavu jednu godinu. Za onih nekoliko dana koliko traje uspon od sela Marangu do Vrha slobode, planinar prođe kroz sva četiri godišnja doba — krene iz proljeća, a stigne u polarnu zimu, naravno, usput prolazeći kroz žarko ljetno i kišnu jesen.

Naša mala povorka već je na ulazu u Nacionalni park gdje saznajemo da ćemo pri povratku, ako se uspijemo domoći najvišeg vrha Afrike, dobiti specijalne diplome. Isto

tako, čuli smo ovdje da su naši vodiči zakleti i da se njihova riječ poštuje više od svega. Naime, jedini dokaz da ste stigli na »Krov Afrike« je njegova usmena potvrda, a kažu da do sada još nijedan vodič nije slagao, pa čak ni onda kada su mu mnogi planinari, koji iz bilo kojih razloga nisu stigli na vrh, nudili novac samo da bi dobili toliko željenu diplomu kojom se potvrđuje da je netko osvojio Vrh slobode.

Ovdje na ulazu u Nacionalni park, gdje počinje i prašuma, sačekujemo naše nosače da bismo zajedno narednih šest-sedam sati isli kroz džunglu. Nekako nam se učinilo da je sigurnije ako su oni pored nas. Za svaki slučaj, jer je prašuma za sve nas samo tajanstvena šuma iz avanturističkih i putopisnih knjiga koja u sebi krije mnoge tajne i neugodnosti.

Planinarski klub Tanzanije i Nacionalni park su posljednjih godina preuzezeli svu brigu oko organiziranja uspona na ovu planinu. Podijelili su cijelu etapu na četiri dijela radi lakšeg privikavanja organizma na visinu, tako da smo svakog dana svladavali visinu od oko tisuću metara.

Očigledno uzbudeni penjemo se stazom, koja je sve uža i uža, kroz prašumu koja ni po čemu ne pokazuje svoje »divlje zube«. Hoće li nam pothvat uspjeti? Mi smo čvrsto riješili da svi idemo do kraja, ne plašimo se napora, vjerujemo u vlastite snage i volju. Samo, zar u sve to nisu vjerovali i svi oni koji su prije nas isli ovim putem, ali su se poraženi morali vratiti? Možda ćemo i mi kroz koji dan istaći bijelu zastavu pred bijelim velikanom? Iz tih crnih misli trže nas neki šum kraj staze. Ptica? Lav? Koješta! Učini mi se da sam u Fruškoj gori, a ne u džungli. Malo gušća šuma, komadić neba u prozoru lisnatih i visokih krošnji. Lavovi su samo priča za malu djecu. Sjetih se mambi. Jeza prožima leđa. Što ako se objesi na neku granu pa... čap! Neugodno je i pomisliti na takav susret. Zato, valjda, nitko od nas i ne dodiruje grane koje se spuštaju na stazu.

Cujemo žubor potoka, ali ga ne vidimo. Tu je negdje, ali u žurbi da što prije izade na sunce bira najkraći put u dolinu. Odjednom — malo jezero. Kraj jezerca, punog nekih glavatih ribica, skupina njemačkih planinara. S njihovih lica čitamo razočaranje. Rekoše nam kratko i jasno: kaput! Dakle, evo još jednih koji su kapitulirali! Čuli smo njihovu tužnu priču o porazu pred afričkim gorostasom. Stigli su samo do 4300 metara, tamo gdje planina počinje da liči na mjesecu površinu i gdje je zrak toliko rijedak i »tanak« da čovjek počinje da diše »na škrge«. Odatle su morali nazad. Kažu: htjelo sreća da iskoči, a u grudima nešto tako peče kao da se usnuli vulkan Kibo probudio i premjestio u njihov graduni koš. Dodali su još samo: »davolska planina«. Naizgled lijepa i pitoma, a tako surova. Ova priča Nijemaca nije nas obeshrabrla, ali nas je nagnala da razmišljamo o sebi, o svojim fizičkim i psihičkim moćnostima.

Idemo dalje uzanim, zasvođenim mračnim hodnikom prašume i samo povremeno naziremo plavetnilo neba. Potok se ponovo pojavi kraj naše staze, a potom odsakuta u neizvjesnost prašume. Drveće je neobično lijepo, okićeno mahovinom i lišajevima koji se u fantastičnim kaskadama, po pola metra dugačkim, spuštaju s njihovih grana. Girlande i bokori nekog crvenog i ljubičastog cvijeća, najraznovrsnijih oblika, hrleći suncu, pužu se uz grane, obavijaju oko stabla. Uzduh je nekako zasićen mirisima i vlagom. Čitava prašuma odiše nekim čudnim isparavanjima.

Satima tako koračamo, neprekidno diveći se šarolikoj ljepoti džungle i potpuno zaboravljamo na mambe i druge prašumske gadove, koji bi nas mogli iznenaditi. Imali smo, međutim, sreće. Na čitavom putu, i o usponu i pri povratku, osim ptica nismo sretali druge stanovnike džungle.

Uspon na ovom dijelu puta nije naročito strm i razmak do skloništa Mandara, planinarske kuće na 2727 metara nadmorske visine, svladali smo za oko šest sati lagana hoda.

— Džambo! — dočeka nas glas iz planinarske kuće. Taj srdačan pozdrav, obavezno počraćen širokim osmijehom, sretali smo na cijelom putu kroz Afriku. Ova riječ u Africi je i »dobar dan«, i »sretno«, i »zdravo«. Džambo je otvoreno srce Afrikanaca. Kao da ulijeva optimizam čovjeku. Jednostavan i širok. Prijateljski i ljudski. Bio je to domaćin skloništa.

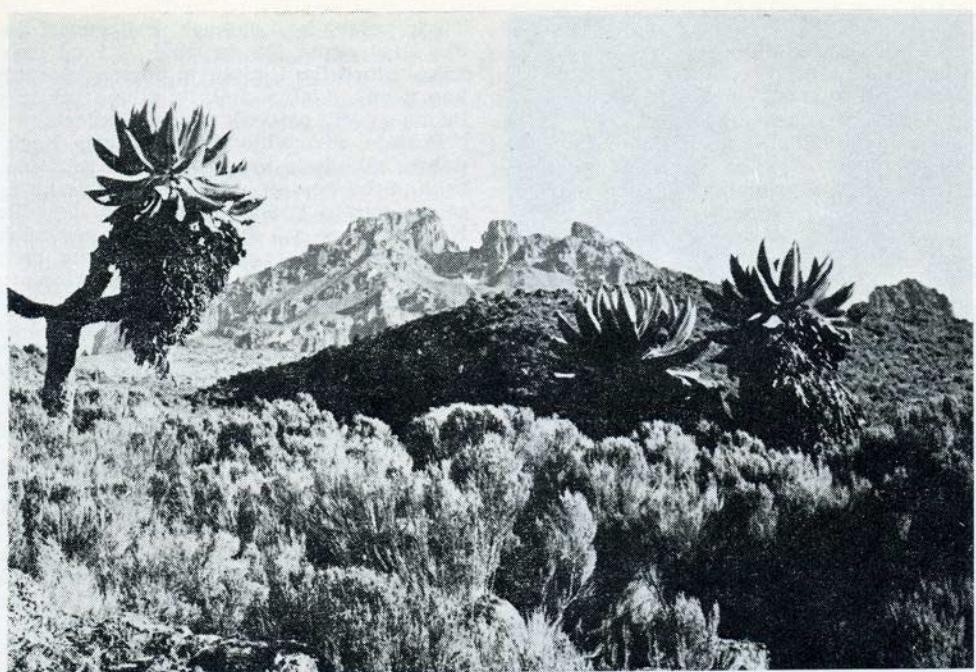
Skreće nam pažnju da se mnogo ne udaljavamo od kuće. Ako se želimo prošetati proplankom usred džungle ili otići do obližnjeg vulkanskog kratera, do kojeg nas upućuje tabla, a s kojeg se veoma lijepo vidi Kibo, preporučuje nam da idemo samo stazom. Za svaki slučaj. Na krater nitko nije pošao — za svaki slučaj.

Vodič nam priča da na ovom terenu ima mnogo zmija. Zavukle se u travuljinu pa će kajužte — neke čudne šarene miševe koji se vrzmaju oko kuće u potrazi za opacima hrane. Srećom, ni ovdje nismo primijetili te opasne gmizavce. Ni tigra, koji se nekoliko dana prije nas prošetao na dvadesetak metara ispred planinarske kuće.

Ujutro, osvježeni umivanjem na potoku, nastavljamo put kroz prašumu. Iako smo na visini iznad našeg Triglava, džungla je gusta.

Naš cilj je planinarsko sklonište Horombo na visini od 3780 metara. Vodič nam saopćava da ćemo stići za oko šest sati pješačenja i da bi trebalo što ranije krenuti kako bismo izbjegli žegu u savani, koja je prilično neugodna na ovoj visini zbog obilja ultraljubičastih zraka. To je drugo godišnje doba kroz koje ćemo proći na putu do Vrha slobode.

Više od sat hoda trebalo nam je da izbjejemo na ivicu prašume, odakle smo samo u jednom trenutku ugledali Kibo i njegov ledeni sjaj na jutarnjem suncu. Desno nam se u svoj svojoj veličini pokazao drugi vrh Kilimandžara — neugodni i stjenoviti Mavenzi, koji će nas poput sjenke pratiti sve do skloništa Kibo.

Mawenzi

Foto: R. Kovačević

I savana na Kilimandžaru razlikuje se od one u ravnici. Ova, na planini, obrasla je visokom, kao nož oštrom travom, koja mjestimice lići na ogoljelo žbunje fantastičnih oblika. Surova je, divlja i suha. Poslije sjenovite i ugodne prašume, dočeka nas usijan i suh zrak, u nekim treptajima pun jare.

Oblaci su brži od pogleda. Ponovo zaklanjaju bijeli Kibo. Sakrili su mu lice. Ponovo u nama izaziva neku tajanstvenost, neki podmukli izazov.

Opet moramo ići uzanom stazom, jer se raslinje obavija oko nogu, grebe, cijepa čarape i hlaće.

Stazu koja u sve većem usponu vodi dijagonalno preko savane, južnim padinama Mavenzija, prema sedlu između dva vrha, iznenada presijeca mali kanjon, između čijih se stjenovitih strana probija glečerski potočić. Bez mnogo teškoća već smo na drugoj strani.

Nastavljamo stazom kroz savanu. Sada je naša kolona mnogo duža. Sunce već pritisika. Usne su suhe, a nezaštićeni dijelovi tijela, koža na licu i vratu, počinju da peku. Tek što smo prevalili kilometar, opet kanjon. Novo spuštanje i uspon. I tako redom, jedan za drugim, gubeći visinu i ponovo je nadoknađujući, do skloništa Horombo svladali smo devet dolina i preskočili isto toliko potoka.

Da smo na 3780 metara nadmorske visine, više od Grossglocknera i skoro kilometar iznad našeg Triglava, uvjerili smo se kada smo pokušali zapaliti vatru u kaminu. Razrijeten zrak je učinio svoje — plamen bi se po-

javio na kratko, a poslije bi dim preuzeo ulogu plamena. Svi pokušaji da se ogrijemo kraj kamina ostali su na tome da smo se dobro nadimili, ali ne i ogrijali, jer se po zalasku sunca temperatura spustila na oko pet stupnjeva, pa nam u ovoj hladnoći, iako u srcu Afrike, nije baš bilo ugodno.

Poslije obilne večere ostali smo još neko vrijeme u blagovaonici, prelistavajući knjigu dojmova. Bilo je tu potpisa planinara iz Evrope, uglavnom Nijemaca i Skandinavaca, iz Amerike i Australije.

Te zabilješke, nažalost, nisu djelovale jako ohrabrujuće, nisu pružale mnogo nade za uspjeh. Uostalom, imali smo pred očima i najbolji primjer: poraz jedne skupine Švedana, koji su se te večeri vratili sa skloništa Kibo. Razočarani što nisu stigli na cilj, četvoricu su se kajala zbog golemog puta koji su prevallili da bi izašli na vrh, a morali su odustati 150 metara ispod njega. Pričali su da su se tako loše osjećali da su u jedan mah mislili da će — umrijeti. Rekli su nam još da su u licu bili toliko natekli i pomodrili da su ličili na strašila a ne na odvažne planinare. Njih je visinska bolest bila toliko obuzela da nisu imali ni snage ni volje da se domognu najviše točke Afrike.

Od skloništa Horombo do našeg narednog konačišta — kućice Kibo, trebalo je slijedećeg dana ponovo svladati tisuću metara visinske razlike i oko 15 kilometara dugu stazu. Ova naša »porcija« za treći dan uspona i ne bi bila neki izuzetan napor da se već nismo nalazili — nebū pod oblacima.

Počinje savana

Danas nas očekuju i prva iskušenja, prva ozbiljnija proba izdržljivosti pluća i srca. Sklonište Kibo nalazi se na visini od 4780 metara nad morem, a to je samo 30 metara niže od Mont Blanca.

Nakon sat i po pješačenja od Horomba nailazimo na izvor, iznad njega drvena tabla s natpisom: »posljednja voda«. Nije ovo samo posljednji izvor na putu prema zvijezdama, tu je negdje i kraj svakog života na Kilimandžaru. Visinomer pokazuje da smo oko 4100 metara nad morem. Tu je i granica života. Tamo dalje su samo kamen i nebo. I zvijezde. Malo dalje, dok smo se odmarali, primjetili smo na nebu zvijezde. Bilo je podne. U visokim planinama, zvijezde se vide usred bijelog dana. Nebo je i ovdje modro-plavo, a svjetlā zvijezda lijepo se vide kao u sumraku.

Iznad izvora nestalo je biljaka. I onih zadržljalih. Vulkanska lava izaziva našu pažnju. Mjestimice crvena, zatim neko čudno crno i providno kamenje, pa žuti šljunak.

To je pejzaž koji zamara, koji govori da ovdje život nema šta da traži... I mi smo nekako umrtvljeni. Sporije idemo, pokreti su kao u snu. Visina djeluje, ali ne još tako da bismo osjetili pritisak visinske bolesti.

Postaje neugodno teško disati. Noge idu dobro, ali pluća nekako iskaču iz ritma koraka. Srce postaje veliko kao planina i čini se da mu je tjesno u gradima. Iskočilo bi. Kao da su se svi dijelovi tijela posvadali.

Desetak minuta poslije osjećamo da nam je bolje. Jeli moguće da je prva kriza prošla? Da! Na granici gdje je život prestao, ušli smo u neki novi svijet. U svijet kamena i pijeska, pa to sigurno ima nekog utjecaja na smanjenje količine kisika u zraku, što se odražava i na naše disanje.

Kada smo poslije izbili na sedlo, u prvi mah nam se učinilo da smo stigli ne na neku planinu, ovozemaljsku, već na Mjesec. Pejzaž se ni po čemu nije razlikovao od Mjesecova tla, kakav smo imali prilike vidjeti na fotografijama. Kamen i pijesak. I vjetar, koji, noseći pijesak ovim prostranstvom, pravi neke čudne figurine na tlu. Sjetio sam se Denikena. Da je kojim slučajem navratio ovamo, sigurno bi u ovoj igri prirode pronašao trageve nekih vanzemaljskih bića, jer je vjetar, noseći pijesak oko stijena, »nacrtao« ribu, neku nakaznu glavu, figure koje srećemo na Pikasovim crtežima.

Mjesec na nebu, Mjesec pod nogama.

Namah oblaci skliznuše s padine Kiba i ostaviše nas na našem »Mjesecu«. Kako se čovjek u tom nestvarnom pejzažu osjeća nekako čudno. Izgubljeno. Ni traga životu. Ni biljke, ni ptice. Oblaci i vjetar. I oni čudni crteži. Zaboravismo na visinu i visinsku bolest. Ovaj stravični osjećaj izgubljenosti u nekom nestvarnom i nepostojećem svijetu kao da je nadjačao visinske tegobe.

Vraćamo se ponovo našem cilju. Vrh slobode je tu negdje ispred nas. Pogled pokušava da luta kroz maglu na stranu gdje bi trebalo da se jave prve padine vulkana Kibo. On je tu. Osjećamo ga kroz oblake koji sa svih strana jure na sedlo i žure se da se odatre rasprše u nebeskim prostranstvima. Tu je sada negdje i sklonište Kibo. To »tu« je još dva sata pješačenja. Beskonačno dugo. Dosadno i monotono pješačenje kroz kamenu pustinju.

Mirovanje na ovoj visini velika je neugodnost. Pokušavamo u krevetima da se nekako namjestimo da bismo što prije zaspali, ali san nikako da dopre do očiju. Trbuš podupre grudi, srce lupa, lupa. Netko stenje, netko pokušava da izbaci iz sebe ono malo večere. Osjećamo i neke psihičke promjene, neku zbumjenost, stupost, nesigurnost. Kada nas je vodič Manasi došao podsjetiti da krećemo pola sata poslije ponoći i da još jednom pregledamo odjeću koju smo spremili za uspon, morali smo po nekoliko puta provjeravati jesmo li spremili dva para vunenih čarapa, duge gaće, debelu potkošulju, pamučnu košulju, džemper, toplu vindjak... .

Ležimo u krevetima obučeni. U glavi košmar. I ponovo misao koja nas neprestano

proganja: hoćemo li izdržati do kraja? Ne-kako smo okovani malaksalošću, bezvoljnošću, apatičnošću. Jedino je što želimo u tim trenucima da sve ovo već jednom prođe i da iz ove zime stignemo u vječito proljeće — dolje u selo Marangu.

Bilo je točno pola sata poslije ponoći kada se naša mala kolona dohvatala prvi padina vulkana Kibo. Idemo šuteći. Nitko ni riječ da prozbori, a iza nas ostaju ne metri već centimetri puta. Centimetar po centimetar išli smo u visinu. U »pećini« kraći odmor i topao čaj. Kako prija gutljaj vrele tekućine na ovoj hladnoći!

Penjemo se sve sporije. Tri koraka, pa odmor. Kolona je sve duža. Sunce već miluje rub kratera koji nam se čini da je tu i da nam do njega ne treba još mnogo truda. Osjećamo se kao da lebdimo. Iz maglenog mora, koje je pritislo dolinu, izviru oblaci.

Rub kratera. Zove se Gilmans point. Mnogi se zadovolje dolaskom dovde. Kako i ne bi!

U našim očima — bajka. Čarobno carstvo vječitog leda prosutog po padinama vulkana Kibo. Pod žarkim afričkim suncem. Nikakva fantazija umjetnika nije u stanju da stvori te oblike, nikakva paleta boja nije u stanju da reproducira te tonove i nijanse. Divne kristalne palete, prostrani bijeli amfiteatri,

veličanstvene kolonade, zaledeni vodopadi i polja »procvala« ledenim cvijećem smjenjuju se jedno za drugim. Pod zracima sunca taj ledeni kristal koji je obgrlio vrh s njegove vanjske strane, u svim tonovima bijelog, zelenog i plavog, počinje da živi u nama, prelijeva se i blista. Ili nam se sve to možda samo čini? Možda sanjamo, možda je to neka fatamorgana? Osjećam se potpuno svjesnim onoga što je predamnom, šetam okolo, snimam, smijem se. Pogled odluta do krajnjeg cilja — Vrha slobode.

Radost pobjede? Što je to? Nismo u stanju da se radujemo. Da slavimo što smo afričkog gorostasa položili na pleća. Tko je uopće u stanju da se raduje u ovakvom psihičkom stanju? To je — gospodost pobjede. To su trenuci kada čovjek nije svjestan što je učinio, pa, čak možda, ni gdje je.

Je li uopće vrijedilo uložiti takav napor da bi čovjek doživljavao ovako pobjedu nad prirodom? Što mi je sve ovo trebalо? Uopće, zašto se skićem već godinama po tim planinčinama? Možda ću odgovor na ovo pitanje dobiti na nekom drugom mjestu.

I dok uspomene pretačem u riječi, pokušavam pronaći smisao penjanja na visoke planine. I uvijek se sjetim riječi zaljubljenika i žrtve Mount Everesta, Maloryja: Penjemo se na vrh jer je on tamo!

Sa suzom u oku

Pohod opustjelim Brisnicama podno Velebita

DANIJEL VUKUŠIĆ

JABLJANAC

Dvadeseti je lipnja. Dan lijep, vedar, bez oblačka u svim širinama obzorja. Anka i ja usmjerimo u sjeveroistočnom smjeru padina Velebita. U osam sati krenemo iz Živih Bunara kad je već sunce obasjalo sve otoke i sivi podgorski krš, prošaran zelenim šumarcima i grmićima. Lagano se penjamo, uz kraće odmaranje iznad Suplje drage, preko Križa, dok se dohvativamo lijepe ravne dolnice Samogred, obrasle šumicom. Samogred je mala dolina od oko jedan hektar ravna — nekad obrađivanog zemljišta, — stisnuta između glavica i kukova, da se tek prema jugoistoku uspinje ravnija, a ipak strma strana prema glavici Panosu, posve zaraslom bjelogoricom i crnim borom. Još dobro prohodan stari put vodi od Samogreda, uskom šumovitim dražicom, nazvanom Drinova dražica, te dalje kroz lijepe šumarke koji se podigaju u svim širinama. Nadomak sela Male Brisnice skrećemo starim seoskim putem ponajprije do bunara, s kojeg se nekadašnji žitelji Malih Brisnica služiše vodom, i do bunara-lokve gdje su napajali stoku. Na lokvi naidosno na trag medvjedišnog šapa u blatu, čiji otisak ostaje dok je pio vodu. Od bunara i lokve put

vodi između obzidanih vrtova u bivše selo Male Brisnice. Ovdje nadomak sela za planinara tek počinju prava iskušenja, jer je bivše selo od tridesetak kuća, žitelja Vukušića i Miškulina, posve zarasio u šumu crnog bora i raznog bjelogoričnog drveća isprepletene kupinom, povijušama i visokom travom, dok se u tom sklopu šume i trnja naziru zapuštene voćke i čokoti vinove loze, što ih negda njegovaše žuljave ruke marljivih žitelja. Do kuća je pristup teško moguć, jer su većinom zarasle u šumu i šikarje, dok još samo tri — koliko se dalo vidjeti — imaju krovove, vrata i prozore. Ostale, od kojih su brojne katnice, divne gradnje od kamena, kao sablasne ruševine proviruju iz šume stabala što ih nadvisuju. Nekad obradiva zemljišta tek su dijelom još slobodna od šume, stoga se posjetiocu doimaju kao šumski proplanci obrasli visokom travom.

Krajolik je divan za oko planinara, jer se posljednjih godina suri krš u svim širinama prošara zelenilom, nadovezujući se na visoke šume Velebita. Male Brisnice su uvaljene ispod padina Vujinca, Liske, Odžinca i Grabarja, a sa zapadne strane, od mora, ograde-

NE TUGUJ VOLJENA PLANINO

Ne tuguj voljena planino
ne tuguj rođena moja
što tvoja djeca ostaviše tebe
ne jadikuj planino moja
zbog svojih napuštenih pašnjaka
ostavljenih domova
ugaslih ognjišta
ne tuguj rođena, vidjet ćeš
doći će oni svi jednog dana
vratit će se k tebi
u svitanje

Smilja Petričević

osebujno lijepog kraja, mislim, najljepšeg uzduž Podgorja, jer su Velike Brisnice najveće kraško polje u njemu. Tu je do poslijе drugog svjetskog rata boravilo i — ne baš siromašno — živjelo oko 60 obitelji, obrađujući plodna i prilično velika zemljišta, lijepe voćnjake i vinograde, te hranilo brojnu krupnu i sitnu stoku, perad i dr. Poneki se bavise i pčelarstvom, a bilo ih je koji kao mornari ploviše svim širinama naših i svjetskih mora.

Već smo prilično umorni jer smo po jakoj sunčanoj pripeci od 30 stupnjeva u hladu i teško prohodnim terenom, prošli brojne kilometre, a osobito nas muči žed, jer smo zalihe vode potrošili. Prirodne kamenice, kuda smo prolazili, bile su uslijed podulje suše bez vode, a voda u cisterni kod škole nije sigurna za piće. Stoga poslijе odmaranja usmjerimo od škole put zaseoka Modrići. Hodali smo između obzidanih vrtova i livada prošaranih šumarcima. Put je još uvijek dobro uščuvan, širok i prohodan, te vrlo blagog uspona. Za 10 — 15 minuta dohvativšmo se širokih livada s visokim stablima šume i zapuštenog obradivog zemljišta, a malo zatim i prvih voćnjaka, s brojnim stablima bogato rodnih trešnja. Tu smo sa grana, koje su nam bile na dohvrat ruke, ubirali trešnje i gasili žed, dok zamalo poslijе čujemo razgovor u selu, što nas ponuka da brzim koracima krenemo u tom smjeru. Stigavši pred kuću starog Pere Modrića (84 god.) zatečemo njega i suprugu, te njihovo brojno potomstvo, kćeri, unučad i prounučad, koji toga dana stigoše kolima iz Rijeke. Tu nam priopćije da je do podne služena misa u crkви Srca Isusova, zbog čega i dodoše iz Rijeke. Pozdravimo se i sjednemo do njih u hladovinu. Upitani što želimo piti, zatražimo hladne vode. Odmah smo bili posluženi, ali smo obilno i pili, a poslijе popismo i crnu kavu, dok smo svako drugo piće odbili. Saznavši da su još neki Modrići u selu na odmoru, uputimo se dalje u obilazak. Put nas je vodio kroz hladovinu, između vrtova i voćnjaka do kraja naselja. Pred jednom kućom zatečemo sredovječnu ženu s dvoje unučadi. Vidjevši nas, prepozna me nakon 39 godina, kada sam tuda prolazio kao komesar u vrijeme partizanskog ratovanja. Znajući čija je kuća i ja sam u toj sredovječnoj ženi prepoznao, iz rata, vrlo mladu, lijepu i zdravu Podgorku Nedjeljku Modrić, sada udatu Vukušić. Pozdravimo se i ona nas vrlo srdačno pozove u kuću, zapravo u hladovinu pred kućom, gdje nas je najgostoljubivije nudila jelom i raznim pićem, a u međuvremenu je skuhala — za Podgorje obilagatu — crnu kavu. Pedulje smo razgovarali o koječemu, a ponajviše o samome selu, zdravlju i drugome. Ova, još i sada naizgled zdrava i lijepa žena, kao odvaljena od Velebita, tuži nam se na kojekakve bolesti koje je, uz ine probleme, vežu za grad Rijeku, te ovamo tek povremeno dolazi na odmor. Još uvijek ne gubi nadu da će jednoga dana doseleti, ier ovdje u Brisnicama ima zaista divno uređenu i ukusno namještenu kuću.

Dok smo pred kućom sjedili i razgovarali, posjeti nas neka žena, koja nas odmah pre-

Velike Brsnice (zaselak Jukići i Jurići) 1927. godine

Foto: B. Modrić

pozna od ranijih susreta u Zagrebu, gdje sada živi ona i suprug joj, umirovljenik Mate Modrić. Ona je rodom od Ivanića ali, zaljubljena u Velike Brsnice, svake godine koristi slobodno vrijeme da tu dulje proboravi. Srdačno se s nama rukuje i pozove nas svojoj kući. Pošto se oprostimo od Nedjeljké, krenemo zajedno do njene i Matine kuće. Stigavši pred kuću sjednemo za stol u duboku hladovinu voćaka, gdje smo se ugodno osjećali, odmarajući se poslije duga i naporna puta. Pozovem Matu, koji se toga časa nalazio malo podalje u voćnjaku, viknuvši:

— Dodi Mate! Čekaju te gosti.

Mate ubrzo stigne iz voćnjaka i vidjevši nas iznenaden poviće:

— Ah! Koga to vidim? Tko bi se nadao da ćemo se ovdje susresti.

Pridruži nam se, sjednuvši za stol, a žena je u međuvremenu donijela jelo i piće da zajedno založimo. Razgovorali smo o svemu i svačemu, a ponajviše o prošlosti naselja. Mate nam između ostalog reče, da je došao na dulje vrijeme, ne bi li pobrao trešnje koje su upravo sazrele, — pa ako uspije — da ispeče i rakiju. Trešnja je na stotine kilograma, a poslije će stići i kruške, te malo grožđa, pa ne bi htio da sve propadne. Pričajući o prošlosti naselja, napomenu kako se sjeća relativno bogata uroda žita, vina, voća i drugih dobara.

Razgovor se nadugo otegao pa stiže i večer. S planina je začarlijao lagan povjetarac, donoseći ugodnu svježinu s velebitskih visova i čineći dolinu još ugodnijom i privlačnijom. Spremamo se za polazak, a domaćini nas po-

nude da naberemo trešnja. Okljevali smo, ali oni se sami potrudile, te pri ispraćaju kroz voćnjak nabraše torbu trešnja i predaše nam u ruke. Na sredini polja zaustavimo se kod bunara iz koga izvučemo hladne i kao suza bistre izvor-vode, da se tek od želje napijemo. Bunar po pričanju žitelja drži uviјek dovoljno visoku razinu vode, pa naselja vodom nisu nikada oskudjevala. Producimo dalje poljem kroz visoku travu, nekad obrađivanog zemljišta, te stignemo u blizinu crkvice, gdje su još dva bunara, bez izvora, ali puni vode. Nekada su služili za napajanje stoke. Kad smo stigli do crkve na cestu, Mate zastane i s nekom sjetom u glasu progovori:

— Evo, kako se i sami sjećate, ovdje je kod crkvice, na ovom prostoru, u ove dane, bilo pjesme, plesa i veselja. Jelo se i pilo, a kad bi se razvilo kolo kršnji momaka i djevojaka, milina je bilo vidjeti. Sada je nažalost sve utihnulo. Ostalo je samo dvoje staraca, uzgajajući nekoliko koza i ovaca, te nešto peradi, držeći se grčevito starog ognjišta. S njima će Velike Brsnice kao trajno naselje posve oduznjeti.

— Danas je ovdje bilo nekoliko desetaka osoba, koje se poslije mise vratise kolima u svoja nova boravišta. Tu je, vidite — počaže rukom — bila seljačka zadruha, gdje je bilo razno poljoprivredno oruđe, kojim se svi služimo, a bila je tu i pecara rakije. Sada je, eto, ruševina. Odvojak ceste, koja je građena između dva rata u dužini od preko 4 km, skoro je neupotrebljiva, jer je razderana bujicama, a nitko se ne brine da je osposobi za

promet. Došla je evo i elektrifikacija do sela, te se neki uključiše u potrošnju, naravno, kad se navrate, ali za sada su, zbog udaljenosti od prometa, teški uvjeti za trajniji boravak, jer tovarne i tegleće stoke više nema. Uvijek smo se sa suzom u oku rastajali od ove drage doline i obiteljskog ognjišta, vjerujući u povratak, pa i sada rado navraćamo, da se bar isplaćemo pred napuštenim pragom. Mnogi bi se željno vratili ali...

Odmahne rukom i izgubljeno se zagleda u visoke velebitske vrhove koji su nadviti nad njegovim rodnim selom. Posljedna nedovršena rečenica kao da ga slomi. Oči mu se zamagliše, a licem se razli dubok odraz tuge. Pružiše nam ruke, srdačno se rukovaće želivši nam sretan put, a potom se nekako trodim uputiše preko polja, prema davno napuštenoj rođnoj kući.

Mi se uputimo cestom do prijevoja, gdje zastanemo svrnuvši još jednom pogled na naselja. Cijele Brinice, sa svojim poljem i voćnjacima, okružene su šumovitim vrhovima sa sjevera, istoka i juga, dok se prema moru uzdižu relativno niski i blagi vrhovi šumom prošaranih glavica. Od sjevera prema jugu proteže se naselje Modrići, dalje na jug Njegovani, te prema jugoistoku Jerkovici i Miškulini, a malo poviše je bivše naselje Kirini uvučeno u zagrljaju nižih velebitskih vrhova. S pogledom na donja naselja, more i otoka,

Od zaseoka Kirini vode stari seoski putevi među visoke vrhove i šumama bogate dulibe Velebita. Dok smo još zadivljeno zurili u naselja, gdje su kuće, pretežno katnice, provirivale iz gajeva voćnjaka, Velike Brinice su uranjale u večernju rumen, jer je sunce već tonulo u daleke morske pučine, najavljujući skori dolazak sumraka i noći. Ona će svojim tamnim skutom oviti pusta i tiha naselja, nekada raspjevanih Velikih Brinica. Još jednom obujmim pogledom lijepe naselja i kao sebe promrsim kroz zube:

— Ovo je zaista pravi raj za boravak i odmor, osobito u ovo doba godine, kad je sve ovako bujno. Nažalost, rijetki su koji se time mogu koristiti.

Anka uzdahne i s prizvukom sjete odgovori:

— Zaista je ovdje sve lijepo, ali zbog opustjelosti i tužno. Na tolikim prostorima ne vidjesmo čak ni jednog grla divljači.

— Da — rekoh — na tim prostorima je nedavna bilo na stotine grla srna, uz ostalu divljač, što dokazuje koliko su krivolovci bezobzirno i nesmiljeno tamanili.

Krenemo dalje, obogaćeni raznolikim dojmovima i zadovoljni izletom. Sunce je već utonulo u more, samo se još na najvišim vrhovima Velebita vidjela zlatnocrvena rumen. Umorno se klatismo razvranom cestom do Bralića na magistrali, gdje prenoćimo, da se tek sutradan vratimo autobusom kući.

Što je Liburnija?

IVAN TOMLJANOVIC

ZADAR

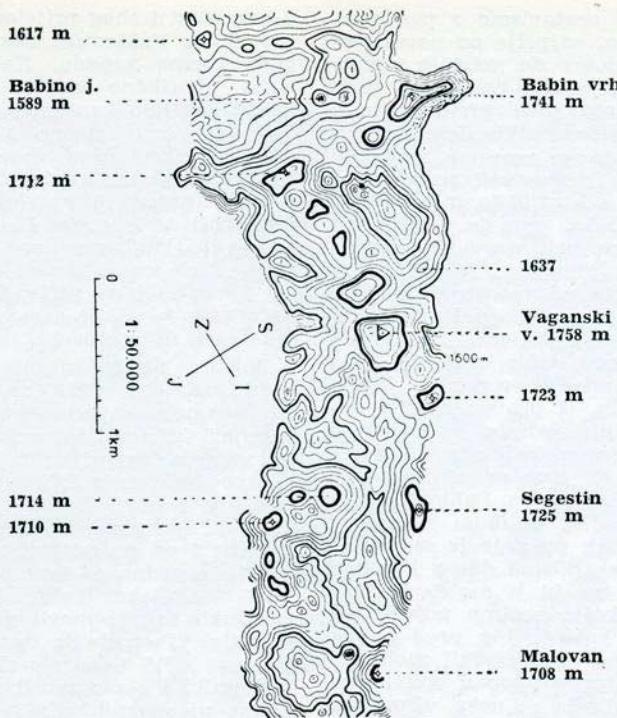
Pročitavši članak Ante Rukavine »Bruno se zaustavio na vrhu 1714 m« (NP 9—10, 1982), našao sam se ponukanim da našoj planinarskoj javnosti pokušam razjasniti neke pojedinosti o vrhu Liburniji (1719 m), koji se nalazi upravo iznad Velike Paklenice na Velebitu. No prije toga želim izraziti svoje zadovoljstvo Rukavininim člankom i činjenicom da su drugovi iz PD »Visočica« iz Gospića, vrhu s visinom od 1714 m, koji se nalazi u neposrednoj blizini Liburnije, dali ime Bruno do počast našem velikom pjesniku Vladimиру Nazoru.

O vrhu Liburniji mogu iznijeti neke pojedinosti, budući da sam aktivno sudjelovao u pripremama oko njegova imenovanja. Godine 1979. je naše društvo »Paklenica« u Zadru pripremalo proslavu 80. obljetnice organiziranog planinarstva u Dalmaciji, pa je tim povodom imenovanje nepoznatog vrha imenom prvog planinarskog društva »Liburnija« bilo uvršteno u program proslave. Kako je do toga došlo? I što je »Liburnija«?

Godine 1978. naše je društvo imalo u programu markiranje staze koja se iz Paklenice uspinje na Vaganski vrh, a koju su nazivali »Lipom stazom«. Ona omogućava uspon od

četiri sata iz doma u Paklenici na Vaganski vrh. Akciju je vodio Slavko Tomerlin (»Tatek«), pročelnik sekcije za markiranje. Usput je markirao i odvojak od »Lipe staze« koja u izohipsi vodi do Babina kuka (1435 m), stijene što nadvisuje Veliku Paklenicu. Kao član te sekcije i ja sam sudjelovao u tome. Svaki put je pri tom moj pogled privlačio stjenovit hrbat koji se diže iznad Babina kuka, pa sam poželio da se ovuda popnemo na vrh obilježen u karti sa 1710 m. Činjenica da je prije nekoliko godina vrh 1712 m imenovan Zoranićevim vrhom, izazvala je želju da se prilikom proslave u 1979. godini vrh 1710 m imenuje imenom »Liburnije«.

U veljači 1979. kad su se još najviši velebitski vrhovi bijelili od snijega, jedne nedjelje uputismo se Duro Perić, moja supruga Anita i ja prema Goliću (1260 m) iznad Paklenice i to tako da se zaštićeni od bure na nj popnemo od prevoja iznad Rujna sa zapadne strane i poslije se po snijegu preko Stražbenice i Mozga spustimo u dom u Paklenici. Na zastanku, na stazi koja se iz kanjona na lijevo uspinje prema Marasovićima i Rujnu, svratim pozornost Duri na hrbat Velebita koji se sav u snijegu izdizao iznad Paklenice i

Okolica Vaganskog vrha (iz Poljakovog »Vodiča« 1969)

onako obasjan suncem pružao našim očima užitak. Upozorio sam ga da iznad Babina kuka postoji neki vrh, koji je na specijalnoj karti označen visinom od 1710 m i koji je približan visini vrha Petra Zoranića (1712 m), pa ga upitah bi li valjalo u našu proslavu uključiti i imenovanje nepoznatog vrha imenom »Liburnije«, prvog planinarskog društva u Dalmaciji. Gledali smo dugo prema zasneženim vrhovima Velebita. Pogled nam se najduže zadržavao na visovima iznad Babina kuka, tamo gdje je bila naša buduća »Liburnija«. Bio je to za nas nezaboravan izlet.

Nekoliko dana poslije Đuro me obradova kad mi reče da je u društvu prihvaćena inicijativa, da se u program proslave uvrsti imenovanje vrha 1710 m imenom »Liburnije«. Odmah smo se dali na posao. Kod Ante Parića, domara u Borisovu domu u Paklenici, raspitivao sam se o tom vrhu i o području Velebita koje se nalazi odmah iznad Babina kuka. On mi reče da je to područje uvijek najprije u snijegu, da je jedanput u mladosti bio tamo i misli da su jedan vrh pastiri nazivali Torine, ali ne zna točno koji je to vrh, samo da su takve kockaste gromade na vrhu kao neki torovi za ovce. U Poljakovom »Velebitu« (1969) potražio sam ima li što god o tome i na stranici 246. našao sam podatke i topografsku skicu »okoline Vaganskog vrha« na kojoj je vidljiv i označen vrh 1710 m, središnja kota između pet vrhova povezanih kao derdan. Na istoj skici je označena visina 1714

m za najsjeverniji vrh toga niza, no mene je zanimalo samo vrh 1710 m, koji je na starim (predratnim) vojnim specijalkama označen visinom.

Tog je proljeća Tatek vodio akciju za uređenje staze i postavljanje sajli na Babin kuk. Vjekoslav Suzanić, Anita i ja bili smo u njegovoj ekipi, pa smo se švrljajući oko Babina kuka, jedanput pokušali kroz klekovinu i kamenjar izravno uspeti po hrptu do vrha 1710 m. Prvi pokušaj je završio negdje na pola puta, s konstatacijom da će to biti dosta teško i da bi trebalo obići najneprohodniji dio koji se nalazi odmah iznad Babina kuka. Ustanovili smo da je to najbolje učiniti usponom lijevo ispod kamenitog grebena kroz bukovu šumu i tada, obišavši jednu trećinu grebena, izaći na nj u mjestu gdje je sipar i gdje klekovina nije više tako gusta i onda nastaviti po stijenama s desne strane ploča, koje su bile pred nama. Već u prvoj trećini ispod stijena naišli smo na polupećinu koju smo nazvali Tihom pećinom, jer se ni daška bure nije moglo osjetiti iako je okrenuta k sjeverozapadu, a od juga je posve zaštićena stijenom. Velika bukova šuma zaštićuje ju posve, pa ona može na tom usponu poslužiti kao bivak. Na kraju šume, gdje smo izašli na greben, Tatek se odvojio i krenuo lijevo prema sjeveru u potrazi za vodom o kojoj mu je kazivao Ante Parić da se nalazi u kamenici u nekoj poluzasutoj šilpi.

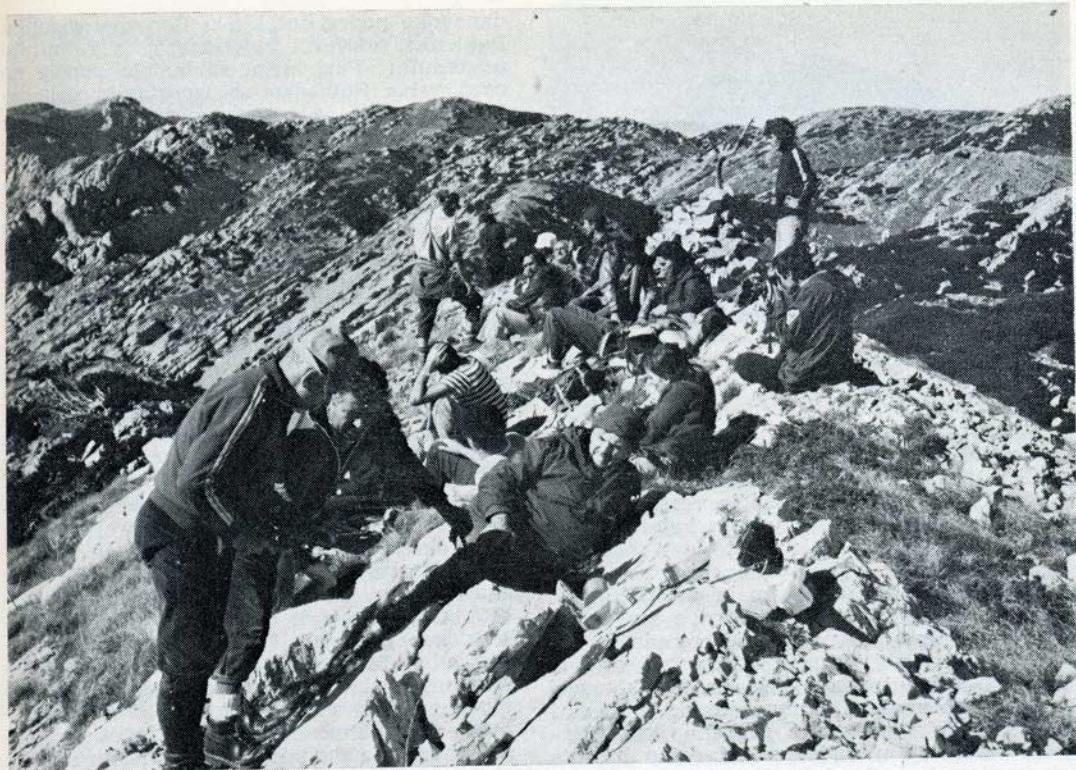
Vjeko, Anita i ja nastavismo s predmarkacijama na grebenu, najprije po nevelikom siparu, koji nas je doveo do goleminih i glatkih kamenitih ploča. S njihove desne (južne) strane vodili smo sada predmarkaciju kamenitim hrptom prema »našem« vrhu. Staza je tu takva da se moramo uspinjati i rukama i nogama. Izbjegavali smo klekovicu. Skoro pri vrhu ispriječila se vrlo strma kosa ploča. Savladali smo je procijepom kao nekim dimnjkom koji nas je doveo na nazuži i završni dio hrpta, a potom i do najvišeg bila Velebita upravo iznad Babina kuka. Pred nama je bila kao neka valovita zaravan, sva obrasla u klekovicu, i mi nismo mogli prepoznati »naš vrh« 1710 m, makošmo prema specijalki prepoznali i Vaganski vrh i Segestin. U pravcu sjevera između nas i Segestina izdizao se zaobljen vrh obrastao klekovicom, koji nam je izgledao kao »naš vrh«, ali nam se učini predelekim i nije se naslanjao na Paklenicu. On nas je privlačio svojim oblikom i svojom ljestvom. Ako nije taj, pa gdje je onda naš vrh? Skrenuli smo s grebena desno ka jugu prema prvom vrhu, ne bi li možda on bio taj ili da s njega bolje uočimo pojedinosti cijelokupnog terena koji je bio pred nama. U pravcu sjevera opet smo gledali zaobljeni vrh koji nam je najprije upao u oči. Između nas i njega prostirala se neka visoravan s nekakvim ispuštenjem s klekovicom, tu i tamo s travnatim planoplancima. Ka zapadu ona je padala prema siparu koji se od tuda spušta strmo u Paklenicu, dok se prema istoku spušta u vrtaču obraslu klekovicom. Još niže dolje prepoznamo stazu Velebitskog planinarskog puta (VPP-a), od kojega je naniže vodila padina između Malovana i Segestina ka Bunovcu i Liki.

Bura je bila prestala a u Lici su se skupljali nekakvi oblaci. Nakon odmora odlučimo da predmarkiramo pravac prema zaobljenom vrhu koji smo najprije uočili. Nad nama je bio samo jedan mali bijeli oblačak. Trianguliranu kotu 1710 m nismo mogli uočiti kao neki izrazit vrh pa smo u nedoumici krenuli prema vrhu koji je u Poljakovoj knjizi označen sa 1714 m, a nama se činio tako privlačnim i lijepim, iako poprično udaljenim prema Lici. Upravo dok smo predmarkaciju obilježavali iznad sipa koji je padao prema Paklenici, tresnu grom u našoj neposrednoj blizini. Zastade nam dah i mi brzo polijegasmo na tle. Iznad nas je bio samo onaj mali bijeli oblak, prema Paklenici vedro, a prema Lici nakupljali se oblaci. Nekoliko trenutaka poslije nastavismo s radom po grebenu prijevoja što u pravcu sjeverozapada vodi do obližnjeg kamenitog vrha koji se također naslanja na Paklenicu. Tu skrenemo desno i obilazeći vrtaču u izohipsi počnemo se približavati našem zaobljenom vrhu. Radili smo brzo pod utiskom munje i nadolazećeg nevremena. Na domaku tog vrha, na jednoj čistini pod prevojem koji oba vrha dijeli, zastadosmo i ja zavirih na prevoj ne bi li možda bilo moguće da otuda krenemo ka

Lipoj stazi i zbog prijetećeg nevremena brzo siđemo u Paklenicu. Sunce je već dobrano palo prema zapadu. Ne dostignuviš našeg vrha, poprilično umorni i u strahu od groma, ostavismo kanticu s crvenom bojom iza jednog većeg kamena i zbog nemogućnosti da kroz klekovicu dosegnemo Lipu stazu odlučimo da se vratimo istim putem preko Babina kuka. Sunce je upravo zašlo kad smo došli do zaseoka Parića, gdje smo zatekli Antu. Bili smo na kraju naših snaga. Toga dana smo bili razočarani zbog neuspjeha i neobavljenog posla. U domu nam Tatek reče kako je nakon groma trkom sišao u dom i da vodu nije pronašao.

Nikako nisam mogao shvatiti da nema vrha s oznakom 1710 m. Sutradan sam kod kuće ponovo otvorio Poljakovu knjigu i na stranici 246. buljio u topografski crtež na kojem smo dan prije bili. Usaporedivao sam ga sa specijalkom iz 1959. god. na kojoj je bila obilježena samo ta naša visinska točka 1710. Da, mi smo zaista krenuli u pogrešnom smjeru i od našeg grebena vodili predmarkaciju zapadno od kote 1710 m, prema vrhu koji u Poljakovoj knjizi nosi oznaku 1714 m. Dakle to nije mogla nikako biti naša »Ljuburnija«. Pa gdje je onda? Zar je nema ili je kota 1710 tako neuočljiva i neznatna u usporedbi s okolnim vrhovima, da se na nju nismo ni obazreli? Zašto je onda uopće ona jedina označena na specijalki?

Nekoliko dana me je to mučilo, dok nisam u Institutu JAZU, gdje sam radio, naišao na podatak, da je stara Jugoslavija preuzela od Austrougarske sve topografske podatke, pa su tako te naše specijalke kojima se koristimo sačinjene i reambulirane mnogo mnogo prije, još u 19. stoljeću, kad je tim područjem prolazila tadašnja granica između Hrvatske i Dalmacije, a visinska točka 1710 m, inače neznatna uzvisina i najmanja od spomenutih pet vrhova, u stvari je »vršak« s nekoliko kamenitih gromada na prijevoju koji dijeli Paklenicu od Bunovca, pa su s te kote po pravcu zapadosjeverozapad – istosjeveroistok na obje strane Velebita padine i to prema Paklenici siper i jednolična padina sa šumom koja se tako pruža sve do Planinarskog doma, a prema Bunovcu projekcija koja se nalazi između Malovana i Segestina. Na tome je mjestu Velebit nazuži jer odavde niti prema Lici niti prema Dalmaciji nema značajnijih uzvišenja. Ako je to bila nekad kota razgraničenja između mletačke Dalmacije i Hrvatske, koja je tada bila pod Austrijom, onda je razumljivo da je na tom mjestu iz strateških interesa prepušten primorskoj zemlji jedan dio hrpta Velebita, što je uobičajeno u planinskih graničnim područjima. Odavde je najvjerojatnije granična linija išla u smjeru sjeverozapada prema Rapavcu, Buljmi i Debelom brdu više Rujna, a na jugoistok prema Sv. brdu, Dušicama i Alanu. Poslije, kad su se Hrvatska i Dalmacija ujedinile, to je postalo nevažno i tako zaboravljeno, ali je kota 1710 m, iako oku jedva primjetna, ostala zabilježena u kartama kao važna točka.

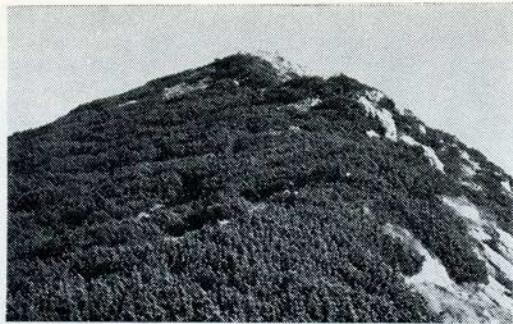
Postavljanje spomen-ploče na Liburniji 21. 10. 1979. Lijevo odozgo prema dolje vidi se Kozjak (pozadi), kuk Rapavac i Crljeni kuk; daleko u pozadini Visočica; u sredini Zoranićev vrh; kota 1710 (prijevoj Liburnija) označen je kamenom kupom i kolcem

Foto: D. Perić

Rekao sam Duri Periću za našu dilemu, kao i to da smo predmarkaciju vodili ka krivom vrhu. Dogovorili smo se da se definitivna markacija dovede na vrh od 1710 m, ali da se prokrči klekovina i na susjedni vrh prema jugu i da se taj vrh imenuje kao »Liburnija«. Već smo na prvom usponu primijetili da taj vrh malo nadvise svih pet vrhova u toj skupini, pa i vrh koji je u Poljakovom »Velebitu« označen s 1714 m. Istina, taj vrh je više plosnat, poput Visočice, ali ipak malo nadvise sve ostale okolne vrhove. Osim toga on pod jugozapadnom svom padinom prema Paklenici silazi strmom kamenitom pločom. Ona se stotinjak metara niže pretvara u strm sipar, koji se s južne strane Babina kuka spušta sve do Borovnika i preko padine Pod Planom završava u potoku Velikoj Paklenici. Sa samog vrha vidi se i dom u Paklenici, ali se on od doma gotovo ni ne opaža zbog spomenute velike kose kamenite ploče. Sam vrh je sa sjeveroistočne strane travnat, a nekoliko metara niže prema Lici obrastao pojasmom guste klekovine. Ona silazi sve do dna velike vrtalice, pa se preko nje nastavlja do VPP-a koji se lijepo vidi s vrha.

Što se tiče vrha 1714 m, veseli me što se sada zove Brundo. Pristup do njega od kote 1710 vrlo je lagan. Od iste kote je lagan i

silazak prema VPP-u, jer se stotinjak metara niže u pravcu sjeveroistoka zatvara vrtaca, inače puna snijega, koja tu stvara maleno sedlo. Tu se račvaju pastirski putevi koji kao u izohipsi vode prema Vaganskom vrhu na jednu i Malovanskim stanovima na drugu stranu. Na mjestu malo ispod prevoja koji dijeli Brunda od Segestina označio sam na jednom kamenu s osojne strane mjesto gdje se pastirska staza koja silazi s Liburnije spaja sa VPP-om. Kako naša buduća »Liburnija« nije na karti bila označena visinom, zaključili smo na temelju postojećih podataka i činjenice da na specijalki ne dosiže slojnicu od 1720, da je samo malo niža od te slojnice i označili je visinom 1719 m. Na novim kartama, prema snimanjima iz zraka god. 1969, kota 1710 niža je gotovo za 11 metara, pa bi prema tomu vjerojatno i visine svih okolnih vrhova, i Brunda i Liburnije, bile za toliko niže. Ne vjerujem da su stariji podaci mogli biti toliko pogrešni, jer za Sv. brdo i za Vaganski vrh ta razlika iznosi samo 1 metar. Vrh Brundo je gotovo sav obrastao gustom klekovinom, osim s juga, gdje je travnat do pod sam vrh, pa je i pristup otuda lakši. S prijevoja ispod Segestina Brundo zaista izgleda veličanstveno. Obrašten i zaobljen vrh na pojedinim mjestima je izbradzan slojevima stijena. Brundo

Vrh Liburnija

do daslužuje da se tako zove i da ga planinari ubuduće posjećuju kao i Liburniju.

Nedjelja 21. 10. 1979. bila je vedra, s laganim burinom, idealna za uspon kakav se samo može poželjeti. Bio je to dan određen za imenovanje vrha »Liburnijom«. Naša udarna grupa, koja je imala zadatak stići prva na vrh, usput provjeriti sve markacije i prema potrebi ih popraviti, krenula je ranno ujutro. Rozi, Đurinoj supruzi, ostavio sam ogledalce i zamolio je da mi odgovori svjetlosnim znakovima kad joj se u 10 sati javim istim signalom s grebena iznad Babina kuka, tj. u vrijeme kad ćemo biti na siparu ispod prvih ploča. Isto tako da će joj se javiti u 11 i u 12 sati sa samog vrha. Tako je i bilo. Osim toga nosili smo sa sobom toki-voki, tako da smo putem stalno bili u vezi. Ogledalca su funkcionalira besprskoj, pa je jedna osoba koja se slučajno toga

dana oko podne zatekla u Borisovu domu u Paklenici, vidjevši svjetlucanje s Liburnije uživknula: »Pazi, neka se budala popela na onaj vrh.« Sutradan se ispostavilo da sam ta budala bio ja, a ona je tajnica u Institutu gdje ja radim. Istog se dana na Liburniju ukupno popelo 23 planinara. Đuro Perić je o tome izvijestio u NP 11-12/79, pa nije potrebno ponavljati tok svečanosti. Tako je kota 1710 ostala prijevoj, a bezimeni vrh uz tu kotu postao Liburnija. Perićevom izvještaju mogu dodati nekoliko pojedinstvi. Zbog izvanredne vidljivosti toga dana vidjeli smo s Liburnije tridesetak raznih vrhova, neke udaljene i 80 kilometara, kao Lučnjevaču i Klekovaču iznad Drvara, Dinaru, Prominu, Plješivicu i Grmeč. A tek na moru od Šibenika pa do Cresa, svaki pojedini otok, tako da je Branko Skoti, zadivljen vidikom, izjavio kako je to najljepši vidik na Velebitu što ga je ikada doživio.

Višemjesečni napor i trud ipak se isplatio. Naša nesuđena prva Liburnija, kota 1710, skroman i neugledan prevoj, čeka budući žičaru, koja će Paklenicu povezati s Bunovcem u širem prostornom planu Velebita. Ona će ostati strateški važna i obilježena kao prijevoj »Liburnija« ispod susjednog vrha »Liburnije«. Jedan od dva preostala kamenita vrha iz te skupine od pet vrhova bit će, prema predaji, Torine, a drugi preostaje da se imenuje, ako baš želite, u Nazorov vrh, pa da tako stavimo točku na ovu skupinu, koja spada u najatraktivnije vrhove visokog Velebita. Naime sam vrh Liburnija s tim prevojem uočljiv je sa ceste Medak — Sv. Rok, dakle iz Like, a isto tako i s jadranske magistrale kroz procjep Velike Paklenice i to posebno od mjesta gdje je Crkvica sv. Petra iz XI stoljeća, koja se nalazi između Starigrada i Selina. Nisu li taj prevoj i ta skupina i u prehistoricu i u povijesno vrijeme zbog toga bili vrlo važni? Ova topografska pojedinost i zbog vizura s vrha i prema vrhu Liburnije, čini ovu skupinu posebno zanimljivom. Predlažem da se svi skupa prihvativimo rada i da imenovanjem Nazorovog vrha u toj skupini završimo posao na zadovoljstvo i užitak svih planinara, koje radoznalost i ljubav za ovu planinu ovamo nanese.

ADRESAR SURADNIKA

Citaoci često traže od uredništva adresu autora pojedinih članaka, bilo da im izraze priznanje (u prošlom broju osobito su im se svjedile »Tulove grede« Ante Rukavine), bilo da traže dodatne informacije, ili da iznesu svoje primjedbe. Da bismo izbjegli suvišnu prepisku s čitaocima, donosimo ovdje adrese suradnika ovoga broja. Ako se taj pokušaj pokaže korisnim i opravdanim, a o tome će prosuditi i čitaoci i autori, nastaviti ćemo s takvom praksom i u idućim brojevima.

Urednik

Barbara i Bogdan Brakus, Ihlweg 4, 8039 Puchheim,
SR Njemačka
Radivoj Kovačević, 21205 Srijemski Karlovci, Braće
Andelić 39

Daniel Vukušić, 51287 Jablanac
Ivan Tomljanović, 57000 Zadar, Oreškovićeva 24
Ivo Rudenjak, 51000 Rijeka, Kamova 69
Đuro Perić, 57000 Zadar, Grigorija Vitezova 5
Ante Rukavina, 48000 Gospic, Oreškovićeva 26
Predrag Miladinović, 51000 Rijeka, F. Kurelca 6
Vlastimir Jovanović, 34300 Arandelovac, Čelik-
-bataljona 9/III

Uzeir Beširović, 71000 Sarajevo, Maršala Tita 68/I
Krunoslav Milas, 41000 Zagreb, XIII proleterske
brigade 191

Smilja Petričević, 57000 Zadar, B. Valjina 15c
Sakib Kliko, 87240 Jajce, PD »Cusine«, pp 72
Mladen Kuhta, 41000 Zagreb, Trnjanska 5 b, SO PD
»Željezničara«

Vlado Božić, 41000 Zagreb, Braće Cvijića 17
Mladen Garasić, 41000 Zagreb, Nova ves 73 a

Spomen-ploča na Liburniji

S oceana na Velebit

IVO RUDENJAK

RIJEKA

Moja planinarska želja za godinu 1981. bila je osvajanje značke Velebitskog planinarskog puta. Već prije dvije godine dogovorio sam se s prijateljem Franom da to ostvarimo 1979. godine. No, hitna obavijest odvela me na daleko putovanje i planinarska želja morala je biti odgodena. Za utjehu, brod na koji sam se ukrcao i nastupio novo putovanje zvao se »Velebit«.

I slijedeću godinu proveo sam daleko od Velebita, sada na domaćim Himalajama, ploveći na liniji Jadran — Bengalski zaljev. Nakon toga došao je srpanj 1981. i godišnji odmor. Tvrdo sam odlučio da će jedan dio provesti na Velebitu.

U kolovozu smo Frano i ja u dva puta obišli dio Velebita: sjeverni od Zavižana do Alana i srednji od Crnog Padeža do Oštarija. Da ishodišta ovih tura pratili su nas Paola i Marija. Dok smo mi uživali u ljepotama sjevernog Velebita, one su se našim vozilom prebacile do Alana koristeći se šumskom cestom Zavižan — Alan. Raskošni Velebit plemenit je i prema planinarima s vozilom, jer ih i u vožnji nagrađuje divnim krajolicima. No, veselje nam je pokvarila cesta Alan — Jablanac, jer je vožnja po njoj prava vratolomija uslijed velikog nagiba i debelog sloja šljunka na njoj po kojem vozilo »pliva«.

Prolaz srednjim Velebitom opet su nam olakšale naše žene. One su iskoristile šumsku cestu Štirovača — Dabri i dočekale nas u Oštarijama. U dva dana prošli smo bez po-teškoća ovaj dio Velebita, noćivši jednu noć u Vrbanskoj dulibi kod drage gazzdarice Marije na biljcu prostrtom u njezinoj kuhinji. Usput smo bili počašćeni ukusnim kuhanim krumpirima, koji su ovdje značili pravu poslasticu. Sutradan smo obišli Baćić kuk, ovaj biserni detalj srednjeg Velebita i s malo zakašnjenja stigli u Oštarije, gdje su nas dočekale zabrinute Paola i Marija.

Za osvajanje žljene značke trebalo je obići još južni Velebit. Dopust je brzo proticao, a svaki je dan trebalo obaviti neke poslove. Dotle je stigla i jesen, upravo njezini prvi dani. Uputio sam se 24. rujna autobusom u Gospic gdje sam se susreo s velebitskim zaljubljenikom, veterinarom Antonom. Od njega sam dobio nekoliko zanimljivih obavijesti i korisnih savjeta te produžio autobusom u Brušane. Tu sam prespavao kod obitelji Naglić.

Slijedećeg dana, još za mraka, uputim se u Staro selo, s planom da preko Kamenog i Pasjeg klanca te Šugarske dulibe stignem do Jelovo rije. Bilo je oblačno i prijetila je kiša. U selu je već počeo svakodnevni život. Vozač s traktorom i prikolicom sabirao je mlijeko u Brušanima i u selima sve do Go-

spića. Ubrzo je počela kiša praćena grmljavom. Stigao sam u Staro selo.

— Udite, sjedite, skuhat ćemo kavu dok se osušite, pozvali su me iz jedne kuće. Druga još naseljena kuća u ovom zaseoku bila je malo dalje od puta.

— Hvala, sjest ću. Pričekat ću dok kiša prestane. Idem u planinu.

— Kuda sad u Velebit? Vrijeme je loše, a ima i medvjeda, — odgovarali su me od puta domaćinci, djed, baka i njihova kćer.

Svi su savjeti imali isti završetak: ne ići u planinu. Ipak, moja je planinarska želja bila jača. Kiša je prestala i uskoro sam već bio na stazi koju je Ante markirao prije nekoliko godina. Pri usponu dobro mi je pomagala i specijalna karta uz kompas. Naime, bilo je klizavo, a staza je na mnogo mjesta bila zakrčena prelomljenim drvećem što ga je lanjski vihor u jednoj noći oborio i dobrano je onesposobio. Bilo je potrebno puno napora i upornosti da se svladaju sve teškoće i podnese teret prepune naprtnjače. Kako sam namjeravao ostati u planini 5-6 dana, ponio sam opremu za taborovanje, različitu drugu opremu i namirnice, vjerojatno ukupno oko 18 kg. Neposredno ispod Kamenog klanca trebalo je svladati posljednji prijevoj penjačkom tehnikom ispod okomitih stijena. Nakon skoro pet sati uspona i hodanja evo me na Pasjem klancu. Znam da su me kiša i one porušene bukve zadržale, ali me dobro namučila i moja prepuna naprtnjača.

Od Pasjeg klanca dalje staza je ugodna. Tu je Velebit pitomiji, ali ne i manje lijep. Širok razgled po bilu planine i dalje prema moru zmanjuje čudesnost divljih oblika šumovitih strmina. Podne je. Okrijepim se vodom sa zdenca u Šugarskoj dulibi i malo založim, posvršavam VPP-administraciju i nastavim prema Jelovoju raji. Tamošnja je ljudarnica zapuštena. Našao sam ipak jedan kuktur gdje krov ne prokišnjava i tu uredio ležaj. Pokraj kuće naložim vatru i pripremim večeru. Dan se bližio kraju, jesen je počela. Bilo je tiho. Vatra je veselo plamnjela. Uskoro je pao mrak pa su se oglasile noćne životinje različitim glasovima, a činilo mi se da čujem i njihovo kretanje u blizini kuće. Ovakva večer u mrklom mraku, iako s malo straha, ima svojih čari.

Drugog je dana trebalo na putu prema Višočici svladati znatnu visinsku razliku. Staza je vodila kroz šumu, a odmori su mi bili češći, što je bilo posljedica jučerašnjeg napora. Znam već iz iskustva da mi je drugi dan uvijek teži od prvoga, a poslije se sve lakše podnosi.

Kad sam izbio na Veliku poljanu i nakon toga ušao u krasan bukvik, zastao sam da se dobro odmorim. Dan je bio ugodan, topao.

Od Visočice dijelila me duboka uvala, gubitak visine, a onda opet uspon, sada već dobro ugaženim stazama i šumskom cestom. Napio sam se vode s ceste iz potočića koji je njom tekao od jutrošnje kiše. Bila je hladna i ukusna, ali i čista, jer ovuda malo tko prolazi.

U Gojtanov dom stignem oko 15 sati. Bio je otvoren. Nažalost, ovaj lijepi objekt posjetioc ostavljaju za sobom prljav i neuredan. U sobi na katu priredim ležaj, osvježim se, a osobito me razveselilo što sam ovdje našao pečat s Jeđove ruje. Vrijeme je bilo divno i odlučim se popeti na vrh Visočice. Vidik je s vrha bio prekrasan, a vidljivost, po mojoj procjeni, oko 100 km. Cijela je Lika ležala pred mnom, jadranski otoci, a u daljini vrhunci Kamniških i Julijskih Alpi. Ovakva se divota može samo u planini doživjeti, naročito ovdje na Visočici, gdje uz to pogledom obuhvaćam nedaleke travnate strmine, obrone pod šumom dodirnutom jesenskim bojama i bijelosive okolne kamene vrhove rastgranih stijena.

Spuštím se u dom. Pred noć su stigla dva lovca, mlađi ljudi, tridesetih godina, s puškama i psima. Nadam se da nisu utrošili puno municije. Priznajem, ne volim lov.

Idućeg dana nastavim prema Badnju. Puhala je lagana bura, ali je bilo vedro. Šuma je širom već poprimila sve boje. Velebit je uistinu prekrasan, nedostižna planina. Ovaj dio prema Štirovcu oduševljava raznolikošću, izmjenjuju se travnate livade, šuma, strmi kamenjari i proplanci. Uspinjem se na Badanj. Naprtnjaču ostavim na stazi i čini mi se da sam lagan kao ptica. Daleko sam od svakidašnjih briga. Dugo sam se zadržao na Badnju, iznad onih njegovih okomitih stijena što se od samog vrha ruše prema Lici.

Spuštám se prema Domu pod Štirovcem. Dom je zatvoren, no otvoreno je skloniste sa četiri željezna kreveta i nekoliko pokrivača, ali s puno prašine. Ta prašina je u stvari brša, nametnik u drvetu, koji je izbacuje iz greda i tako ih polako rastače. Podem do obližnjeg potoka, a zatim na livadu pred domom. Ovdje bi bilo divno provesti ljeti nekoliko dana.

U mrak uđem u sklonište i uvučem se u vreću za spavanje. Razmišljam što misle mnoji kod kuće gdje sam, jer sam već peti dan u planini, a zatim o sutrašnjem putu preko Vaganskog vrha i Sv. brda do Paklenice. U noći me probudi praskanje gromova i grmljavina od koje se cijeli dom potresao. Ujutro je moj plan poremetila kiša i ostanem zarobljen u skloništu cijeli dan.

Već u mrak, čujem ljudske glasove. Bili su to pastiri iz okolice Obrovca, mokri i promrzi. Cjeli su dan skupljali konje po Oglavinovcu, Javorniku i Strugama, a sutra se kane s njima spustiti do svojih domova. Konji su im bili četiri mjeseca na ljetnoj paši, a sada ih vode u dolinu. Pitam ih da li im vukovi napadaju konje. Oni mi objasne da se konji drže podalje od šume, a ako je opasnost velika, skupe se glavama u krug i uđa-

raju napadače nogama. Napadnutog konja ostali ne ostavljaju samog i rijetko se dogodi da konj strada.

Drugo je jutro osvanulo oblačno, ali bez kiše. Livada pod Domom, Čorina prosina, bila je sva pod vodom. Gackam po busenju što strši iz vode i tako se dokopam uspona prema Strugama. Pastiri su bili već prije otišli skupljati svoje konje, a ja se odlučim otići do Vaganskog vrha, te se zatim vratiti do Struga i produžiti u Paklenicu. Zbog lošeg vremena Sv. brdo će posjetiti drugom prilikom i tako dovršiti osvajanje VPP-a.

Svud je bila gusta magla. Usponom prema Vaganskom vrhu nisam se izdigao iznad nje. Usput sam čuo topot konja po kamenitoj stazi, ali ih nisam vidi. Okolo staze sve je bilo bijelo, nočas je ovuda padao grad i još se nije topio. Ispod mene, negdje na stazama, čula se pjesma, ugodan pastirski pjev probijao je magleni oklop. Pokušam odgonesnuti porječko ovih starih pastirske pjesama, ali mi to ne uspijeva, naime, prije su me stigli pastiri s konjima, upravo na Vaganskem vrhu.

Oko deset sati magla se najednom stade dizati, gubiti po visinama i nestajati. Nebo me podari veličanstvenim vidicima kao za oproštaj s najvišim velebitskim vrhom. Uskoro sam kod Buljme i počinjem se spuštati prema Velikoj Paklenici. U daljini čujem kako teče Paklenički potok poslije obilnih kiša, teče, a sutra će zajedno s njim sve do mora.

Godi mi pitomost Borisova doma. U mislima se zahvaljujem zadarskim planinarima na brizi za ovaj objekt. Granulo je sunce i sve ono lijepo pakleničko postaje mi još ljepše. Čekam domara, javio sam mu se zvonom, ovdje uobičajenim pozivom. Prilaze mi dva nepoznata čovjeka.

— Vi ste Ivo? — upitao me stariji. Sjetih se da sam na Vaganskem vrhu u knjižicu upisao svoje ime i smjer kretanja.

— Jutros smo iz Doma krenuli na Vaganski vrh Lipom stazom i namjeravali smo se njom i vratiti. No, krenuli smo natrag za vama. Mislimi smo da čovjeku u planini može pomoći biti od velike koristi. Nije nam žao, jer je put preko Buljme bio vrlo lijep i zanimljiv.

U to je stigao i Ante Parić, vrijedni domar. Odmah nam ponudi da se okrijepimo, a meni je napravio veliku uslugu kad je radio vezom javio mojima u Rijeku da sam sretno stigao u Paklenicu i da je sa mnom sve u redu. Bio mi je to šesti dan u Velebitu, a listopad je bio na pragu.

Večer provodimo u ugodnu čavrjanju, dr Voskresenski iz Zagreba, domar Ante, Branko i ja. Zatim, spavanje nam je svima dobro došlo. Ujutro prolaz kroz izvanredan klanac Velike Paklenice. Malo uzbudjenje su nam priredila petorica alpinista Nijemaca, među njima i jedna djevojka, što su se penjali uz Anića kuk.

Na večer sam bio u svom domu, pun dojmova i zadovoljan, a i poletan da opet kretem na Velebit.

Vikend na Baškim Oštarijama

DURO PERIĆ

ZADAR

Baške Oštarije najveće su planinsko selo na Velebitu. Nalazi se uz cestu Gospić — Karlobag na visini od 924 m. Sastoji se od nekoliko gotovo napuštenih zaselaka kao što su: Brkljačići, Šikići, Stupačinovo i dr. U središtu naselja nalazi se autobusna stanica, gos-tionica i trgovina. U njemu je izgradeno nekoliko lijepih vikendica ali se one koriste pretežno u ljetnoj sezoni, pa u ovo vrijeme daje dojam totalne napuštenosti.

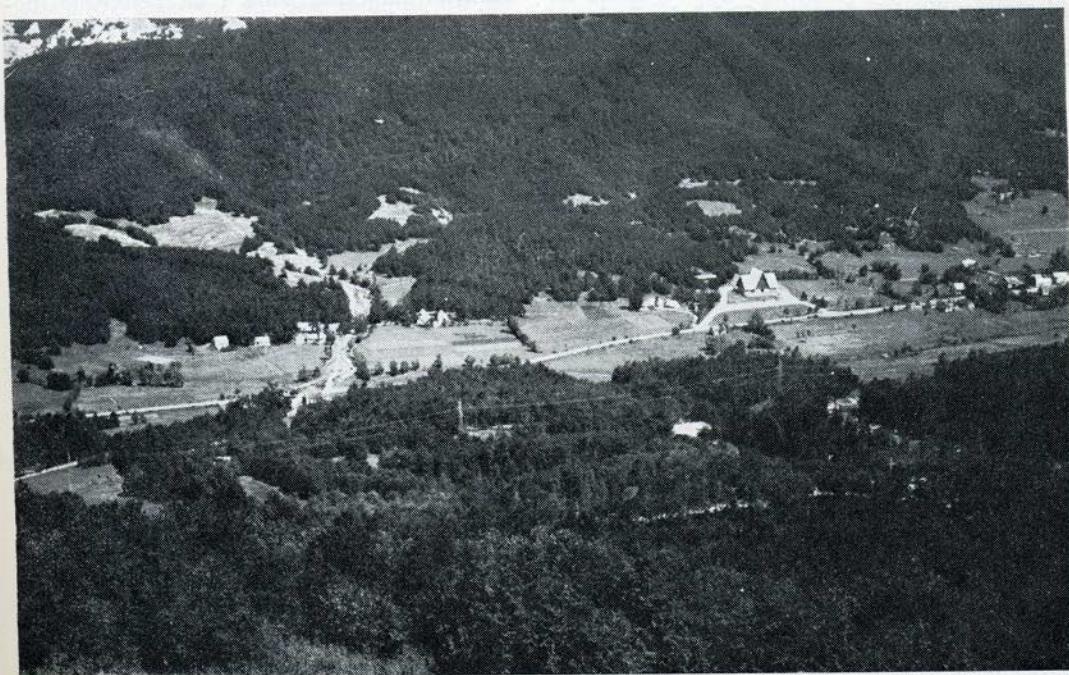
Ime Oštarije je vjerojatno romanskog porijekla i potječe iz doba mletačke vladavine kada su ovdje na najvišem prelazu preko Velebita noćivale karavane.

Ipak, Oštarije imaju dobru perspektivu za razvitak turizma zbog asfaltirane prometnice koja kroz njih prolazi i povezuje more s unutrašnjosti zemlje te zbog osobitih prirodnih uvjeta: obilje izvorne vode, šumovita okolina s brojnim planinarskim atrakcijama, preko zime relativno mnogo snijega a preko ljeta izražena planinska svježina. Ove pogodnosti već su odavno poznate, pa je Društvo »Velebno« u namjeri da Oštarije popularizira kao ljetovalište prije rata sagradilo hotel »Velebno«, ali je on nastradao u ratu. Prijе nekoliko godina sagraden je novi hotel »Velebno« B kategorije koji je danas odmaralište poduzeća

»Industrogradnja« iz Zagreba. Otpočela je i izgradnja skijaških terena ali je ona, nažalost, iz poznatih razloga trenutno obustavljena. Za sada je izgrađena samo jedna kraća žičara (vučnica), ali ne radi. U planu je izgradnja još nekih ugostiteljskih i sportskih objekata pa je zato obustavljena svaka daljnja privatna i svaka druga neplanska izgradnja. Hoće li sve to vratiti život u to nekad veoma naseljeno i živo mjesto?

Osim u hotelu, koji pruža kompletne ugostiteljske usluge svim posjetiocima jer je otvorenog tipa, mogućnost konačenja pruža i nedavno lijepo preuređena planinarska kuća Planinarskog saveza Hrvatske (zakupljeno privatno vlasništvo). Imala spavanačicu sa šest kreveta i oko 15 udobnih zajedničkih ležajeva u mansardnom dijelu te opremljenu kuhinju.

Oštarije su na raskrsnici Velebitskog planinarskog puta i poprečne ceste, što omogućava brz i lak pristup u visinsko područje srednjeg i južnog Velebita. Pogodne su za duži boravak kao klimatsko područje, pa i lječilište, te kao baza za lijepe izlete na bliže i dalje vrhove. Evo nekoliko tih vrhova: Bačić kuk, Kiza, Alaginac, Filipov kuk, Ljubičko brdo, Sladovačko brdo, Jelarje, Sadikovac, Kubus i dr.

Pogled s Jelarja na Oštarije: desno hotel »Velebno«, lijevo (na ulazu ceste u šumu) sklonište Planinarskog saveza Hrvatske

Foto: Dr Z. Poljak

Poznajući sve ove prilike skupina planinara iz PD »Paklenica« u Zadru nedavno je otisla u Oštarije i u njima provela vikend. Po lijepom i sučanom ali prohladnom danu stigli smo u subotu oko podne i odsjeli u Planinarskoj kući. Založili smo vatru, razmjestili se u ovoj urednoj i udobnoj kući. Da bi nam bilo još ljepše i udobnije u njoj, ponešto smo očistili i pospremili, a potom pripremili drva s kojima kuću u izobilju raspolaže, a što je u ove zimske hladne dane osobito važno. Prema podijeljenim ulogama, »ljepši spoj« pripremio je objed koji nam je itekako prijao.

Zatim smo krenuli na Sladovačko brdo (1200 m). Prešli smo cestu i s desne strane nekadašnje osnove škole išli trasom Velebit-skog planinarskog puta do kraja donje skijaške staze (zadnji stup vućnice) i tu skrenuli lijevo. Nastavili smo, gazeći dubok snijeg, ivicom gornje još uvijek nedovršene skijaške staze. Uspon je bio strm i naporan zbog velikog nanosa snijega, pa smo se pošteno preznojili. Na Sladovačko brdo izašli smo neposredno prije zalaska sunca. Doživljaj je bio veličanstven. Vidici su se prostirali na cijeli sjevernodalmatinski i dio Kvarnerskog arhipelaga, na Bačić kuk, Budakovo brdo, Šatorinu, Ograđeniku, Ograđeniku, pa i dalje na sjeverozapad, Ljubičko brdo, Konjevaču i sve do Visočice, te dalje na jugoistok. Podnožja i padine ovih vrhova bili su već duboko utonuli u snjenu, a sami vrhovi pokriveni bijelim snježnim pokrivačem i obasjani žutim zrakama zalazećeg suca, kao da su posuti zlatnim prahom. Bio sam na mnogim vrhovima i u različito vrijeme, ali nešto slično do sada nisam doživio. Slične dojmove stekli su i ostali sudionici skupine. Objašnjenje fenomena je u činjenici da je sunce zalazio u prozirnu crvenožutu izmaglicu koja je uvjetovana

vala nesvakidašnji odsjaj i nijanse boja, u prvom redu žute. Zadivljeni ljepotom vidjenom s ovog prekrasnog vidikovca ostali smo na vrhu do noći, a potom se po snježnoj bježlini obasjanoj mjesecinom uputili grebenom prema Sladovačkom sedlu i sišli stazom VPP-a do kuće.

Prostorije su bile ugodno zagrijane. Spremili smo i popili čaj, a potom večerali.

Poslijе večere cijela je skupina krenula po mjesecini i mjestimično zaledenoj cesti prema Kubusu, velikoj kamenoj kocki i vidikovcu. Vidik s Kubusa ponovno se pružao, ali ovoga puta noću, na osvijetljena podgorska i otočka naselja diljem Podgorja i podgorskog arhipelaga. Bio je to drugi očaravači pogled kakav se samo može doživjeti ali ne i opisati.

Vrativši se u kuću složili smo se da smo korisno proveli dan i doživjeli nešto što je rijetko tko od nas do sada doživio, bez obzira na godine starosti i dužinu planinarskog staza. Osim toga smo se dogovorili da i drugi dan vikenda što bolje iskoristimo. I zato smo u nedjelju, nakon doručka, rano ujutro krenuli smo na Kizu.

Cijelim putem smo razgovarali i složili se s činjenicom da je naša Planinarska kuća na Oštarijama unatoč dobroj pristupačnosti i udobnosti, nedovoljno iskorištena i od planinara slabo posjećena. Pitali smo se je li tome uzrok nepoznavanje lakog načina prilaza Oštarijama i prilika u kući, ili je to posljedica neshvaćanja što ona i Oštarije pružaju planinaru. Svrha je ovoga napisa da planinare upozori na atraktivne mogućnosti boravka na Oštarijama i na neiscrpne mogućnosti planinarenja po ovom dijelu Velebita, u svaku dobu dana i godine. Drago će nam biti ako smo u tome iole uspjeli.

Kamenčići sa staza (III)

ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

Doživljaj na Papuku

Da se ne vraćamo u Jankovac istim putem kojim smo i došli, nas smo dvojica krenuli iz kupališta Lapjak označenom stazom preko Papuka. Bio je divan dan. Ne znamo je li ljetni ili jesenski, jer su se ta dva godišnja doba godine 1975. izmjnjivala upravo ovim sati. Slavonska je šuma odisala mirom i lijepotom. Ubrzo smo prošli ruševine Veličke gradine i Lapjak kao da se nalazimo na laganoj šetnji, a vidik na Požešku kotlinu s lijeve strane samo je potvrđivao davno poznatu uzrečicu: Slavonijo, zemljo plemenita!

Svaki smo čas očekivali da će naš put skrenuti desno prema Majerovoju livadi, ali nismo mogli uočiti nikakav znak ni stazu. Na jednom smo pred sobom ugledali čovjeka

koji je na prvi pogled odudarao od lijepog ugodača tog dana. Neobrijan, prilično neuredan, s nekom teškom lovačkom puškom u rukama uperenoj prema naprijed i dolje, stajao je u visokoj travi kao da nam želi sprječiti prolaz.

Pozdravimo i upitamo:

— Biste li nam rekli gdje ovuda negdje skreće staza prema Majerovoju livadi? Pitanje nije moglo biti uljudnije izrečeno već i zbog toga jer se prvi put nalazimo na ovoj planini, sami nas dvojica, nasuprot dobro naoružanu čovjeku.

— Ne znam, odlazite! — ljutito, oštrim i prigušenim glasom odgovori nepoznati čovjek.

Stajali smo pred njim udaljeni dvadesetak metara i nismo od iznenadjenja znali što ćemo. Koliko smo mogli vidjeti oko sebe, nije

u blizini bilo nikakvih markacija, svud je okolo samo šuma.

— Ma recite nam kuda se ide na Majerovu livadu i mi ćemo odmah otići, opet pitamo neznanca u strahu od njegove ljutnje.

— Odlazite! poviće on — a puška mu se u rukama poče podizati prema nama. — Odlazite što brže! — poviće ljutito.

— Hoćemo, samo nam recite gdje je staza?

— Odlazite već jednom! — poviće neznanac, a puška je sad uprta točno u nas, a bijesan pogled gori krajnjom srdžbom.

Bez riječi skrenemo desno od neznanca i uputimo se preko planine nekim poprijekim putom; nije to bio onaj pravi put, ali nam je bio dobar i predoban kad nam je omogućavao da što prije izgubimo iz vida toga čovjeka. Tek poslije smo se dosjetili da je to vjerojatno bio neki krivolovac kojemu je naš dolazak poremetio nelovačke planove. Donekle nam je zagorčio taj dan. Da se to dogodilo negdje u Lici, mnogi bi to smatrali skoro normalnim, jer u Lici je krivolovaca barem deset puta više nego li je medvjeda.

No, sve je popravilo vedro raspoloženje i ugodni domaćini u jankovačkom domu, pa smo brzo zaboravili ružan doživljaj kojemu se nismo nadali u pitomoj Slavoniji.

Potraga za Damirom Listešom

Toplo ljetno poslijepodne 22. srpnja 1982. prekinut je zvonjava telefona.

— Jeste li vi predsjednik planinara?

— Ne, ja sam tajnik.

— Svejedno, javljamo vam da se izgubio jedan planinar još jutros negdje oko Bačić kuka. Iz Zagreba su vas zamolili da ga potražite i napomenuli da je član Planinarskog društva slijepih »Prijatelji prirode« iz Zagreba.

Bilo je već 16 sati, vrijeme odmora, a i godišnjih dopusta, no ipak su se našla četvorica planinara iz Gospića da odu tražiti izgubljenoga negdje oko Bačić kuka, jer su znali da takav postoji samo jedan na Velebitu. Dobiveno je i vozilo od OSUP iz Gospića i pred prvi mrak bili smo na Dabarskoj kosi. Usput smo svratili do skloništa u Oštarijama i tamo našli riječke planinare, a od njih se Tomislav Persen priključio našoj potrazi. Od njega smo saznali da su trojica planinara na Premužićevu stazi kod odvojka prema Bačić kosi. Četvrti, Damir Listeš, pošao je toga jutra s Draženom Kovačevićem na Bačić kuk i — usput se izgubio. Zašao negdje malo izvan staze i — nestao. Dražen ga je zvao, ali odziva nije bilo. Vraćao se do svojih na Premužićevu i opet odlazio pod Bačić kuk, ali bez rezultata.

Za dvadesetak minuta stigli smo od Dabarske kose do odvojka prema Bačić kosi, dakle prilično ubrzano, jer je već pristizao sumrak. Tu su čekali Miro Vučina i njegova žena, te Dražen. Osim onoga što smo već znali, ništa novoga nismo čuli. Jedino su nam rekli kako su preko svoje radiostanice najprije pronašli 2SKT i 2SEW (Krstu i Damira u Zadru), a onda su oni dozvali 2RKU, Antu

iz Zagreba, koji je o svemu obavijestio Republički SUP, ovaj gospički, i tako je počela potraga.

Odmah smo krenuli prema Bačić kuku. Dražen kaže da je izgubio Damira negdje iza Bačić kose u šumi prema Bačić kuku. Usput nas tješi da je Damir izdržljiv mladić i da mu njegov vid prilično dobro služi za kretanje, ali kuda su ga odvele njegove noge, to mu nikako nije jasno...

Cim smo prošli Bačić kosu počelo je dozivanje, ne baš nježno, nego takvo da su brda odzvanjala, nešto od straha za Damira, a i straha od nadolazeće noći u kojoj bi Damir mogao postati sasvim zgodna igračka nekom medvjedu što se možda skita ovim predjelima. Odjednom izdaleka, iz pravca Bačić dulibe, tamo s one strane goleme vrtače, do nas dopre jedva čujni glas. Zagalamimo još više. Opet se netko javlja. Pomislismo: možda je lugar, lovac, kakvi krivolovac, šumski radnik, netko od planinara, tko zna tko... Ponovno zovemo. Sad se već malo jasnije čuje glas iz istog pravca. Vičemo:

— Čekaj, ne miči se! — i nastavljamo prema izvoru toga zvuka javljajući se i dalje. S primicanjem sve bolje čujemo i glas iz daljine. Jurimo prema njemu i — pronađemo Damira na jugoistočnoj strani Bačić kuka, nedaleko od slabo označene staze Bačić kuk —Bačić duliba.

Damir je veseo što nas vidi, već je pod nekim grmom počeo spremati ležaj. Ispod debelih leća očice mu igraju od sreće. Dražen se mazи oko njega, a i svi smo zadovoljni što je nađen prije mrkle noći. Odmah je popio dvije litre tekućine, a onda nam je ispričao da je cito dan obilazio oko Bačić kuka, probijao se između stijena, nigdje nije mogao pronaći markaciju, nije čuo Draženovo dozivanje i već je bio izgubio svaku nadu da će ga netko naći.

Uskoro smo kod njegovih na Premužićevu stazi i odmah nastavljamo prema Dabarskoj kosi. Usput netko spomene kako bi Damir proveo ovu, inače divnu noć, pod stijenama Bačić kuka. Iako je toplo, ne bi mu bilo ugodno. Sad kad je sve dobro svršilo, tim se mislima svi od srca našmijemo.

Da je ostao tamo, ne bi ovako doživio ovu ljetnu večer što se spustila na dabarske obronke. Mrkli se mrak već nadvrio nad njih, dok mjesec izranga sve više iznad jedva primjetnog zapadnog obzora, a svjetla Novalje i Paga trepere nam s desna u daljini. Noćni povjetarac prevaljuje se s viših visina na ovaj naš obronak, topao i nježan, kao da dolazi s dalekih zvjezd iznad nas. Donosi nam miris vrijesa i kadulje i sve one druge opojne mirise planinskog bilja.

Zato po kamenitoj stazi ponekad zastane i razgovor, dok svatko za sebe razmišlja o neznanoj ljepoti što je planina može pružiti i u noći. I Miro, ruku pod ruku sa svojom ženom, napreduje glasno razmišljajući da se od svoje radiostanice neće rastati dok bude živ.

I nije potrebno ni gledati ovaj sve crnji mrak oko sebe, ni uvihek paziti na sve neravnosti staze, dovoljno je zažimiriti, zatvoriti oči i osjećati da planina živi i noću, uđi-sati njezin dah što nas obavlja, dočekivati obrazima mekane zamahe povjetarca i upijati mirise što zrače opojnost od koje se ne može otrijezeniti.

Oglavinovac

Ne sjećamo se više koliko smo puta došli na Oglavinovac u podnevne sate. Tu je najzgodnije mjesto za odmor bilo da se dolazi od Štirovca ili od Visočice. Idući sa zapadne strane na rubu su šume stocarski stanovi koji se još uvihek koriste. Ljeta 1980. u stanu nema nikoga, ali se vidi da u njemu netko boravi. Stočara je sve manje, a oni koji su ovdje, otišli su za svojim blagom. U stanu nema ionako ništa za ukrasti ako bi nekom to palo na pamet. Da netko na takvu ili sličnu grubu pomisao može doći i u ovim predjelima, čut ćemo malo poslijе.

Odmaramo se nedaleko od ovog stana uz ruševine nekadašnjih stanova. Na dnu Oglavinovca, u zapadnoj vrtači, što se pruža prema moru, pasu konji. Oni domaći izdržljivi križanci ovdje su slobodni cijeloga ljeta. Samo poneki od njih prenese živežne namirnice iz podvelebitskih selja ili ide »u snig«, to jest doneće snijega iz obližnjih ledenica, jer to je jedina voda za stočare.

Nekoliko desetaka metara unatrag odavle prešli smo preko poprečne velebitske staze kojom se može za tri sata stići u Počitelj, odnosno za manje od dva sata na Rujansku kosu, uzvisinu koja dijeli Veliko i Malo Rujno. Ta nekad dobro poznata i često korištena staza i sad je dobro uočljiva, ali je više nitko ne koristi. Tako je Oglavinovac prestao biti važno raskrije u ovom dijelu Velebita.

Ove godine u lokvama na Oglavinovcu ne-ma vode. Prisutni profesori šumarskog fakulteta iz Zagreba objašnjavaju nam to požarom koji je odnio kompleks šume na sjevernoj strani Oglavinovca, gdje se i sada vide ostaci uništenog drveća. Stočari neće da krivnja bude na njima. U pravilu uvihek se njih okriviljavalo za požare, jer su se na taj način proširivale pašnjake površine. Oni tvrde da je voda nestala zato što je manje blaga pa se dno lokava dovoljno »ne mijesi« papcima i tako se ne začepe pukotine u tlu i onda voda ponire.

Dotičemo se i davnije povijesti ovoga pašnjaka. Kako li je izgledao prije, recimo, pet stotina godina? Je li tu onda bila šuma ili pašnjak? Odakle ime Oglavinovac? Možda je nekada i ovo bila šuma, pogotovo nakon u povijesti poznatih raseljavanja iz ovih predjela. Međutim, pašarenje se obnavljalo, jer je uvihek ostajalo sjećanje na njih, a oni su bili uvjet održanja života u planini i ispod nje. A naziv? Sričemo: o — glavi — novac, možda je i u davnina vremena ubirana kakva naknada za pašarenje, pa odatle i naziv.

Iznenada nam prilazi Stana Ležaja. Ona je iz Karina i ove godine koristi onaj stan na

zapadnom rubu Oglavinovca. S njom je i njezina kćer, djevojčica od desetak godina, koja provodi ljeto u čobanjenju. Stanin je muž Peko čuvan planinarskog doma pod Štirovcem. Kaže nam da će on napustiti taj posao iako mu dobro dođe stalna mjeseca plaća i sve one beneficije što idu uz nju. On mora biti u domu od 15. lipnja do kraja rujna, dakle upravo u vrijeme kada je na Velebitu sa svojim blagom.

— Ne može se više izdržati. Napadaju nas, jada se Stana.

— A tko? — iznenadeni smo, iako smo i prije čuli o njihovim neprilikama, a sad nas je sramota to čuti pred djecom koju vodimo u planinu.

— Ne znamo tko, ali dolazili su neki ljudi i s puškama tjerali mogu čoeku govoreći mu da je dom njihov i da on ovamo nema pošto dolaziti. No, ne samo to. Kad dodemo u dom nađemo velik nered, platne i pokrivači potrgani, posude razbijeno, cisternu nam zagade, uništavaju vrata, prozore i namještaj, i dodaje još niz neugodnosti koje je sramota i spomenuti.

Nemamo riječi da dademo Stanu savjete i da je utješimo, jer je ona usput spomenula sve ono što su poduzimali da do toga ne dolazi.

Odlazimo pod dojmom tih riječi. Težinu njihova značenja nosimo kao teret što pritiše Staninu obitelj, ove pašnjake i nas zajedno s njom. Čini nam se da na širokom oglavinovačkom pašnjaku svaki kamen i svaka travka pitaju: tko to može donositi toliko zloče na ovu planinu?

Prijatelj

U posljednjih trideset godina nišmo se vidjeli nego jednom, godine 1976., jer je Pero još pedesetih godina otplovio preko sedam mora i više nego li je devet puta devet dolina i brda. A onda je javio da će doći na duži dopust tako da u Lici provede cijelo ljeti, jesen i da vidi kako snježne pahuljice leti oko kuće u kojoj se rodio i pletu mreže po drveću u vrtu gdje je proveo djetinjstvo. Iz tog vrtu Visočica se vidjela kao na dlanu, činilo se da se izdiže u nebo odmah tu iza rijeke Novčice i da ona sama čini najveći dio planine koja je okruživala polovicu Like.

I došao je sa željom da vidi što više od svojega zavičaja, da uvihe što više detalja, i to onih najisitnijih koji mu nekada nisu bili važni. A želja: otići na Visočicu, to se moralо ispuniti.

Jesen je zlatila planinu svojim jarkim bojama dok smo se uzdizali uskom planinskom stazom. Često smo zastajali, okretali se i svaki put otkrivali sve širi vidokrug, sve veći dio zavičaja rumena od sunca i prvih mrazeva. Pero je pitao za sve, za svaki kamen imao je ruku spremnu na milovanje, a za svaku travku oprez da je ne zgazi. I tako sve do vrha.

— Ovdje sam prvi put. Kako je krasno! — rekao je s mirom koji je jedva prikrivao

njegovo oduševljenje. Stajali smo bez riječi, okretali se na sve strane i promatrali obzorje ispod vedra neba. Gospic se vidio kao na dlanu.

— A gdje bi bila naša ulica? — upitao je Pero, odmakao se na sam brid najvišeg vrha i sjeo. S njegovom Marijom sjeo sam nekoliko metara dalje odakle smo promatrali more i otoke. Ona je bila Slovenka i nije se mogla nadiviti raznolikosti krajolika. Brda i oblaci, more, otoci, stijene i pašnjaci, sve se u našim očima slijevalo u nezaboravnu sliku divljenja jednom kraju. Kriomice smo promatrali Peru.

Sjedio je bez riječi i pokreta, očiju uprtih u Gospic. Samo bi se ponekad malo pokrenuo da cijelo svoje rodno mjesto i rodni dom u njemu ucrtu u zjenice zauvijek, i tko bi mogao i pomisliti, za vječnost.

Na povratku nismo bili od puno riječi. Prije nego što smo zamakli u šumu ispod Gojanova doma Pero će iznenada:

— Kad umrem neka me spale i pošalju pepeo kući da se prospe po Velebitu.

— E Pero, do kakvih je tebi misli, daleko je do toga, a dotle tko zna, tko li će biti živ, — razbijali smo razgovorom Perinu ozbiljno izrečenu misao.

— Kad slijedeći put dođemo, bit će to za pet godina, ići ćemo često na Velebit. Nositi ćemo šator i biti po nekoliko dana na Zavižanu, pa na Šatorini, na Sv. brdu, na Štirovcu, a u Paklenici i više da se nagledamo ovih ljepota i naučimo mira i da se imam u Sidneyu čega sječati, govorio je Pero kao za sebe, ali smo i mi željeli to isto.

Nije prošlo ni pola godine, a Pere više nije bilo. Slučajan pad i — pala nam je na pamet njegova nedavno izrečena želja.

Nismo mu je ispunili. Nismo mogli njegovim roditeljima nanositi još jednu bol, daljnje udarce u vezi s tom željom, jer je Pero, u stvari uvijek, bio medu nama. On nikada nije zapravo ni otišao iz svoje ulice, iz svoga kraja, iako ga je sudbina fizički odijelila od nas, ukrala nam ga. Zato će s nama ostati i dalje. Zauvijek.

Zimski uspon na Triglav

PREDRAG MILADINOVIC

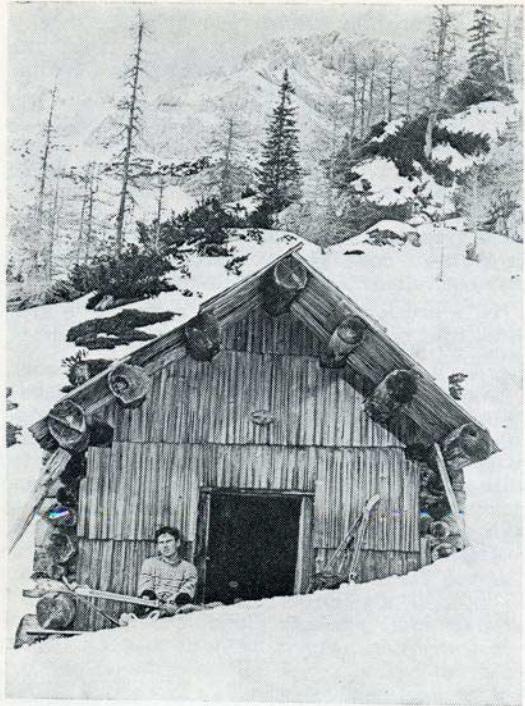
RIJEKA

Svakim izlaskom u planinu pokušavam je osobno doživjeti. Upravo taj doživljaj nagoni me da učinim ponovni korak k njoj.

Napustili smo ulične svjetiljke Mojstrane. Moje razmišljanje na trenutke prekinu blatinjava cesta koja vodi prema zaseoku Biščaku i dalje kroz Krmu Pôlako, nogu pred nogu, a misli mi se sapliću o vrhove planina. Zastanem kod nekih meni dragih imena: Walter Bonatti, René Desmaison... Kolik je njihov korak? Koliko nas dijeli od njih? Mile korača ispred mene, samo ponekad nešto progovorimo i opet se vraćamo u svoj svijet — planina i ljudi koji cijeli svoj vijek nude ili su već dali planinama. Ne mogu pronići u njegove misli, a i ne trebam. Svatko ima pravo na svoj doživljaj. Zašto bih onda dijelio njegov?

Vedra je noć. Već smo napustili blatu makadamsku cestu i gazimo kroz snijeg. Sašvam smo blizu Kovinarske koće, ali kakva korist kad je u zimskim mjesecima zatvorena. Nadalj smo se nekom sjeniku. U najgorjem slučaju razapeli bismo šator. Odlazeći u planinu nismo unaprijed odlučili kuda ćemo i kako. Ponijeli smo alpinističku opremu za suhu stijenu i led, skije i opremu za bivakiranje. Smjestili smo se na tavan malog sjenika. Tu je netko već napravio ugodno mjesto za noćenje. Vreće od perja dobro su nas grijale. Još malo razgovora, i krećemo na počinak. Čini mi se da sam tek zaspao, kad me neki glasovi trgnuše iz sna. Opet

tišina. Jutro je. Spremamo se i ne pomisljamo na doručak. Natovareni teškom opremom, uputili smo se put Malog polja. Sada već vidimo da smo predugo spavalj. Umor nas je prevario. Jutro je malo oblačno, ali to nas nije ražalostilo. Znali smo da će vrijeme biti dobro. Pratimo već nekoliko dana meteorošku prognozu. Vjetar je sjeverozapadni, 6 m/sek, minus 20°C. Promjena će biti potkraj tjedna. Snijeg nas dobro drži. Samo ponekad propadnemo i imamo grdnih teškoća, jer se bez pomoći ne možemo izvući. Sad smo već prilično visoko. Mali Draški vrh, Veli Draški vrh, Bohinjska vratca. Još samo jedan strmi uspon i evo nas do bivaka u Zgornjoj Krmi. Tu smo zastali radi odmora. Napokon smo skinuli teške naprtnjače i skije. Za čas smo ispraznili hranu iz naprtnjače. Odavde je divan pogled na istočnu stijenu Malog Triglava. Divan je to doživljaj! Napravili smo nekoliko snimaka fotoaparatima i krenuli dalje. Put nas je vodio strmo kroz šumu, da bismo poslije sat hoda izišli na široku livadu ispod Reža i Kredarice. Reški podi, Travna dolina, Zgornja Krma i još dalje je velika snježna površina. Slika dočarava prostor poput ledenih mora Glacier du Geant, Gornergletscher, Hofmannskees. Istina, tu nema ledenjaka koji bi nas ponijeli svojom snagom i ljepotom, svojim seracima, ali imamo vidik na Karavanke, Kamniške Alpe, čiji vrhovi Kočna, Grintavec, Turska gora, Rinka, Planjava strše iz

Koliba u Zgornjoj Krm̄i

Foto: P. Miladinović

oblaka poput Grandes Jorasses. Poslije dužeg traverziranja došli smo na posljednji uspon. Oko nas sami vrhovi, a mi smo iznad njih. Ispred nas se ispriječio svojom istočnom stijenom samo otac naših planina, Triglav.

Triglavski dom se odjednom pojavio ispred nas. Ne može nam više pobjeći. Imali smo snage da ga doživimo. Sjedam na malu klupicu pred samim vratima. Tu neki momak skida dereze. Pitam ga kako je bilo. I ne sačekavši odgovor, misli mi odjuriše na razbacane vrhove. Sjetih se detalja iz nekih smjerova kojih se inače ne bih sjetio, nekih prijatelja davno zaboravljenih. Mile je već ušao u dom. Malo sam pričekao i umorno zalupio vrata za sobom.

PLANINARSKIM FOTOGRAFIMA

Uredništvo moli fotografе koji imaju uspjele crnobijele i kolor snimke iz naših planina da ih posude redakciji radi ilustriranja tekstova. Osobito su poželjne snimke koje bi mogle ukrašavati naslovnu stranicu. Uvjet: veći format, dovoljna oštRNA i atraktivna motiv.

U domu žamor. Oko stolova mnoštvo planinara, kao da je ljetno. A danas je 30. siječnja. Vestoni živih boja, kuhalo po stolovima, užad, cepini, dereze, zimska kladiva. Sve me to podsjeća na posjetu Refugeu Aiguille du Gouter. Vode se razgovori o Fitz Royu, Aiguille du Dru, Eigeru. Cijeli svijet je u toj maloj sobi. Nismo više ni gladni. Kako vrijeme prolazi, sve je više dima i ljudi se sve manje raspoznavaju. Naprežem se da još koga vidim i čujem. Dolaze nova lica. Svi su umorni i iscrpljeni.

Ponovno sam u svojoj vreći. Savlada me umor. Vani je još bila noć kad nas je domar probudio. Pokupili smo opremu i izišli u noć. Užurbano smo se spremili i krenuli put Malog Triglava. Samo je »wonderica« osvjetljivala nekoliko metara ispred mene zaledeni snijeg. Hladno je. Polako smo došli pod stijenu. Lako smo se kretali ostavivši višak opreme u domu. U naprtnjačama smo imali malo slatkiša, vjetrovke i foto aparat. Zamke, sponke, uže, zimska kladivo i cepin gotovo da nam nisu predstavljali teret. Snijeg je čvrst, pa su dereze i cepin dobro služili. Bila je noć, pa nismo mogli uživati u pejzažu. Ali postoji nešto duboko u čovjeku što mu daje snage i tjera ga dalje, krijeći. To je taj čudni osjećaj što u planinarstvo unosi osobine sporta. Zanesen, čekam Milu ispod vrha Malog Triglava. Odatle smo u jednom mahu preletjeli greben, sedlo i popeli se na vrh. Već je svanulo. Dolje ispod doma metež, navezuju se i kreću na vrh. Sjedimo i gledamo se. Poslije velikih napora savladali smo naš cilj. Mile je sretan, a moram priznati, i ja. Ovo mi je sedmi put na vrhu. Penjao sam se na Mont Blanc, Grossglockner, Olimp, bio sam ispod Matterhorna, Tou Ronde, ali ovakvo zadovoljstvo nisam doživio.

Dugo smo hodali, penjali se, i na kraju ćemo odskijati. Za sav trud, veliko zadovoljstvo. Spakovali smo opremu i pozdravili se s domaćinima. Za čas smo nestali iz vidika promatrača.

Opet samo velik i bijel prostor. Sada je mnogo lakše. Skije su prelijetale strme padine. Mile pravi kristijanje i na najstrmijim padinama, dok ja oprezno odskijavam u širokom kosom spustu. Naprtnjača me preteže, pa nije lako ni skijati. On se nasmije i nestaje u bezgraničnu bjelinu. Zgornja Krma. Tu smo se malo namučili jer je snijeg već popustio, te skije počinju propadati. Sjedimo na isto klupi kao jučer. Radost nam ne silazi s lica. Umor ne osjećam. Milu ni ne pitam.

Iduće godine namjeravamo u Cordillera Blanca, cilj nam je Alpamayo.

Preko Bukuljskih »ledenjaka«

VLASTIMIR JOVANOVIĆ

ARANĐELOVAC

Udarila snježina polovinom januara 1982., pa ne da oka otvoriti. I taman se spremiš i planiraš izlazak, a ono zapurnja. Bukulja se od magle ne vidi. I kad se stidljivo pomoli, očima na dar, vidiš da je sva pod injem.

Nedjelja, 31. januara. Posljednji dan prvog mjeseca u tek nastaloj godini ističe, odlazi. Ne mirujem još od subote. Od večeri petljam oko ranca, gojzerica, hrane. Sestra me promatra i vrti glavom:

— Dabogme, ovaj će, kakav je, i po ovaku vremenu i kijametu na planinu!

Pravim se da njene aluzije na svoje pripreme za izlazak ne čujem. Ne želim odustati od dogovora na sastanku u Klubu u četvrtak. Ide se do naše kućice na Ploči bez obzira na vrijeme.

Kiša je lila svu noć. Kod ulaza u park Bukičke banje, našem zbornom mjestu kada se ide u Bukulju, nigdje nikog. Samo pod nadstrelicom Robne kuće »Beko« Aca i naš predsjednik Mića. Čekaju, valjda, ostale iz društva. A ti ostali sam, izgleda, samo ja.

Krećemo putem pored Bolnice i kuća ispod planine. Iznad naših glava sipi neka kišurina, leti nekakva susnježica, pa sve sipa, kaplje sve zajedno sa crnog i sivog neba, sa crnog drveća, vuče se oko nas mokrina i vlaga i po zemlji i po nama, uvlači nam se u odjeću, obući i u misli. Vjetar koji zavija gore u bregovima bukuljskim evili čas kao davo u procijepu, a čas liči na vapaj nekog što je izgubljen, očajan, ostavljen sam negdje u ponoru.

Put krivuda, razrovan, mokar, žalostan, jadan. Vodi nas sve više. I mi njime idemo sve više, zapravo, sada uopće i ne znamo zašto smo krenuli u planinu po ovakvu vremenu i čemu hodanje po pravom psećem danu, kad se sve živo sklanja u suho. Stabla pored puta žalosna, obješenih grana. S njihove kore i debla cijedi se voda kao suze niz lice kakvog ostarjelog, izbradanog pastira ili moreplovca. Na granama vise kapi kiše, vise, vise pa se otkinu i padnu na zemlju.

Šutimo. I ako Aca neprestano priča, ne dopire to do naših ušiju. Ni do naših duša. A kiša se sve više pretvara u snijeg. Od »Dva grma« ima ga, sigurno, već nekoliko centimetara. A taloži se sve više. Ipak, ne smeta nam u hodu do »Prve pećurke«. Tu nailazimo na pravi pravcati ledenjak.

U ovakvim prilikama ne pomažu ni duboki vibrami na mojim gojzericama, a kamo li plitki rezovi na gumenim čizmama ove dvójice. Jedino da su dereze i cepin moglo bi se gaziti po ledu. A tko to ima od nas trojice? Nismo računali na ovo. Ispratila nas

je kiša. Takoreći pobauljke, savijeni skoro do tla, oslanjajući se rukama o mokre, ledene grane stabala kraj puta, pravimo korak po korak naviše. I opet nismo sigurni. Klizaju noge pod nama. Oslonca nema. Dočaravamo sebi alpinističke uspone na višetsućnjake, gdje su ovakve nedaće normalna pojava. A »Bukuljski ledenjak« se prostro skoro stot'nu metara u dužinu. Nije ga lako savladati. Ali, i to je posebna draž ovog izlaska na planinu do naše prihvatne kućice na Ploči.

Teškoće tek predstoje. Prvu serpentinu smo savladali bez većeg napora. Ali kod druge... Stabla unaokolo blizu nema. Led se spustio ispod kolovoza. Preko njega je novi snijeg što još više otežava hod. Pušemo u prste, hukčemo i brekčemo kao pretovarena lokomotiva parnjača. Stazom se više ne može. Led ne da. Ne ostaje nam ništa drugo nego da uz brije presječemo zavoj. Pa ni to nije lako. Gusto granje, žbunje, kupina što se mota i uvije oko nogu, šikara, klizav i mokar snijeg, polomljena stabla preko kojih se mora preskakati, povijene, snijegom otežale grane jela i borova o koje zapinjemo glavama.

’Ajd’ pola... ’ajd’ polako,
’ajd’ laga... ’ajd’ lagano!
kaže pjesma iz pozorišnog komada »Đido« od Janka Veselinovića.

Tako jedan zavoj i ledenjak, tako drugi i »ista pjesma«, samo s novim naporima i teškoćama i s većim zamorom. Ali gazimo, kilometar za kilometrom...

Od Ferdinog izvora već nam je lakše. Ledenjaka više nema. Staza vodi naniže. Ali, snijeg sipa i sipa... Pa što onda? Obuća nam je dobra. Zato, guraj hrabro naprijed!

Izvukli smo se iz svojih ljuštura. Sada se smijemo Acinim šalama i ravnom mjerom odgovaramo na njegova peckanja.

— Ala će da nam bude lijepo kad stignemo u kućicu, naložimo vatrlicu, a na žar stavimo kobasicu — prede Aca sve u stihu, prteći snijeg.

— Samo moraš prvo da popraviš vratanca na štednjaku. Nećeš, valjda, dozvoliti da nam se u kućici puši i da nas dim sve uguši — govori mu Mića idući na začelju.

Wrata na štednjaku su popravljena, ložište osigurano i vatrica je planula. Toplo je. Napolu vije. Borovi oko kućice savili grane pod težinom snijega. Trenutak da se čovjek opusti, da se misli razmahnu, da se osjeti poezija planine i beskraja šume, stijena i vidika. Sve do povratka kući, u civilizaciju, ali u nju ćemo drugim stazama, bez ledenjaka.

Kod planinara i onih drugih

SIMIJA PETRIČEVIC

ZADAR

Zenica, na Novu godinu 1982.

Prvi siječanj. Jutro. Mamurluk. Glava mi je kao bubenj. Iznutra kao da neki lupaju, udaraju, bubnjaju, svadaju se kao da žele izletjeti iz moje glave. Izvlačimo se polako iz kuće na ulicu. Kuda? Kamo? Nigdje nikoga. Grad spava. Okolni vrhunci se bude. Oblaci, tamni na nebu mirno šetaju. Odjednom ugledam dva dječaka na obali rijeke kako se igraju.

— Hej, dečki, može li se ovako obuven i obučen popeti na bilo kakvu tu planinu, planinicu — upitam dječake pokazujući im na moje noge koje su bila u visokim čizmama, na štiklama.

— Možeš, tetka, na Smetove. Tamo je planinarski dom, a put je asfaltiran. Ima i Vlašić planinarski dom, ali to je daleko, tamo je snijeg. Ima još uokolo planina, vidiš, ali najbolje je da odeš na Smetove — reče pokazujući mi okolne vrhove.

Dječak mi je dao upute i ja sam krenula. Kada sam došla blizu Medicinskog centra ugledam veliku bijelu točku okruženu crvenom bojom.

— Ha, tu smo. Markacija. I čorava kokoš bi je vidjela — rekoh u sebi. I nije više bilo problema. Skinula sam kaput, iako je bio januarski dan, malko prohladan, prebacila ga preko leda pa se uputila asfaltnim putem prema gore. Cesta je vjegalala. Na nekim mjestima markacija je pokazivala da se može pravu pa kroz šumu, ali s obzirom na odjeću i obuću radije sam se opredijelila za cestu. Mimo mene su tutnjali automobili, vozači provirivali kroz prozor i smješkali se. Neki su mi mahali.

— Sretna ti Nova godina, stara — povika jedan vozač.

— I tebi, prijaško!

Kuda li će ova luda sijede kose u ovo novogodišnje jutro, znam da je svatko od njih pomislio. Susrela bih i kakvog planinara koji se vraća odozgo, ali s obzirom da ja nisam naličila na planinara nisam im se ni javljala, kako bi trebalo biti po planinarskoj etici: uvijek se prvi javlja onaj koji dolazi odozdo onome koji se vraća odozgo, bez obzira na dob i to u znak priznanja što je ovaj već bio goren u planini.

Hodala sam polako i s vremena na vrijeme zastajkivala, bacajući pogled na okolne planine. Tamo prema sjeveru uzdizao se Vlašić. Bila sam davno na njemu — pomislilih, zaista davno. Lijep je kao i uvijek, obasjan sunčevim zrakama koje bi se pojavljivale i nestajale. Sa svih strana bile su planine nekakve zelenkaste boje, iako je bio januar, osim Lisea i još jednog vrha koji su imali snijega na sebi. I sve te planine, planinice, okruglih i nje-

žnih obrisa koji su se ocrtavali prema nebu, bile su sasvim drugačije od naših surih i robusnih planina uz more. Sjetila sam se i uzdaha jedne mlade Bosanke, za vrijeme obilaska Biokovsko-partizanske tranzverzale, koja je u jednom trenutku glasno uzdahnula: »O, lijepe li su moje bosanske planine!«

Zaista su lijepo. Po njima rasute kuće i kuće kao maleni ukrasi. Put se okreata prema sjeveroistoku i tada sam ugledala lijepu veliku kuću, a ispred nje mnogo osobnih automobila.

Ušla sam. Kavana puna pijanaca. Po stolovima razabacani ostaci hrane, kostiju, komada kruha, prosuto vino, prljavi stolnjaci. Netko urla, netko pjeva, netko tuli kao brod u magli, a jedan je momak tako lupao po gitari kao da hoće sve bijesove istjerati iz nje, ili iz svoje glave. Tragedija svih planinarskih domova dostupnih vozačima i svima koji nisu planinari ili ne poznaju planinarsku etiku i ponašanje u planini.

— Ima li koga ovdje od planinara? — upita sam konobaricu.

— Ovdje nema. Ovo je novi dio zgrade, odmaralište za radnike Željezare, a starji dio zgrade je za planinare i oni su vam tamo.

Čim sam otvorila vrata u drugom Jijeju zgrade i ušla u jednu veliku prostoriju dočekao me jedan veliki Zdravo. Kada sam im rekla da sam planinarka iz Zadra nastalo je ljubljenje, čestitanje, tapšanje po ramenima. Ljubezni domaćini su mi pokazali zgradu, koja je lijepo namještena.

Sjeli smo u stilski namještenoj trpezariji, prijuckali i pričali.

— ... imamo i reflektore za noćno skijanje, i uspinjaču za skijaše. Imamo sve, jer je ovo jedan od najbolje opremljenih domova u Bosni i Hercegovini, ali ... ovo nam više ne liči na planinarski dom, pa se bavimo mišlju da sagradimo drugi na nekom drugom mjestu gdje ne mogu doći vozila. Planina je za planinare i ljubitelje tišine i mira, a ovo ...

— Pobjeći ćemo dublje u planinu — dobaci netko.

— Pozdravite nam ...

— Hinka Briščika — rekoh.

— Kako znate koga mislimo? — zinu svi.

— Lijepo: Hinka Tranzverzalca poznaje skoro čitav planinarski svijet Jugoslavije. Prošao je 53 transverzala i tako, jasno, da znam koga mislite, a osim toga on vodi register posjetilaca Pakleničkog transverzalnog puta pa ga i po tome poznaju. Zovemo ga Hinko Transverzalac.

Vraćala sam se polako, i vesela i tužna. Vesela jer sam susrela prijatelje, ljudje, drugare, a tužna misleći kako je svugdje isto, kako nigdje nema mira u planinama.

Prenjske Crne kose

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Sunce je klonulo prema zapadu. Nestalo je iza planinskog masiva Čvrsnice. Sporo odmičemo zmijolikim putem uz Bukov laz. Spirala puta duga preko dva sata uspona. Sumrak osvaja gustu šumu, koja nas okružuje sa svih strana. Mrak se uvlači neosjetno kao utvara. Golema stabla bukava i munika u polumraku izgledaju nam još veća i deblja. Sužava se vidik. Noć se prikrada.

Po izlasku na ivicu prostrane Tisovice, te divne prenjske visoravni, dočekao nas je večernji povjetarac. Hladni udarci vjetra rasplivali su naša znojna i umorna tijela, što nam je trenutno godilo. Od hladnog vjetra smo se zaštitili kišnim kabanicama.

Posljednji odsjaj zašlog sunca za kratko se zadržao na kamenim tornjevima Otiša i Zelenе glave. Mlijekožuta svjetlost, poput zlata, objasjavala je ova dva najveća kamena prenjska vrha, koji su u to predvečerje dje-lovali kao sjajni dragulji u beskrajnom prenjskom tamnom prostranstvu. Gipka slika ovih kamenih kula iščezla je s prvim večernjim mrakom.

Noćna tama ovladala je Prenj-planinom. Svuda oko nas vlada mrak. Put osvjetljava-

mo džepnom svjetiljkom. Vjetar nalijeće u snažnim intervalima. Krošnje huče i stenju pod udarcima vjetra.

Prolazimo pored stočarskih koliba na Tvrdoj vodi. Ove niske potleušice gube se u noćnoj tmini i stupaju s okolnim kamenjem. Sve je utonulo u pruvečernji mrak u toj prenjskoj zabitici i bespuću.

Nebo je sivomrko. Iza masiva Zakantara našilazimo na snijeg, koji prekriva put i ometa nas da idemo dalje uskom lovačkom stazom. Zapravo, snijeg prekriva tu stazu, pa mi idemo napamet preko snijega u pravcu zapada i nismo sasvim sigurni jesmo li na pravome putu. Naš cilj je mala lovačka kuća na Crnim kosama. Ovaj divni predio Prenja malo je poznat planinarima i oni ga rijetko posjećuju. Tu je pravo carstvo divokozra, raj za lovce na tu plemenitu divljač. Sporo i s naporom gazimo po tvrdnu snijegu. U tom snježnom bijelom bespuću mukotrpno svladavamo zasnežene strme padine, koje nam prijete, jer se svakog trenutka možemo oklinznuti i za čas nestati u njihovu beskraju. Krajnje oprezno, sa strahom, prešli smo više usovišta i snježnih »riža«, koje se završavaju

Lovačka koliba na Crnim kosama

Foto: G. Sikimić

daleko dolje u dolini Idbra. Svako od tih usovišta bilo je, to veće, za nas velika prepreka, pa i smrtna opasnost.

Noć odmiče brzo i neosjetno. Sa iscrpljenom snagom i nakon obilno prolivenog znoja, nakon više od četiri sata uspona, napokon smo stigli pred malu lovačku kuću što se nalazi na nevelikom proplaniku Crne kose.

Mliječna mjeseca svjetlost naglo obasja predio oko nas. Drveni krov od »ruske trijesce« bljesnuo je među tamnim krošnjama starih munika. Tanko tkanje sjenki, kao živa bića, prošaraše guste krošnje pa hraptava stabla tih stgodisnjih munika postaše svijetla. I tako nastao haos noćne svjetlosti u začaćenom prenjskom predjelu. Zamršena crna šuma zvučala je nekom čudnom, ali melodičnom i skladnom muzikom, koju znaju iz-

voditi samo prenjski vjetrovi. Iz kuće je do nas dopirao ugodan miris borovine. Dim svijetle boje izlazio je iz malog dimnjaka na vrhu kućice i nestajao gore visoko put zvjezdanih neba. Svuda je prisutan miris proljetne planinske noći. Mjesec se pojavio iz pravca Crnoglava. Kolebaju se sjenke visokih munika i kamenja. Dolje podno visoke stijene Cetina oglasi se divojarac svojim piškom. Do nas dopire huk sove iz pravca Kavaljerije. Daleko negdje čuje se lavez pasa. Nebo zaklanjaju stabla munike, pa se samo tu i tamo vide zvijezde. Žmirkaju zvjezde kao pospani starci na seoskom sijelu.

Ova je noć bila nevina od ljepote, u njoj nije bilo ničeg rđavog.

Ljepota je uvijek čudesna. To nam je potvrdila i ova nezaboravna prenjska noć.

Put preko Prenja

Prof. KRUNOSLAV MILAS

ZAGREB

Tjeramo Zakantarom, prenjskom pustočinom. Pašnjacima kamena i trave, bezvodnim i bestočnim danas, nakon velikog silaska s planinâ. Prenj ostade pust. Gromade stijena do neba izrasle, pašnjaci zarasli kamenom i nas trojica u stalnom usponu još od Jablanice. Neretva i podnevna pripeka, uspon na Glogovo, beskrajan. Sa 180 na 1300 metara! Šest sati uspona odnio je jučerašnji dan. Danas se film ponavlja; zorom nastavismo ponovo užbrdo, uz Veliki Prenj (1916 m). Vjetar, beskrajni izgledi i stada divokoza usput, blažili su noge, klecave u kamenom bespuću.

— Konačno nizbrdo, — odahne Ivan, dok su nam noge hvatale prostranu visoravan Zakantera. Kameno prostranstvo na 1600 metara, bez ijednog stabla, otvaralo se pred nama. Samo pogledom udesno ispesmo strmine i sipare Lupoglava (2102 m). Ne usudimo se gore starim markacijama »Prijatelja prirode« iz 1928. godine. Čusmo da su i danas pouzданe, ali znaju odjednom nestati. Da salutamo u vrtačama Prenja... Radije nastavljamo prema Otišu i Zelenoj Glavi.

Nogama udaramo kamen dok nas odozgo prvi sunce. Grabimo starim, dobro utabanim putem. Generacije pastira i krijučara ga koristiše. Razmišljam o prošlosti tih starih dobrih puteva Prenjom među kojima je najpoznatiji od nas istočno i malo niže položeni »Rimski put«, poslije »Mostarska džada«, koja je preko Mostara, Borašnice i Konjica vezivala Bosnu s Jadranom. Stoljeća korištenja načiniše mu kontinuitet. Bijaše onomad sigurnije brdima nego dolinom i kanjonima. No vremena postaju sigurnija i putnica planinom sve je manje. Za nezaborav prenjskih staza pobrinuše se planinari danas, krijučari duhana prije rata (škija i čat u pô cijene ako

te ne »safataju« financi) i Nijemci na kraju rata. Kojeg li paradoksa! Dodoše cestom i vlakom ponosno dolinom Neretve, a pobijesne pješice starim krijučarskim putem preko Prenja! Nakon svega, ostadoše prazne prenjske staze, izbijeljene kosti širinom planine i priče. Priče o »najstravičnijoj od naših planina«!

Petar i Drago iz Potoka. Sretosmo ih nedaleko od velikog ozidanog bunara, koja dva sata hoda nakon spusta s Velikog Prenja. Tamo uokolo Crnoglava gdje se račva put za Lupoglav i Zelenu glavu. Izrastoše iznenada kao glasovi ispred nas u kamenoj pustinji, gdje dva dana ne vidjesmo ni stabla ni čovjeka. Ponekad tek čusmo klepetanje zvanca oko vrata usamljenim stadima konja i goveda. I pored dozivanja nitko nam se ne bi odazvao.

Saznasmo od njih dvojice da nam se nitko i nije mogao javiti: konji su ostavljeni sami u planini. Kao i goveda. Na slobodi. Oni dođoše pogledati konje iz svog sela. Od ujutro lutaju planinom tražeći ih.

Nekad je cijela Hercegovina od Konjica do Čapljine i na istoku do iza Nevesinja imala svoja ispasišta i proplanke. Danas od svega ostadoše samo ozidani bunari i snježnice, i tek ponegdje konji il' volovi iz podprenjskih sela, prepуšteni ljeti koji mjesec slobodi.

Drago i Petar dodoše danas ophoditi konje iz Potoka. Pozdravismo se kako je i red u planinskom bespuću i kao da se odavna znamo, ponudismo. Mi njih vođom, oni nas rakijom.

— Može li se tako Prenjom, samo s rakijom, — čudimo se.

— Može, jakako. Ima na Prenju dosta vode, ne treba nam je nositi.

Niz Veliki Prenj

Foto: K. Milas

— Ima kad je znate naći na svakih dva sata hoda, — dodaje drugi.

— A zato rakije nigdje nema, pa je nosimo, — nadoveže se prvi.

Ispituju nas jesmo li negdje vidjeli koje stado konja. Jesmo, kažemo i nabrajamo mjesto gdje smo ih susreli, a oni samo odmahuju glavom. Ne radi se o njihovim konjima, govore, njihovi ne idu tako daleko. To su sigurno iz drugih sela, rekoše uz nabranje imena nama nepoznatih podprenjskih sela.

— Kad podoste iz Potoka? — pitamo.

— Zorom rano. Negdje oko tri, tri i po.

— I dodosmo ravno uzgor, podno Lupo-glava. To je najblizi put.

— A koliko Vam je trebalo do visoravnii?

— Navikosmo mi, — rekoše ponosno. — Za tri sata bijasmo gore.

Nasmijah se u sebi. I oni barataju vremenom kao i svi ostali usputni seljaci u bilo kojoj našoj planini. Njihova tri sata lako mogu biti i pet. Dobro je zato da ne nose satove. Objektivno vrijeme sata samo bi ih zbunilo u njihovu načinu poimanja vremena. Baš kao u anegdoti o seljaku s Romanijskoj koji se uvijek spuštao u Sarajevo za pet sati. Nabavivši sat otkrio je da put odjednom traje sedam sati. Sav ogorčen bacio ga je »jer ne valja« i nastavio prolaziti taj put i dalje za svojih pet sati.

Ovog puta ne rekosmo ni rijeći. Uvrijedili bismo ih.

— A što ćete s konjima? Odvodite ih?

— Ne. Donosimo soli.

— Mi smo solari — nadoveže drugi.

— Redovito netko od nas iz sela dolazi svakih petnaestak dana i donosi sol. Ovdje ih onda solari. Ostalo imaju na Prenju.

— Slobodni su ovdje, to je najvažnije, — opet će jedan.

— A vi ste planinari? Dolazite li izdaleka? — promjenili su temu.

Rekosmo im i pustismo da se odčude nakratko što dolazimo iz takve daljine, a onda predosmo ponovo na priču o konjima da bismo nekako izbjegli ono neizbjježno seljačko planinarima: — što će vam to, plati li vas netko što idete planinom, itd. Oni odmah prihvatiše i raspletose o konjima koje paze i vole. Kojima slobodu daju vodeći ih u planinu.

— Uvijek ih nadete? Ne izgube li se u ovom bespuću?

Odmahuju. Ni taj Prenj nije tako velik kao što se planinarima čini, kažu.

— Oko vode obično kruže i ne udaljavaju se odviše. Znaš li prenske vode, znat ćeš i pasišta.

— A tu su i zvonca oko vrata. Nadaleko se čuju.

— Kad ih pronađemo, u prvi su trenoprezni, a onda se okupe oko ove moje naprtnjače sa solju, — lupne se Drago po naprtnjači.

— Kao ljudi se raduju. I kamen obgrizu gdje sol prospemo.

— Jesu li svi konji samo iz vašeg sela?

— Nekoliko podprenjskih sela ostavlja ljeti ovdje konje. Ostaju u izdvojenim krdima, premda je rizično ostaviti ih same. No, paša je dobra i budu bolji onda.

— Rizično? Zbog vukova?

— Jok vukovi. Rijetki su ovdje ljeti, a još rijede oduzmu kojeg. Poneko neiskusno ždrije. Vukovi se, kao i zmije, boje konja. Ritaju.

— Zbog ljudi ih obilazimo. Oni su opasni. Dođu, uhvate nekoliko konja i samare njima nekolika dana na suprotnom ponožju planine. Onda ih vrate Prenju još umornije nego su bili kad ih mi dovesmo. Ljudi su napast, ne zvjerad!

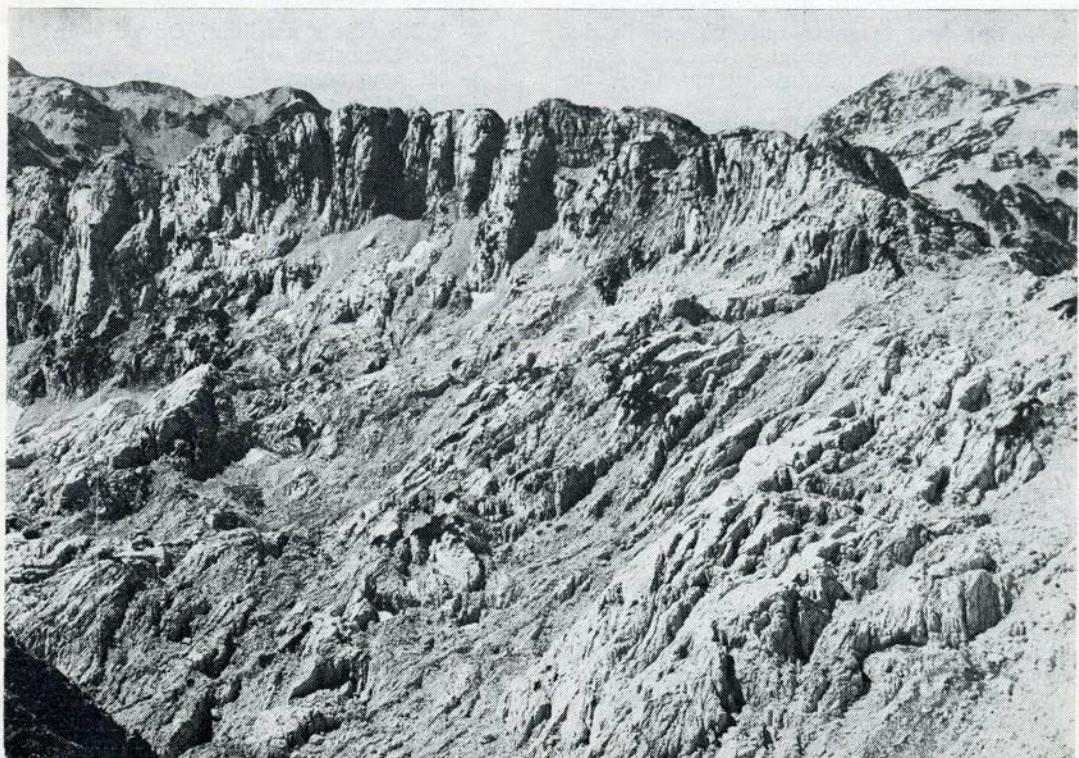
Da ne izmišljaju potvrđi nam poslije priča domarke Draženko u domu na Jezercu. Priča je bila navlas ista. Ljudi paze konje koliko mogu, ali u želji da konjima ipak preko ljeta daju koji tjedan slobode, ne mogu se sasvim osigurati od tog rizika. Tješi ih ipak što konje nitko ne krade, samo »posuđuje«!

Popismo rakiju, iskapismo razgovor, rastajemo se. Oni će za konjima, mi za Prenjom. Zelena Glava, Jezerce i dalje. Objasnjavaju nam put, upućuju gdje ima vode, upozoravaju na markacije »one nove, crveno-bijele što

dobro vode i one stare, predratne, što vrijeme dobro kazuju«.

»One stare predratne« postavilo je još turističko društvo »Prijatelj prirode« oko 1930. godine. Na Prenju i danas još označuju pute — negdje samostalno, a negdje ih je obnovilo planinarsko društvo »Prenj« iz Mostara, dajući obavijestima i jednu atraktivnu, da ne kažem muzejsku notu. Trudi se »Prenj«, ne ma šta. Pa ipak, malo je to. Društvo od svega stotinjak članova, a brine o veznim putevima, markacijama i domovima na planinama kao što je Prenj i Čvrsnica. Da ne spominjemo jednu divlju i još nedirnutu Čabulju. Malo je članova, ali rade. Prenj je dobro markiran. Dom na Rujištu se uvelike preuređuje. Bit će to zimi veliki mostarski skijaški centar. A Jezerce? Informacija u NP br. 5-3/82. nije točna. Dom ne samo da nije pred zatvaranjem, već smo bili svjedoci i pomagali pri istovaru cijele kamare materijala pristiglog toga dana. Dom će preuređivati, vrlo skoro. Sve su to znaci boljite. Hrabri Mostarci; malo ih je, ali vjerujem u njihov uspjeh. A negostoljubivost o kojoj se govorи u spomenutom broju NP? Domarka Draženka, usamljeni fanatik Prenja, pokloni nam naranče za odlazak!

Odoše Petar i Drago tjerati konje i svoju sudbinu dalje Prenjom. Rastadosmo se podno Crnoglava (1893 m), nevelikog u odnosu na

Vjetrena brda sa Zelene glave

Foto: Džemo Repak

deset dvotisućnjaka Prenja. Ime dobi od tamnog zelenila što ga obrasta podno vrha. Kao gorskotatarski Fratar. Mislim na ime, ne izgled vrha.

Jedno »dovolenje« i nastavismo nogama razgrati kamen na stazi, a mislima Prenj, planinarstvo, solare. Udaramo prema Otišu i Zelenoj glavi koji se kao litice-blizanci pojaviše pred nama. Kamen i pustoš koja zapanjuje: lijevo Kantar, pred nama dva centralna vrha Prenja, desno Vjetarna brda. Himalajski su to pejsaži. Vrhovi koji kao valovi izletješe iz besputnih visoravnih i ostadoče okamine. Oholost strmina i bespuća koja zapanjuje. I straši. Ostavlja priče o strahotama planinā kao što je Prenj.

Nestadoše solari u potrazi za posljednjim (privremenim) prebivaocima pustih prenskih pašnjaka. Za njima odjekuju mislima priče o tim ljudima, planinama i bespućima. Jednu zapamtih, jer je čuh i drugdje prostranstvima Dinarida. Priču o siromaštvo, ljudima, dosjetljivosti. O soli.

Nisu negda samo konji jeli sō. I momci seoski su to činili, i to poprilično. Polazio bi

negda momak u susjedno selo na sijelo u đevojke koju bi zabegenisao. Sjeo bi u njih. Oni bi u to vrijeme počeli večerom. Pure i mlijeka, nešto siromašno, kao i kod njega kući. Nemaju, ali će, ponosni, i njega ponuditi. On bi onda ponosno odbio ponudu rekavši: »Večerao sam«. A nije, jer nema, kao ni oni. Da priča bude vjerodostojnija, trebalo je zaiskati vode, jer tako će dokazati da se dobro najeo. A kako na prazan stomak pitи vodu... Zato bi prije kod kuće progutao šaku soli. Ona traži vodu. I on bi pio i pio, ponosno.

Znali su za njegovu prevaru, sigurno. Jer svi su je koristili. Ali, bili su preponosni da je priznaju. Momak je morao izdržati. I u siromaštvo postoji ponos.

Kao i vječna ponos planina koje ih okružuju.

— Mi ćemo desno — dobacuje Ivo i ozatavlja lijevo odvojak za Tisovicu.

Nastavismo dalje kamenitim prostranstvima Prenja i njegovih priča. Zelenoj glavi ponosno naperenoj iznad nas. Počela je sabirati oblake, pa požurismo.

Dimitorske tajne

SAKIB KLIKO

JAJCE

Netko je rekao: »Svijet je onoliko zanimljiv koliko smo mi radoznali«. To je točno. Samo koliko smo sposobni da otkrijemo neku novu tajanstvenu zanimljivost?

Cini mi se da sam bio uspješan u otkrivanju dimitorskih tajni. I poslije svega, strah me je i ne usudujem se da pišem o svemu onome što sam uspio saznavati i što sam doživio hodeći ovom tajanstvenom planinom. Strah me je da oni koji budu čitali ove na brzinu nabacane redove ne posumnjuju u ono o čemu pišem, strah me je i zbog toga što ponekad ni sam sebi nisam vjerovao, kako kažu naši ljudi, svojim očima, je li san ili java — to je Dimitor.

Kada su se kazaljke poklopile i označile početak 1981. godine, kao prvu želju zamislio sam odlazak na Dimitor. Cijelo ljetо sam se spremao i dogovarao, iako je Dimitor daleko tek kojih pedesetak kilometara. Obilazio sam hrvatske, slovenačke i bosanske planine i niko da ugrabim priliku za Dimitor. Kako je samo mučno iščekivanje nekog odlaska, kako je mučno vrijeme do donošenja odluke do njenog ostvarenja! Osudivao sam samoga sebe i društvo s kojim sam bezbroj puta hodio planinskim bespućem, ponekad sam gubio žive pri pomisli da bi ponovo mogao otpasti odlazak na tu toliko priželjkivanu turu.

I da pred kraj godine ne dobih poziv za vojsku, ta bi želja ostala neostvarena. Ispunio sam želju i zatim otišao u vojsku ni ne sredivši svoje dojmove s toga pohoda. Znači,

ovi nabacani redovi zapravo su sređivanje utisaka i misaono druženje s planinom kada ti je ono stvarno uskraćeno.

Priču bih nastavio, odnosno počeo sa zabilješkama o tajanstvenim običajima u selima podno Dimitora. Od mnoštva tih običaja izdvojio bih za ovu priliku dva: u Mednoj komušanje kukuruza, a u Ribniku vlačenje vune i kudjelje te kosidbu.

Kad dode jesen, i sad u vrijeme visokokvalitetnih vrsta brašna i mnogobrojnih vrsta sintetike, česta su sijela uz gomile tek obranog kukuruza. Sastane se staro i mlado kod susjeda na komušanje. S komušanjem se počne s večeri, a često potraje do rano u zoru.

Svi klipovi se slože u jedan kut, a pret-hodno domaćin ispod njih stavlja piće, voće i kolače. Zbog toga se radi brže i poletnije da bi se što prije došlo do dna, a potom se otpočne sa zabavljanjem i igrama specifičnima za taj kraj.

Zanimljiva su i gatanja sa zrnima kukuruza. Navest će samo jedan primjer. Pronade se klip kukuruza koji je pravilno završen. Zamisl ţ želju i zagrizi ţ vrh. Ako je broj odgriženih zrnaca paran, smatra se da će želja biti ispunjena. Želje su različite od generacije do generacije. Jednom rječju: interesantno je prisustvovati jednoj večeri komušanja.

Toliko puta sam poželio živjeti tim gorštačkim životom, ali sam se morao zadovoljiti samo s povremenim odlascima u planinu i su-

Dimitor sa Ciganskog vrha

Foto: S. Kliko

sretima s goršacima i njihovim običajima. Malo je naroda s toliko običaja kao što je naš. Zato to trebamo čuvati kao najveće bogatstvo. I svaki moj susret i zabilješka tih običaja moj je skroman doprinos tom očuvanju.

Također su zanimljivi običaji uz vlaćenje vune i kudjelje i priče koje se pričaju u dužim zimskim noćima, kad se obično obavljaju ovih poslovi.

Ponavljam, gotovo me je strah o svemu tome pisati jer bi čitaoci ovih redaka mogli pomisliti da je sve to izmišljeno ili da je plod moje maštice.

Koliko te priče sadrže filozofskih misli, prosto izrečenih, a s dubokim značenjima! Družeći se s tim ljudima i praveći zabilješke njihovih izreka, često pomislim da jednog dana načinim zbirku »Gorštačka filozofija«.

Nesumnjivo je da svaki gorštak živi za ljeto i ubiranje ljetine. To je osnova njihova života i sve o tome ovisi. Sve što ti ljudi rade za nas je nepoznato, čudno, novo i tajanstveno. Svaka njihova radnja je za ljude sa užarenim asfaltne plohe spektakl. Pravi spektakl među spektaklima je kosidba. Kosidba je za gorštace kao turnir u nekom sportu. Tu se biraju junaci, asovi i dodjeljuju trofeji, opet za nas interesantni i neobični. Svako selo ima svoga prvaka u tom poslu, a to je onaj koji u toku jedne sezone kosidbe osvoji najviše kujruka — trofeja.

Gazda, vlasnik livada, poziva najdabranije kosce svoga kraja i oni već u ranim jutarnjim satima izlaze na livadu, kako gorštaci kažu: za hladu. Obično se posao završi do podne, jer kad gazda saziva kosce, zove ih »do ručka«. Po završenom poslu se pristupa nesvakidašnjem ručku. Treba da momci nadoknade snagu koju su izgubili u tom najtežem gorštačkom poslu.

Zanimljiv je i podatak da se za vrijeme košenja ne piye voda nego isključivo rakija. Ovdje ne važi izreka: »Ili kosio, ili vodu nosio«. Gorštaci tumače da se pijući rakija utajuže žđ, a manje se, skoro nikako ne znoje i pored toga što je posao naporan. Ocjena organizacije jedne kosidbe cijeni se kolicišnom i kvalitetom rakije koja se iznosi koscima kao i ručkom koji se priprema po završetku rada, a za kvalitet posla se brinu sami kosci.

Poredak kosaca u koševini je od najboljeg ka onima s manjom vještinom. Gazda je uviđek zadnji, pa makar on bio najbolji. Ako se netko osjeća boljim od onog na čelu, on ima pravo da obide, opkosi najboljeg, i tako stane na čelo. Ako to mjesto održi do kraja, dobija titulu najboljeg. Za vrijeme jednog dana, tj. na istoj kosidbi, mogu da se javi dva i tri kosca, kosibaše.

Ni jedan ručak se ne završava bez pečenog bravčeta jer, pored toga što se servira za ručak, odatile se daje kujruk kosibaše — trofej. Kujruk je zadnji but zajedno s repom. Kosibaša svoj dio ne jede na ručku nego ga nosi svome domu, svojoj porodici kao trofej. Kosibaša sezone je onaj koji je kući donio najviše kujruka (smotra kosaca na Kupresu!).

Dobro je zapamćena i često opisivana kao jedan od najpotresnijih prizora narodnooslobodilačke borbe — mještani Ribnika dobro je pamte — Lolina smrt i sahrana posmrtnih ostataka 30. novembra 1943. god. Kada je Lola tu sahranjen, Ribničani i Dimitor su stajali na straži pored Lolinog groba i nikom nisu otkrili svoju tajnu.

Dimitor zaista zna da čuva tajnu, možete je povjeriti njegovim gustim šumama, travnatim padinama, dubokim vododerinama, bistrim potocima i nikada je neće otkriti. Čuva je Dimitor tajnu formiranja i djelovanja nadeleko čuvenog ribničkog odreda.

Staro groblje i dvije nekropole stećaka na njegovim padinama poviše sela Podrašnice govore da je Dimitor od davnina tajanstvena planina.

Tako mi se na ovoj planini sve učinilo tajanstvenim; ljudi, običaji, izgled planine, njen raslinje. Samo da vidite padine Ciganskog vrha kako su obrasle nekom čudnom travom koja se zbila u čopore. U njima čuva opet neke tajne, možda dostupne samo biologima, a možda ni njima.

Baš te travke su me i navele da krenem u otkrivanje dimitorskih tajni, i one su te koje su me navele na ideju da cijeloj ovoj prirodi pridodam epitet tajanstvena.

Kažem vam da je sve ovdje tajanstveno, i već prvi susret s ovim krajevima obećava vam nešto nesvakidašnje i zanimljivo.

I na kraju, kad sam već otkrio neke tajne Dimitora, naravno, samo one koje je i on među otkrio, opisat će i neke geografske karakteristike planine. Bez toga, i pored nekih otkrivenih tajni, ova bi zabilješka ostala nedorečena.

Najpogodniji, a nesumnjivo i najzanimljiviji pristup Dimitoru je s prevoja Štrbine na putu Mrkonjić-Grad — Baraći. Sa Štrbinе travnatim padinama Sjenokosa na greben Ci-

ganskog vrha (1268 m). Dalje grebenom u pravcu sjevera na sedlo podno vrha Dimitora. Južno od sedla je izvor Dubokog potoka, a Sjeverni izvor Laničkog potoka. Sa sadla slabo vidljivom i zaraslot stazom na vrh Dimitora. Uspon od Štrbine do vrha može se izvesti za tri sata lagana hoda. Usponi na vrh Dimitora mogući su iz Graca i Medne. Veći dio puta vodi kroz naseljena mjesta i nije tako zanimljiv kao ovaj sa Štrbine.

Masiv Dimitora s okolnim mjestima, njihovim znamenostima i rijekom Sanom čini pravo bogatstvo, pravi dragulj na ovoj gotovo rasprodanoj zemaljskoj lopti. I grijeh je govoriti o Sani a ne spomenuti Dimitor ili govoriti o Dimitoru a ne spomenuti Sanu. O ljepotama Sane sam pisao u članku »Videnja između izvora Plive i Sane« (NP 1980, str. 224) i valja ga shvatiti kao cjelinu s ovim opisom Dimitora.

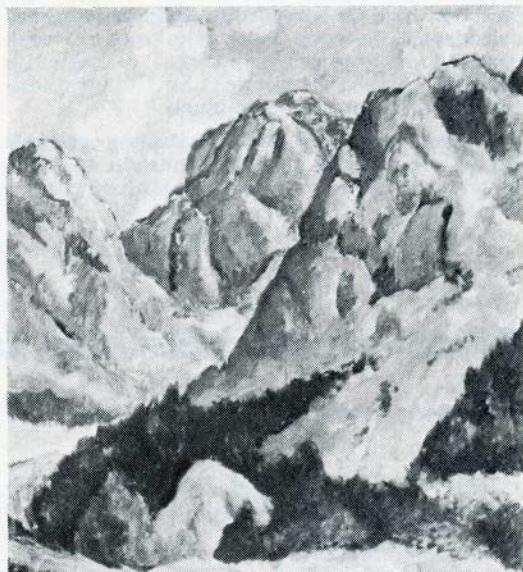
Planinarstvo i umjetnost

Planinarstvo u djelima Anite i Ivana Tomljanovića

Bračni par Tomljanović članovi su PD »Paklenica« u Zadru. Anita je rođena u Komletincima, općina Vinkovci, SR Hrvatska. Završila je tekstilni odjel u Školi za primjenjenu umjetnost u Zagrebu i diplomirala likovne umjetnosti na Pedagoškoj akademiji u Zadru. Od 1957. član je ULUPUH-a i otada redovno izlaže na izložbama Udruženja. Od 1958. do 1963. predaje likovni odgoj na školama u Zadru te priređuje niz izložbi dječjih radova, najprije u Zadru, a zatim u Školskom muzeju u Zagrebu. Od 1963. radi isključivo na kreiranju teksta i tkanju tapiserija. Na studijskom putovanju bila je u Engleskoj, Francuskoj, Švicarskoj, Italiji i Austriji. Do sada je priredila preko 12 samostalnih izložbi, a sudjelovala je na preko 44 zajedničke.

Njezin suprug Ivan, akademski slikar, rođen je u Senju 1927. Radnik je Instituta JAZU u Zadru i radi kao restaurator umjetnina i pedagog od dolaska u Zadar 1957. godine. Sudjeluje na zajedničkim izložbama zadarskih likovnih radnika. Ostvario je dvije samostalne izložbe: u Zagrebu i Zadru. U Društvu vodi sekciju planinarske likovne umjetnosti. Ona je pod njegovim rukovodstvom u čast 40. godišnjice ustanka priredila izložbu na temu: »Iz naših planina«. Neposredno izrađuje katalog izložbe i njenu postavu. Na izložbi je izlagalo 13 autora a izložili su 45 radova. Anita izlaže dvije tapiserije, a Ivan dvije slike u ulju.

U uvodnom dijelu kataloga izložbe »Iz naših planina« u Zadru, Ivan pored ostalog piše: »Nadahnuti ljepotama naših planina, likovni umjetnici — ljubitelji planina i drugi likovni radnici amateri, te članovi PD »Paklenica« iz Zadra, ostvarili su ovu izložbu u nastojanju da prikažu i onu kulturnu dimenziju, koja nije vezana samo za korištenje prirode i očuvanje prirodnih ljepota, nego i u poticanju i razvijanju oblikovnog stvaralaštva nadahnutog u neposrednom dodiru s prirodom, nezaboravnim ljepotama na planinskim stazama širom Jugoslavije. Želja je svih učesnika ove izložbe do svojim skromnim doprinosom iniciraju oblikovno stvaralaštvo i na širem planu, u udruženom radu, a uz to i da

Aniča kuk u Velikoj Paklenici Ivan Tomljanović

potaknu tako ljubav svih za naše planine i ovu našu prelijepu zemlju«.

U posljednjih nekoliko godina planine i planinarenje su njihova opsесija. Rijetki su vikendi kad oni nisu u planini. Oni sa sobom i mnoge druge, pa često i uz vlastitu žrtvu. Omiljeni hobi im je, kad god im to priliče dopuštaju, markiranje i uređenje planinarskih puteva, u čemu postižu izuzetno dobre rezultate.

Otkada su Anita i Ivan postali planinari i počeli intenzivnije planinariti, izmijenili su svoj stvaralački i umjetnički opus, vratili se prirodi i njenim ljepotama i u tom opusu sada uglavnom nalaze svoje impresije, umjetničko nadahnute i stvaralaštvo.

Povodom izložbe održane u Malom salonu u Rijeci, Vanda Ekl je među inim o Aniti-

nom tkanju napisala: »Anita Tomljanović zna vrednovati ljepotu tekture i oplemeniti je motivom u čistom, jasnom i preglednom skladu. — Želja da sačuva i istakne osobine materijala dovela ju je do toga, da se služi i nebojadisanom vunom u naravnoj boji, svijetloj i tamnoj. S tako šturom i reduciranim skalom boja, smanjila je područje kon.binacija, ali je tim jače uspjela istaći svoju kreativnu imaginaciju. I s tom škrtom gamom, upravo s njom, ona je našla estetska rješenja puna jednostavne otmjenosti i nekog primarnog, strogog, iskonskog sklada...« (riječki »Novi list« 4. III 1962).

S tim sada naslućenim iskonskim skladom naravne vune, Anita ostvaruje svoje tapiserije. Bogatstvo nijansi vune ovaca naših planinskih krajeva rudnik su na kojem ona crpi svoju inspiraciju i nalazi izvor svojeg materijala. Uza sav napredak industrije, sklad prirodnih boja vune osnova je kojoj se treba vratiti i od koje ona započinje i nastavlja avanturu tkanja tapiserije, tiho i uporno, daleko od svih hirova pomodnosti.

Svjedoci smo umrana tkalačkog umijeća nekad uvriježenog u našem narodu. Anitina je želja da ovome svojim nastojanjem udahne nov život.

Od 2. do 21. travnja 1980. Anita je u Muzeju primijenjene umjetnosti u Beogradu priredila samostalnu izložbu tapiserije i tom prilikom izjavila: »Ovu izložbu posvećujem ljudima, kojima ni imena ne znamo, a koji na vescućima naših planina, od Pelistera do Triglava napasaju svoja stada. Njima zahvaljujem na nadahnuću koje od njih stekoh na planinskim stazama.«

Njojzi su prema tome ovce na pašnjacima sada opredijelili materijal za umjetničko stvaranje, a planinski pejzaži i oblici motiv toga stvaranja.

To potvrđuje i činjenica da je na izložbi u Beogradu od 18 izloženih tapiserija bilo 9 s motivima iz planine. Navodimo neke od njih: »Velebitika 1 — vrtače«, »Velebitika 2 — šuma«, »Velebitska poema 2«, »Velebitika 3 — Štirovača«, »Velebitika 4 — dulibe«, »Velebitika 5 — Lom«, »Sjećanje na Petrov goru« i dr. To nije bio slučaj samo na ovoj izložbi, nego se ponavljaju s izložbe na izložbu.

I sadašnje njihove preokupacije su umjetničko izražavanje s onim što vide, s onim što dožive u planini.

Rijetki su to primjeri, međutim, u njihovu slučaju spojeno je lijepo i korisno.

D. P.

Ponovno istraživanje Jame Čudinke

MLADEN KUHTA

ZAGREB

Listajući stare brojeve »Speleologa« pažnju mi je privukao članak u broju 3—4 iz 1956. godine. Naslov mu je »Izvještaj o speleološkim istraživanjima u području Velikog Javornika (Mala Kapela)«, a napisao ga je Slavko Marjanac. Autor opisuje istraživanje nekoliko objekata na tom području, no svakako je najimpresivnije istraživanje jame Čudinke. U tom zanimljivom štitu jedna je rečenica privukla je moju osobitu pažnju pa je i ovdje citiram: »Tlo na dubljini 203 m je samo prividno tlo što ga tvore isprepriječeni i zaglavljeni ogromni drveni trupci, koji su u jamu dospjeli s površine, bilo snježnim lavinama bilo da su ih drvosječe ubacili u jamu«. U speleološkim objektima ponekad nailazimo na police ili čepove koji su nastali zaglavljivanjem većih predmeta upalih s površine, a najčešće su to balvani na kojima se zatim zadržao stariji materijal. Tokom vremena balvani istrinu i popuste pod teretom nanosa ili ulaskom veće količine vode. Pri ponavljanju ili nastavljanju istraživanja speleolozi mogu doživjeti neugodna iznenađenja, uzrokovana promjenama u morfologiji objekta. Čuvši za neke slične priče, a pod dojmom navedene rečenice počeo sem gajiti nadu o mogućnosti dubljeg prodiranja u Čudinku, tim više što je od prvog istraživanja proteklo

punih 25 godina. O tome sam razgovarao s mr. Srećkom Božičevićem koji se također zainteresirao za tu mogućnost te mi je ponudio pomoći u slučaju potrebe za proširenjem prolaza miniranjem. Malo po malo pripremao sam ražanji i trebalo je još samo uloviti zeca tj. spustiti se u Čudinku. Za to su postojali i drugi razlozi koji su opravdavali ponavljanje istraživanja.

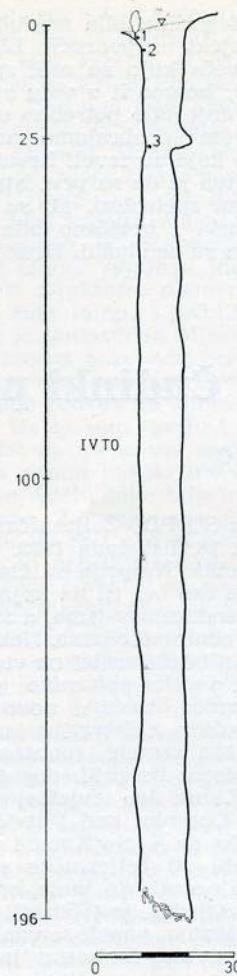
Kad sam na sastanku SO-a potražio partnerne za akcijuispalo je da nitko nije zainteresiran, odnosno svi su se već nekud spremali. S nadom da će ipak nekog pronaći posudio sam opremu. Spas je došao u obliku Kreše. Slučajan susret i ekipa je formirana. Navečer istoga dana ugodno smo se drmucali prema Rudopolju. S nama u vlaku bila je skupina speleologa iz SD »Ursus spelaeus«. Kako je njihov cilj bila jama Balinka u blizini Plaškog, dobar dio puta smo proveli zajedno.

Po dolasku u Rudopolje iskoristili smo udobnost čekaonice i snom dočekali jutro. K jami smo krenuli oko 9 sati. Čim smo cestom zamaknuli, iza prvog zavoja dočekala nas je predivna stoljetna šuma. Pošto nam se nikud nije žurilo, potpuno smo se predali kolorističkom užitku što nam ga je pružalo njenje jesenje izdanje. Na jamu i težinu op-

reme gotovo smo zaboravili i činilo nam se da bi satima mogli hodati ovim prekrasnim krajem. Jamu je vrlo lako pronaći jer šumska cesta vodi gotovo do njenog otvora.

Pogled u dubinu probudio je u nama špijlarski duh uspavan ljepotom okoline. Vrlo brzo u jamu smo spustili 200-metarsko uže i istraživanje je počelo. Prilikom spuštanja razgledali smo bokove jame i konstatirali da na njima nema većih odnosno perspektivnih kanala ili paralelnih jama. Sve pretpostavke o mogućnosti dalnjeg produbljivanja jame pale su u vodu istog trena kada smo se spustili na dno. Radi li se o prividnom ili stvarnom dnu vrlo je teško reći ali je sigurno da mogućnost prolaza ne postoji, pa čak niti uz upotrebu »normalnih« količina eksploziva. Moja očekivanja ostala su samo pusti snovi. Ono čime je od tog trenutka dno zaokupljalo moje mišlji bilo je kretanje po njemu. U obilju vlage i truleži, balvani po kojima se hoda toliko su skliski da švrljanje posledom po okolnim detaljima ili gledanje prema izlazu i hodanje u isto vrijeme, ne dolaze u obzir. Potrebno je neprestano gledati pred noge jer inače vrlo je česta upotreba stražnjeg dijela tijela. Krešo i ja smo zajedno na dnu proveli oko jedan sat i za to vrijeme pokušali prikupiti biološki materijal i fotografirati. Pošto je Krešo prvi dohvatio dno bio je red da ga prvi i napusti. Kada je došao red na mene, monotoniju pokreta pri penjanju nastojao sam razbiti razmišljanjem o prošlim vremenima.

Prisjećao sam se članka u »Speleologu«, te zamišljao velik broj ljudi i gomilu opreme kojom je jama prvi put bila istraživana. Krešo je krenuo u jamu oko podneva. Ja ču evo uskoro izaći, a vani je još dan. Akcija je izvedena za četiri sata, premda ništa na njoj nije bilo podredeno žurbi. Dosta nam je gradiske vreve, pa nam brzina u brdima dolazi kao njen produžetak, umjesto da nam brda predstavljaju odmor i užitak. Četiri sata za jamu od 200 metara s gotovo isto tolkom vertikalom? Nije li to premalo? Danas sigurno nije, pogotovo uvezvi u obzir da nismo radili načrt. Njegova izrada oduzela bi nam koji sat više ali opet, to je samo jedan dan i samo dva čovjeka! Razlog tome je isključivo kvalitetnija, sigurnija i krajnje jednostavnija speleološka oprema. Ona je u posljednjih petnaestak godina doživjela fantastičan napredak. Uže od konoplje i drvene mornarske ljestve iz vremena Giromette i njegovih suvremenika, zamjenilo je vitlo, aluminijске ljestve i prva najljonska užeta u vrijeme istraživanja Čudinke. Danas se vertikalni objekti osvajaju pomoću nekoliko tipova užeta izuzetne čvrstoće. Spuštanje i penjanje po njima omogućeno je nizom tehničkih pomagala. Ova oprema zauzima mnogo manje prostora, a pri tom je puno lakša od prethodnih. Time nam je omogućeno da uz mnogo manje napora istražujemo neusporedivo veće objekte, a u vremenski kraćem roku nego što su to mogli speleolozi prijašnjih generacija. Jama Čudin-

Tehnički opis (uz crtež)

U jamu smo ušli sa SZ strane. Kao sidrište poslužilo nam je drvo uz njen otvor (točka 1). Vertikalna je opremljena jednostrukom s 200-metarskim užetom. Ona se sastoji iz dva dijela.

Prvi ide do dubine od 25 m. U tom dijelu uže dodiruje stijenu na dva mjeseta (2 i 3) i lomi se pod vrlo blagim kutem. Na tim smo mjestima zaštitili užeta od oštećenja uslijed trijanja po stijeni upotrebom plastičnih omota (bužira). Ova se zaštita pokazala dovoljnom, ali ne i najsigurnijom. Prilikom narednog osvajanja jame preporučujemo izradu međusidrišta, 25 m od ulaza, na mjestu kape vertikale prelazi u prevjes.

Drugi dio vertikale, koji seže do samoga dna, potpuno je prevjesan. Za penjanje korištene su penjalice tipa Gibbs, koje su se ponovo pokazale izvrsnim na velikim vertikalama. U jami je vrlo niska temperatura, a u donjim dijelovima stalno kapa voda cjednica.

Prvi istraživači navode sljedeće podatke o objektu: dubina 203 m, a direktna dubina (vertikala) 194 m. Naše je mišljenje da ukupna dubina iznosi 193 m, ali da vertikala nije veća od 190 m. Valja napomenuti da smo je mjerili samo užetom, ali ni to nije potpuno točno. Mogućnost da je razlika između našeg i prvog mjerjenja posljedica zatrpanja dna površinskim materijalom treba odbaciti. Pri sljedećem posjetu jami glavnu pozornost treba posvetiti što točnijem mjerjenju.

ka je prije 25 godina bila najdublji istražen speleološki objekt na području Like, a njena vertikala najveća koju su naši speleolozi do tada savladali. Imamo li u vidu sve što je za njenog istraživanja bilo potrebno učiniti i nabaviti, s pravom ga ubrajamo među najznačajnije akcije koje su izveli hrvatski speleolozi. Nesumnjivo je da su prvi istraživači ove jame bili vršni speleolozi, ali su im istraživanja vremenski i brojčano bila vezana uz tehniku kojom su se služili. Drugim riječima,

brzina i domet današnje speleologije nije odraz bitno bolje kvalitete ljudi već opreme.

Za vrijeme mog izlaska Krešo je pakirao opremu i na karti odredio azimut po kojem ćemo najlakše doći do ceste za Čorkovu uvalu. Po debelom mraku, uz huk vjetra u krošnjama i miris kiše koja se spremala, neprikrivenu radost pričinila su nam svjetla lugharnice. Gostoprivrštvo šumskih radnika koji u njoj borave samo nam je pojačalo dojmova divno provedenoga dana.

U jami Čudinki prije 25 godina

VLADO BOŽIĆ

ZAGREB

Na sastanku SO PD »Željezničar« u Zagrebu u četvrtak 28. listopada 1982. bilo je kao i svakog četvrtka. Najprije su članovi izvještavali gdje je tko bio tj. na kojim speleološkim i planinarskim akcijama, a zatim se dogovarali o narednim akcijama. Neki su tog vikenda bili u špilji Veternici na vodičkom dežurstvu, drugi vodili polaznike planinarske škole u Veternicu, treći u novo otkrivenoj špilji kraj Ogulina, a četvrti u jami Čudinku. Izvještaji su bili usmeni, spontani, kratki, s obaveznim opisom veselijih dogadaja. Tako je i Mladen Kuhta dao izvještaj o speleološkom izletu u Čudinku kod Plitvičkih jezera. Ispričao je kako su Krešo Kučić i on u jednodnevnom izletu od željezničke stanice Rudopolje najprije došli do jame, onda se spustili u nju, razgledali je i obavili uobičajena mjerenja i opažanja, popeli se van i onda otišli u Čorkovu uvalu. Za postavljanje opreme za spuštanje, za samo spuštanje, razgledavanje i mjerjenje, penjanje, izvlačenje i pakiranje opreme trebalo im je samo 4 sata. Fantastično!

Međutim, Mladen je to ispričao bez posebnog uzbudjenja. Vidjelo se ipak da je ponosan na taj podvig, ali ne zbog kratkoće vremena u kojem je obavljen, već zbog toga što je savladao veliku vertikalnu. Svi su taj izvještaj prihvatali kao nešto danas sasvim normalno, i sastanak je nastavljen uobičajenim tokom.

Taj je izvještaj, izgleda, jedino uzbudio mene, jer sam jedino ja od prisutnih članova znao kakve su bile pripreme i kako se odvijalo prvo istraživanje te jame prije 25 godina. Kako je to onda dugo trajalo! Bila je to tada prava ekspedicija, a danas jednostavni izlet dvojice speleologa. Nevjerojatno!

Da bi se bolje shvatio značaj i jednog i drugog istraživanja treba nešto više reći o istraživanju obavljenom 1957. godine.

Članovi Špiljarske sekcije PD »Željezničar« iz Zagreba saznali su za jamu Čudinku 1952., kada su istraživali speleološke objekte u Nacionalnom parku »Plitvička jezera« i ustanovali da se radi o vrlo dubokoj jami. Kako ta-

da nitko u Hrvatskoj, a kamoli u ŠC PD »Željezničar« nije imao opremu za spuštanje u duboke jame, odlučeno je da se oprema izradi vlastitim snagama. Započelo se s onim što je onda jedino bilo moguće, a to je izrada speleoloških ljestava. Tokom 1953. god. u prostorijama sekcije izrađeno je 85 m ljestava i prijavljena literatura koja obraduje područje Velikog Javornika, u Maloj Kapeli gdje se nalazi Čudinka. Iduće godine članovi sekcije su ponovo došli do otvora jame i tada konopcem izmjerili dubinu. Ustanovili su da je jama duboka oko 200 m. Bilo je jasno da se ta dubina ne može savladati samo ljestvama i alpinističkim užetom. Trebalo je naći bolju opremu. Kupiti je, naravno, nije bilo moguće, jer nije bilo nikakve speleološke opreme na tržištu. No, rješenje je ipak nadeno. Tadašnji član sekcije, inženjer strojarstva Josip Gruden, konstruirao je vitlo, koje su članovi sekcije sami izradili u bivšoj Željezničkoj radionici (danas RO »Janko Gredelj«). Vitlo je bilo opremljeno čeličnim užetom dugim 250 m. S tim vitlom velika ekipa članova sekcije našla se ponovo na otvoru Čudinke 1955. godine. Vitlo je tada polagalo ispit. Umjesto speleologa, na kraj užeta je vezana vreća s kamenjem i spuštena u jamu. Ustanovljeno je da na vitlu treba izvesti razne preinake kako bi bilo sigurno i pouzdano za spuštanje i dizanje živog čovjeka. Te su preinake urađene 1956. godine kada je izradeno još 135 m ljestava. Samo istraživanje, odnosno spuštanje u jamu bilo je planirano za 1957. godinu.

Pripreme su bile velike i raznolike. Trebalo je osigurati financijska sredstva, hrana, ostalu speleološku opremu, pribor za mjerenje i crtanje i mnogo druge opreme i pribora. Pripreme su obuhvatile i trening članova. Konačno je u ljetu 1957. skupljena sva oprema, a sastojala se od vitla s 250 m čeličnog užeta, 290 m speleoloških ljestava, 50 m alpinističkog užeta, 230 m pomoćnog užeta, 3 telefonska aparatia s 220 m telefonskog kabla, limene » bombe » za transportiranje opreme pomoću vitla, dvokolice za prevoz opreme, oko 75 kg hrane, 4 šatora s opremom za logorova-

nje na površini i bivakiranje u jami, pribor za mjerjenje i crtanje, 2 fotografska aparata te mnoštvo ostalog sitnog i potrošnog materijala.

Sve ove pripreme nisu mogle ostati nezapažene, pa je tako dan nakon odlaska 13-članske ekipe na ovo istraživanje, u Večernjem vjesniku izšao članak pod naslovom »Ekspedicija je otputovala«. I stvarno, to istraživanje je tada imalo sve karakteristike ekspedicije: dugotrajne pripreme, mnogo opreme, brojnu ekipu, složen transport opreme do jame i višednevni rad na terenu.

Istraživanje je obavljeno 25—30. srpnja 1957. godine. Cijeli dan je trajao transport opreme od željezničke stanice Rudopolje do jame i organiziranje logora. Drugi dan je u jamu spušteno 235 m ljestava i s vitim su se u jamu spustili Slavko Marjanac i Vlado Kalata. Budući da oni nisu stigli obaviti sva mjerjenja, u jamu sam se drugog dana, tj. 28. srpnja, spustio ja i Drago Hušman. Nakon mjerjenja, uzimanja uzoraka, fotografiranja i crtanja, istraživanje je završeno izvlačenjem ljestava kasno u noći. Spremanje i pakiranje opreme trajalo je još jedan cijeli dan, a transport opreme do željezničke stanice opet jedan dan. Istraživanje je bilo vrlo naporno. Težini je pridonijela i kiša koja je padala cijelo vrijeme.

Nekih detalja s tog istraživanja dobro se sjećam.

Prvog dana je bilo mnogo poteškoća sa spuštanjem speleologa, jer se čelično uže zaplatilo s telefonskim kablom i kidalo ga, pa je prekid veze bio čest. Drugog dana je bilo istih teškoća, ali i novih.

I dok je Slavku Marjancu dan prije trebalo oko dva sata za spuštanje, jer je spuštajući se u mjerio, ja sam se spustio relativno brzo, za svega pola sata. U »bombe« sam poslao na površinu padobransko sjedište i telefon. Čekajući Dragu Hušmana gledao sam u otvor iznad sebe i divio se prizoru: mokre stijene jame ljeskale su se u odsjaju svjetla s površine, a uz stijene, kao željeznička pruga koja se gubi u daljinu, ocrtavale su se ljestve.

U jednom sam trenutku začuo čudan zvuk koji se pojačavao: klin... klin... fr... fr... frrr..., a s otvora sam čuo uzbudeno vikanje koje u tom trenu nisam razumio. No ubrzo sam shvatio: nešto je padalo! Brzo sam se stisnuo uz stijenu, u jedno udubljenje, kad je uz glasno: fr... tup! nešto udarilo desetak metara od mene. Tada sam i ja počeo vikati da saznam što je to bilo, ali zbog velike udaljenosti nismo se mogli razumijeti. Pokušao sam potražiti što je to palo, ali među trulim balvanima i panjevima nisam našao ništa.

Tada se i Drago počeo spuštati. Došao je otprilike do polovine dubine i tu stao. Dovikivanjem smo se razgovarali. Saznao sam da je opet puknuo telefonski kabel a da ga Drago pokušava dohvatići. Također sam doznao šta je ono palo: sjekira, koja je izletila iz držala i odletjela u jamu. Krasno! I ovaj prizor hvatanja kraja telefonskog kabla bio je ve-

ličanstven gledan odozdo. Sjetio sam se da mi je Slavko dao fotoaparat i magnezij za slikanje, pa sam zaželio ovjekovječiti ovaj prizor. Zamislite: Drago kao pauk koji hvata paukovu nit! Postavio sam aparat na stativ, podesio elemente za snimanje i pripremio magnezij za paljenje. Skinuo sam sjenilo karbidne lampe, na njega stavio papir a u nj usuo magnezij. Tri puta sam zapalio papir preko kojega sam htio zapaliti magnezij, ali je papir uvijek izgorio do magnezija i ugasio se. Tada mi je sinula »sjajna« ideja: magnezij treba zapaliti direktnim plamenom karbitke. Uzeo sam u ruke lampu i približio je magneziju. Nastao je fantastičan bljesak. Ja sam ga »video« još barem pola sata, jer sam bio pogledao u magnezij kada je bljesnuo, pa sam sve to vrijeme proveo na istom mjestu čekajući Dragu. Uz to sam spržio i ruku. Kad se Drago spustio do mene već sam »progledao«, ali s rukom nisam mogao ništa. Koža mi je na vanjskom dijelu šake bila bijela i ljuštala se u krpicama. Zamotao sam je maramicom. Da me je boljela ne treba ni govoriti.

Unatoč ovim neprikladima obavili smo preostala mjerjenja i vratili se na površinu bez većih poteškoća predvečer istog dana.

Poslije smo ustanovili da od moje »sjajne« slike, kao ni od ostalih koje smo zajedno snimili na dnу jame, nije bilo ništa, jer je voda prodrila u aparat i uništila film.

Htjeli smo odmah izvući ljestve iz jame. Pet-šest članova ekipe je uhvatilo ljestve i povuklo, ali se ljesve nisu pomakle ni za milimetar. Pridružili smo se svi, ali opet ništa. Ljestve su zapele za neku izbočinu, pomisili smo. Vlado Kalata je zato opet navukao padobransko sjedište, navezao se na čelično uže vitla i spustio preko ruba jame da oslobodi ljestve. Neugodno nas je iznenadio kad je ustanovio da ljestve ne zapinju nigdje, već je težina ljestava toliku da ih mi ne možemo povući. Trenje između ljestava i neravnog ruba jame bilo je tako veliko da smo bili nemoćni. Vladu smo zato spustili duboko u jamu gdje je on dio ljestava ispod sebe zakvačio za padobransko sjedište na sebi i s njima počeo penjati uz pomoć vitla. Pomaknuo se tako pedesetak metara, ali su se ljestve, što su visjele na njemu, zaplele s ljestvama po kojima se penjao i spriječile mu dalje penjanje. Dio ljestava je tada karabinerom zakvačio za prečku ljestava do koje je došao i ponovo se spustio niže da vuče ljestve koje su slobodno visjele. Prenosio je tako dio ljestava iz nižeg dijela jame u viši dok nije došao do lijevkastog otvora jame. Tu smo mu dobacili alpinističko uže za koje je vezao kraj ljestava, a mi smo ih vukli van. Dugotrajno okretanje vitla, sad gore sad dolje, kao i ovo izvlačenje ljestava preko ruba jame bio je vraški težak i zamoran posao. Noć je već odavno pala, a kišica je neuomiljivo sipišla. Prošla je ponoć kada je Vlado sa zadnjim metrima ljestava izšao. Svu opremu smo ostavili razbacanu oko jame i mrtvi umorni poljegali u šatore.

Od silnog umora san nije bio čvrst. Probudio me neki čudni šum. Još sam petljao s

uzicama na vratima šatora kad sam čuo Slavka kako više: me... medvjed... medvjed...! Uspio sam za tren vidjeti golemog medvjeda kako se brundajući i tromo gegajući udaljuje od naših šatora. Brzo smo svi bili na nogama i odmah obnovili zapuštenu vatu. Već je bio dan. Spavati više nije mogao nitko, svi smo samo govorili o medvjedu, a trebalo je pospremiti i opremu. Čišćenje i spremanje opreme trajalo je cijeli dan. Sutradan smo digli logor i do navečer prenosili i prevozili opremu do željezničke stanice Rudopoj.

Bili smo silno ponosni na postignut uspjeh. Istražili smo do tada najdublju jamu u Lici i pri tom savladali najveću vertikalnu ne samo u Lici i Hrvatskoj već i u Jugoslaviji, a smatrali smo, i jednu od najvećih u svijetu.

Imali smo tada najbolju speleološku opremu za istraživanje jama — moderno vitlo za ko-

je smo mislili da nikada neće biti nadmašeno. No, razvoj speleološke opreme učinio je svoje: danas se to vitlo koristi u istraživanju jama samo ako je zbog nekog posebnog razloga potreblja velika sigurnost i pouzdanost, i kada treba u neku jamu spustiti veću količinu razne opreme. Za obična istraživanja ono se više ne koristi. Zamjenila ga je moderna speleološka oprema.

Literatura

J. S.: »Ekspedicija je o'putovala«, Večernji vjesnik, Zagreb 25. VII. 1957.

Slavko Marjanac: »Izvještaj o speleološkim istraživanjima na području Velikog Javornika (Mala Kapela), Speleolog, br. 3-4, 1956, str. 38.

Anonim: »Cudinka, najveći speleološki pothvat u Hrvatskoj«; Naše planine 1957, str. 291.

Vlado Božić: »Vitlo speleološkog odsjeka PD Željezničar« Zagreb, Speleolog, 1974—1975, str. 3.

Pećina kod Kučinić sela

Mr MLADEN GARAŠIĆ

ZAGREB

Sistematski pregledavajući područje istočno od rijeke Korane od 1980. do 1982. godine članovi SO PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba istražili su mnoge speleološke objekte koji svojom zanimljivošću i značajkama služe da se o njima napiše više od običnog izvještaja za speleološku arhivu.

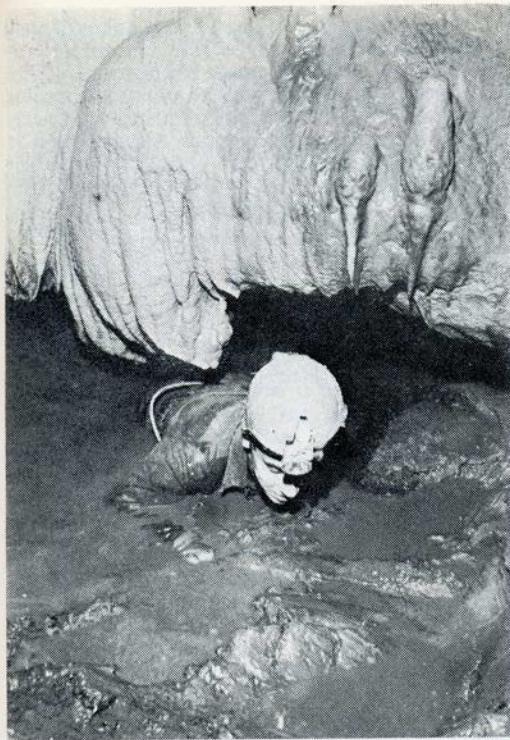
Iako to područje spada prema rajonizaciji krša (Herak M., Bahun S. i Magdalenić A., 1968) u unutrašnji krški pojас u kojem je debljina okršnijih stijena relativno mala (tzv. plitki krš), i ovdje su pronađeni dugački i dublji speleološki objekti (npr. Jama pod Debelom glavom, Krajačićeva spilja, Spilja pod Kovacevcem, Jopiceva spilja, Gvozdenica itd.). Osnovna im je značajka razvedenost kanala (stvaranje spiljskih sistema i etažnih spilja). Pored toga u većini takvih objekata protječe podzemni tokovi što daje posebnu draž prilikom istraživanja i posjeta. Jedan takav, za speleologe sigurno zanimljiv objekt, jest i Spilja kod Kučinić sela (to je zaselak sela Ponora, sjeverno od ceste Slunj — Cetingrad).

Narod tu spilju naziva Pećina (to je pravo ime spilje), jer joj je ulaz smješten ispod visokih stijena (hrv.: pećina) koje su nekada dominirale čitavom dolinom potoka Radovice, a danas su obrasle gustom šumom pa se iz daljine ne primjećuju. Spilja se prvi puta spominje 1856. u djelu Juliusa Frassa »Vollständige Topographie der Karlstädter Militärgrenze und Kroatien« na stranici 340. kao spilja na Keić kosi kod sela Ponora. Pedesetih godina ovog stoljeća geolog dr Josip Poljak u neobjavljenom radu navodi pretpostavku da voda koja ponire kod sela Po-

nora izvire kao potok Radovica tvoreći pri tome podzemne kanale. Do sada ovaj objekt nije sistematski speleološki obrađen i objavljen.

Ekipa speleologa iz SO PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba (Krešimir Solta, Boris Mahovac i mr Mladen Garašić) 13. srpnja 1982. došla je do ulaza u spilju. Na prvi pogled posjetiocu se čini da se nalazi negdje na Velebitu ili u Gorskom kotaru — stijene, duboke jaruge i vrtače, gusta šuma — a ne na Kordunu. Prava nedirnuta priroda, divljina, mir. Ulazni dio spilje nekada (u srednjem vijeku) služio je kao sklonište zbjega i tvrđava protiv Turaka. Naime, čitav je ulaz ozidan kamenim blokovima, a ostavljen je samo prostor za drvena vrata i puškarnice. Iznad ulaza, u sklopu kamenog zida, nalazi se mala osmatračnica iz koje su ljudi, vjerojatno, pratili tko im dolazi u »posjet« te odlučivali hoće li otvoriti ulazna vrata. Takvih ulaza u spilje, koji su ozidani, ima u području Krajine nekoliko desetaka, među kojima je pored ove značajna i Radetina spilja. Gauss-Kriegerove koordinate ulaza jesu: x = 5002,650 N, y = 5553,150 E, a nadmorska visina z = 238 metara.

Nakon ozidanog ulaza prostire se dvorana dimenzija 22×15 m, koja se blago spušta u smjeru sjevera. Tu se nalazi i voden tok koji se probija strmo kroz uski kanal stvarajući slapove. Kanal naglo skreće prema jugu te čini jezero i izlazni sifon, nakon 33. metra i 11 m spuštanja. Iz ulazne dvorane se može uz potok ići još oko 115 m gotovo u smjeru sjevera. U ovom kanalu ima sigastih tvorevinu, a na nekoliko mesta dimen-

Upotreba ronilačkog odijela u pećini
kod Kučinić sela

Foto: M. Garašić

zije kanala su zнатне: 10×15 m. Za njegovo svladavanje potrebno je koristiti ronilačka ili suha odijela, jer se na nekoliko mjesta mora leći u podzemni tok. Dubina vode je između 0,5 i 1 m. Na krajnjem sjevernom dijelu spilje nalazi se vodenih ulaznih sifoni i gornja suha etaža spilje, čije kanale bi trebalo proširiti prokopavanjem za daljnji prolaz.

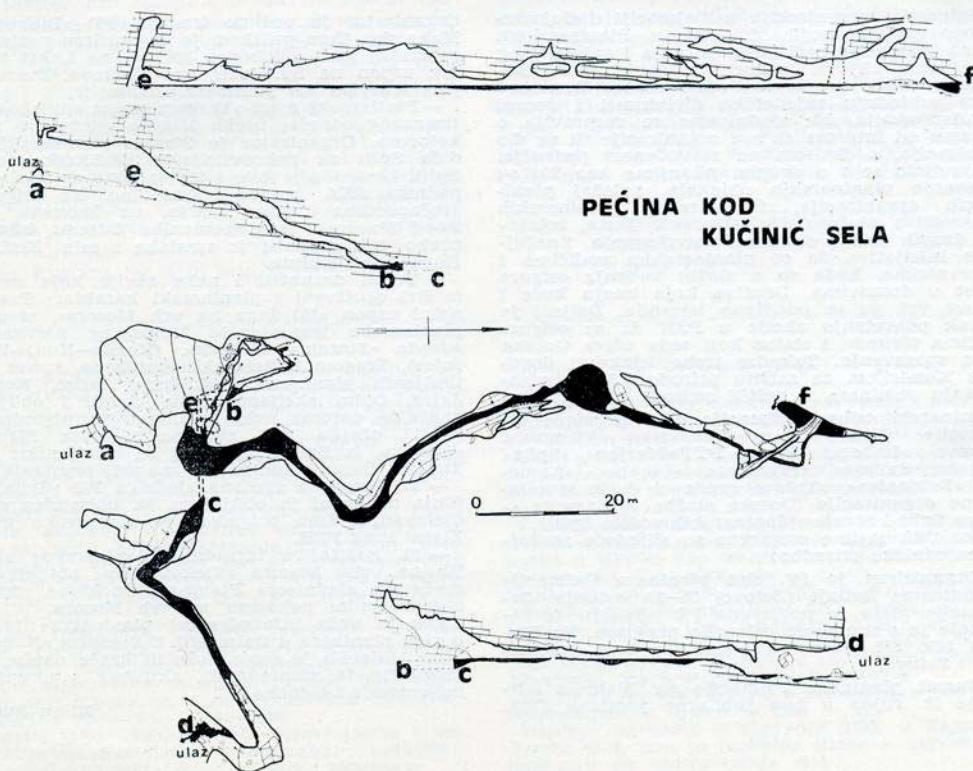
Speleolozi Tomislav Marinčić, Krešimir Šolta, Dražen Šuhajda i Mladen Garašić su 23. srpnja 1982. pronašli i istražili izvorski spilju koja se nalazi pedesetak metara si. od ulaza u Pećinu. Uz vodenih tok su prošli do sifona koji je nastavak sifona iz spilje Pećine; dužina vodenog sifona je oko 13 m (dubina 1,5 do 3 m). Na taj su način ova dva objekta spojena u jedan.

Konačno, 29. srpnja inž. Mladen Šebian, Šolta, Goran Durn i mr. M. Garašić pronašli ponor Sklop koji je udaljen oko 180 m sz. od ulaza u Pećinu, prokopavaju ga i ulaze u njega oko 14 metara.

Svi objekti su topografski i fotografiski snimljeni; njihova ukupna dužina iznosi 319, a

Spilja kod Kučinić sela

Topografski snimio: mr Mladen Garašić
Mjerili: G. Durn, B. Mahovac, T. Marinčić, M.
Šebian, K. Šolta, D. Šuhajda
Istražio: SO PD JNA »Sutjeska«, Zagreb
Datum istraživanja: 13., 23. i 29. srpnja 1982. godine
Dužina: 319 metara
Dubina (visinska razlika): 23 m
Crtao: mr Mladen Garašić

vertikalna razlika oko 23 metra. Ocjena teškoće za prve istraživače je 3° do 4°, s detaljima 5°. Vodeni sifon ima ocjenu 6° uz označku: mutno, usko i puno izbočina. Perspektiva za daljnja istraživanja je u ronjenju ulaznog sifona i prokopavanju gornje etaže i ponora Sklop.

Speleolski sistem Pećina — Izvor — spilja Radovica nastao je u rasjednoj zoni između gornjejurskih (malmških) vapnenaca i dolomita s rožnjacima i gornjokredne klastične serije naslaga. Geološki gledano objekt je vrlo zanimljiv svojom morfologijom. Stijene kroz koje su razvijeni spiljski kanali su tanko slojeviti do pločasti vapnenci (prostrani kanali), a ponegdje masivni dolomitični vapnenci i dolomiti (niski i uski kanali). Na mnogim mjestima ostali su erodirani rožnjaci koji svojim oblikom i bojom (smedi do crni) strše iz dolomita bijele i žute boje. Tačke pojave su rijetke videne u podzemlju. Pored toga na nekoliko mjesta mogu se dobro pratiti planarni elementi strukture, a zanimljive su antiklinale i sinklinale slojeva stijena.

Prateći nadzemne i podzemne tokove ovog područja zaključujemo slijedeće činjenice: Voda teče po krškom polju Ponoru i ponire na njegovu si. dijelu (sitast ponor — prolaz nemoguć). Nakon 300 m podzemnog kretanja voda izvire ispred ponora Sklop, teče 25 m po površini i ponire u 14 m dubok ponor (na kraju ponora treba prokopavati). Zatim voda teče kroz još neotkrivene podzemne kanale (oko 100 m) i izvire kroz ulazni sifon u Pećini. Teče kroz spilju oko 180 m, čini sifon dužine 13 m i izvire u spilju izvor Radovice. Kroz tu spilju teče 78 m i konačno izbija na površinu kao potok Radovica.

Ovaj spiljski sistem je prema klasifikaciji srednjih dimenzija, ali je vrlo zanimljiv za speleologe, jer se u objektima, tj. na jednom lokalitetu nalaze svi elementi karakteristični za kompleksne speleološke objekte: voda, blato, kosine, penjanja, sifoni, sigaste tvorevine, slapovi, dvorane, provlačenja itd. Pored toga primjećena je bogata spiljska fauna (kopnena i vodena). Preporučujemo svim speleolozima koji se nađu u blizini da posjeti Pećinu jer ona to svakako zaslužuje.

Naše organizacije

PLANINARSTVO U DALMACIJI 1982. GODINE

Planinarske organizacije u Dalmaciji djeluju udržene putem svojih delegata u Planinarskom odboru Dalmacije radi koordiniranja i zajedničkog ostvarivanja ciljeva. Odbor ima savjetodavni karakter i nema svojstvo pravne osobe. Dogovorno se uskladjuju zajedničke djelatnosti i donosi kalendar akcija. Na sjednicama se raspravlja o akcijama od interesa za sve organizacije ili za dio organizacija, s obzirom na razvijenost područja. Raspravljalo se i o drugim pitanjima, kao što su održavanje planinarskih objekata, položaj planinarskih organizacija, financiranje planinarskih djelatnosti i osnivanje planinarskih škola, tečajeva i drugih oblika stručnog usavršavanja. Značajna je inicijativa da se planinarskim vodičima i pripravnicima, kada su u službi vodenja osigura popust u domovima. Društva koja imaju kuće i domove već su se pozitivno izjasnila. Daljnji je zadatak pokretanje akcije u PSH da se osigura vodičima tretman i status koji sada uživa Gorska služba spasavanja. Također treba istaknuti dogovor s Komisijom za zaštitu prirode PSH o organiziranju seminarova o zaštiti prirode na Kozjaku.

Planinarski odbor Dalmacije čine slijedeće organizacije: »Dubrovnik«, »Grabovica«, »Vitrenik«, »Biokovo«, »Imber«, »Mosor«, PTT »Marjan«, »Split«, »Kozjak«, »Svilaja«, »Promina«, »Dinara«, »Kamenara«, »Paklenica«, »Tuiove grede« i dvije specijalizirane organizacije (Gorska služba spašavanja — stanica Split i Stanica planinarskih vodiča Split). U toku 1982. godine ostvarene su slijedeće značajne zajedničke priredbe:

— Organiziran je IV. slet planinara Dalmacije na padinama Svilaje (Zelovo) 21–23. svibnja. Organizacije Sleta je povjerena PD »Svilaji« iz Sinja koje je s uspjehom ostvarilo program. Na Sletu je bilo 250 planinara i pričlan broj gradana Sinja i Zelova.

— Susret planinara Dalmacije na Biokovu održan je 12. rujna u čast jubilarne proslave JRM.

Organizator je već po tradiciji PD »Biokovo« iz Makarske. Tom prilikom je organiziran posjet planinarskoj kući »Slobodan Ravlić« na Lokvi i izvršen uspon na Sv. Juru, vrh Biokova. Susretu je prisustvovalo 135 planinara Dalmacije.

— Partizanski marš »Tragom prvog splitskog partizanskog odreda« preko Mosora održan je 14–15. kolovoza. Organizator je Stanica planinarskih vodiča Split uz pokroviteljstvo SUBNOR-a općine Split. U maršu je bilo 152 planinara, izviđača, pripadnika JNA, boraca i omiladine. Na prigodnim svečanostima u toku marša, uz logorsku vatru ispod Mosora i kod spomenika Odredu, bilo je i preko 150 gradana iz zaselaka i sela Kotlenice, Dugopolje i Košute.

— Treba naznačiti i neke akcije koje su imale širi društveni i planinarski karakter: Tradicionalni uspon »100 žena na vrh Mosora«, otvorenie planinarske transverzale Mosorskog partizanskog odreda »Stazama slobode« (Korita-Konj-Kamešnica), Tragom kaštelanskih partizana, susret zbratimljenih planinarskih društava Zadra, Kopra i Jajca. Ovim akcijama treba dodati i obilježene značajne datume nekih planinarskih organizacija:

— 27. ožujka 1982. svečana sjednica PD PTT »Marjan« iz Splita na kojoj su slavljeniku i nekolicini članova dodijeljeni znakovi priznanja PSH.

— 22. listopada svečana sjednica PD »Svilaja« iz Sinja na kojoj je obilježena 60. obljetnica rada i djelovanja. Tom prigodom je slavljeniku uručen Zlatni znak PSH.

— 30. godišnjica izgradnje planinarskog skloništa na vrhu Mosora »Vickov stup« obilježena je svečanom sjednicom Planinarskog kluba »Split« i organiziranim pohodom na vrh Mosora.

Sve je veća informiranost planinarske javnosti o radu planinara u Dalmaciji. U časopisu »Naše planine« objavilo je svoje duže ili kraće napise i informacije 12 planinarskih aktivista s ukupno 28 informacija i članaka.

Milan Sunko

Prije stotinu godina

HRVATSKO PLANINSKO DRUŽSTVO 1883. GODINE

Deveta glavna skupština držana 11. veljače 1883. izabra družtvu za predsjednika presveti. g. Ljudevit pl. Vukotinovića, podpredsjednikom veleuč. g. Josipa Torbara, odbornici p. n. gg. Antuna Kešera, dr. Miju Kišpatića, Vladimira Krešića, Milana Lenucia, Levina Schlossera, Franju Schwartza i Ivana Stozira, a zamjenici gg. Ivana Benigara i Pravomila Krbečka. Sastav se odbor u svoju prvu sjednicu izabra opet blagajnikom gosp. Vladimira Krešića, a tajnikom Levina Schlossera.

Ove godine bijaše djelatnost družtva steđnuta samo na popravak putevah vodećih na zagrebačku goru, kao i na popravak inventara u prostorijah družtvenih u gradskoj kući na Sljemenu, i to iz jeditog uzroka, da se prištedi novac koji će družtvo trebat za izdavanje »Spomenice«.

Zaključak glavne skupštine da se putevi vodeći na Klek poprave nije se dao izvesti, jerbo izkazala se potrebnom veća svota nego što ju glavna skupština dozvoli odboru.

Izkutvo stečeno zadnjih trih godinah ponuka glavnog odbora, da družtvo samo nabavi potreban živež za kuću na Sljemenu, te da ga prodaje posjetnikom družtvenih prostorijah uz dobavnu cijenu. Ovaj podhvat nenosi družtvu baš velikih novčanih dohodaka, ali zato podiže mu ugled i pribavlja novih članovah. Sada više nije potrebno da turista želeći popeti se na Sljeme naprti na sebe čutre i torbe pune hrane, jerbo svega toga dobije i gore uz lahkú cijenu. Broj posjetnika družtvenih prostorijah bijaše 566.

Dne 13. svibnja pode upravni odbor sa drugimi članovima da preduzme put od kamenoloma iza krčme u Šestinah do »Kraljičina zdanca« načinjen troškom gosp. poduzetnika Ehrlicha iz Zagreba. Ovaj put učini pristup do »Kraljičina zdanca« vrlo lagannim a i mnogo kraćim no što bijaše onaj stari vo-

deči ispod ruševina drevna Medvedgrada. Upravni odbor drži si dužnošću i na ovom mjestu izreći gosp. Ehrlichu zahvalu družtva njegovoj darežljivosti.

Dne 28. lipnja upute se članovi željeznicom do Karlovca a odavljे koli preko Slunja u Rakovicu, 29. zorom do »plitvičkih jezera« te se vratise 2. srpnja u 1 sat i 20 časovah u noći brzim vlakom iz Ogulina u Zagreb. Pobliža o tom prvom ovećem družtvenom izletu naći će p. n. gg. članovi u samoj »spomenici«.

Pristanište na Plješivici iznad Kotaraha pronađeno je u dobrom stanju, samo se žalit mora, što posjetnici svoja imena kao i druge dosjete po zidovih bojom, ugljenom i krećom bilježe.

Za družtvene prostorije u gradskoj kući na Sljemenu nabavi odbor novih 6 krevetah, te time omogući da 16 članovah uveike udobno prenoći mogu.

Hrvatsko planinsko družtvo broji u Zagrebu 260 članova, koji plaćaju počam od godine 1882. 2 forinta članarine na godinu. Vanjskih članova broji družtvo 37 koji plaćaju na godinu 1 for. članarine. Pogledom na ovaj veoma neznatan broj družtvenih članovah, kao i odatle rezultirajući veoma mali prihod družtva neima čuda, da se je existencija njegova vanjskim, vlijajivim načinom u domovini našoj samo u nedovoljnoj mjeri pokazivala. Ta zaprieka svestranijeg razvijta hrvatskog planinskog družtva, kojemu koristnu domoljubnu svrhu nitko poreći neće a i ne može, odstraniti bi se dala jedino živahnijim učešćem rodoljuba sa svih krajeva i strana ciele naše domovine pri tom družtvu.

Iz »Spomenice Hrvatskog planinskog družtva u Zagrebu«, str. XIV,
Zagreb 1884.

Kao i prošle godine, objavljujemo godišnji izvještaj HPD-a o njegovu radu prije ravnog stotinu godina. Uskoro ćemo proslavljati 110. obljetnicu osnutka, pa neće biti na odmet da naše planinare upoznamo na originalni način s prilikama u kojima su radili naše preteče u početnim godinama planinarskog djelovanja. Nekoliko riječi o ličnostima koje se spominju u ovom izvještaju.

Vukotinović (1813—1893), pravnik, političar, znanstvenik, akademik i istaknuti ilirac, smatra se zbog mnogostrukosti djelovanja hrvatskim enciklopedistom. Već od 1848. bio je vatreni suradnik Ljudevita Gaja. Na Risnjaku je 1879. otkrio runolist. Član je HPD-a od osnutka, predsjednik je bio 1878—1884.

Torbar (1824—1930), profesor, svećenik, prirodoslovac, predsjednik Jugoslavenske akademije i planinarski pisac, osobito je zaslужan za izgradnju željezne sljemenske piramide. Godine 1865. objavio je opis uspona na Klek i Plješivicu. Predsjednik HPD-a 1875—1878. i 1884—1893.

Kišpatić (1851—1926), profesor mineralogije i petrografije na Sveučilištu u Zagrebu, upravitelj Mineraloško-petrografskega muzeja, akademik i pisac brojnih popularnih znanstvenih djela, bio je

mnogo godina odbornik HPD-a a jednom i potpredsjednik.

Krešić (1847—1924), bankovni ravnatelj i privredni stručnjak, 25 godina predsjednik Crvenog križa, bio je član HPD-a 53 godina, od osnutka do svoje smrti, a 1874—1884. blagajnik. Njegovom zaslugom do danas su sačuvani blagajnički dokumenti njegova doba u popisu prvih članova (sada u našem muzeju).

Lenuci (1849—1924), inženjer gradevinarstva, za služan za razvoj grada Zagreba, djelovao je od osnutka u HPD-u kao tehnički stručnjak za objekte. Njegova su djela piramide na Sljemenu, Plješivici, Ivančići i dr. Godine 1902. bio je potpredsjednik.

Schlosser je bio tajnik od 1875. Uredio je »Spomenice HPD-a 1884. prigodom desete obljetnice društva. Umro je 1884. i oporučno ostavio HPD-u veću svotu novaca. Njegov je otac Josip Schlosser Kleković bio prvi predsjednik HPD-a.

Stožir je bio član HPD-a od osnutka, a 1899—1903. potpredsjednik. Umro je 1808.

Benigar se rođio u Sloveniji 1845. u Zagreb se doselio 1876. Bio je profesor fizike u zagrebačkoj gimnaziji do umirovljenja 1914.

Urednik

Alpinistički muzej u Ogulinu

Već ranijih godina bilo je pokušaja da se osnuje Alpinistički muzej u Ogulinu. Ing. Matija Mlinac razgovarao je o tome još 1970. i 1974. godine s predstvincima Zavičajnog muzeja Ogulin.

Realizacija te ideje započeta je 9. 7. 1979. Poslijeposjetu muzeju, ing. Matija Mlinac, dr Nikola Simunović i dr Marian Pribanić ostali su u dugom razgovoru s kustosom muzeja prof. Ivanom Tironjem. Profesor nam je pokazao gotovo čitavu Frankopansku tvrdu iz koje se video Klek. Kada smo se dotakli tema o planinama, još jednom je oživjela želja da se osnuje alpinistička zbirka koja bi bila smještena u Ogulinu. Nakon razgovora stvoreno je neslužbeni inicijativni odbor koji je dalje pokrenuo akciju.

Razloge za relativno sporu organiziranje treba tražiti u rješavanju pravnih problema, jer je od dobivanja suglasnosti Uprave PDS »Velebit«, pa do suglasnosti Skupštine općine Ogulin i Planinarskoj savezi Hrvatske bio dug zamršen put.

Alpinističkih muzeja ima malo u svijetu i oni koji postoje nisu nam mogli biti uzor s obzirom na specifične uvjete razvoja alpinizma u Hrvatskoj.

Brojne sastanki, putovanja i razne dogovore odbor je realizirao na dobrovoljnoj osnovi, besplatno i samoinicijativno. Sada, kada su se naša nastojanja počela ostvarivati i kada je u razvoju ovog projekta došlo vrijeme za sakupljanje prvih eksponata, potrebno je da se obavijesti naša planinarska i alpinistička javnost o izvršenom poslu i da se upozna sa dalnjim tokom akcije.

U drevnoj Frankopanskoj tvrdi razvrstavaju se prvi eksponati i odabire odgovarajući prostor, koji arhitekt Nenad Paulić, član PDS »Velebit«, proučava i traži rješenje za postavu eksponata. Od inicijativnog odbora PDS »Velebit« razvila se organizacija koja je dobila svoj končan oblik. Pravno je 1982. osnovan i formaliran skup od tri osnivača: PDS »Velebit«, Zavičajni muzej Ogulin i Planinarski savez Hrvatske. Pod njihovim patronatom tek u daljini poslovi.

Inicijatori bi htjeli odgovoriti na nekoliko pitanja koja se nameće sama po sebi — zašto baš Ogulin i zašto baš alpinistička zbirka.

Postoji niz razloga. Prvo, tu je Klek, planina koja veže generacije naših planinara i penjača od vremena kada su se u Ogulinu sreli Budisavljević, Mažuranić i Frischaufer 1874. pa sve do danas. Planina koja je kolijevka hrvatskog alpinizma, planina koja je Hrvate odvela na najviše vrhove svijeta.

Ima raznih sudbinskih puteva u alpinistici. U Hrvatskoj jedan je gotovo neizbjeglan. On je do sada uvijek vodio kroz Ogulin preko Frankopanske tvrdave na Klek. U nas gotovo da nema penjača koji se nije ogledao u Klekovoj stijeni. Radi ovih činjenica inicijatori penjači iz PDS »Velebit« smatrali su da je Ogulin i njegova tvrđava mjesto izbora za lokaciju alpinističkog muzeja u Hrvatskoj.

Na drugo pitanje zašto baš alpinistička zbirka odgovor je: alpinisti imaju najviše kvalitetnih eksponata za zbirku.

Kako je zamišljena koncepcija muzeja, Kako ga započeti? Smatram da je najprirodnije slijediti povijesni razvitak hrvatskog planinarstva i alpinizma. Kao uvod u zbirku trebalo bi skupiti sve o legendarnoj planini Kleku od najranijih pisanih dokumenata. Treba pronaći stare opise, grafike, fotografije, znanstvene radove, upravo enciklopedijski ga prikazati kao trajnu planinarsku, alpinističku i znanstvenu inspiraciju.

U muzeju treba biti dokumentirano da je upravo Ogulin grad gdje su nikli počeci planinarstva koji su prethodili osnivanju Hrvatskog planinarskog društva 1874. godine.

Zatim, držeći se pisanih dokumenata o alpinizmu u Hrvatskoj valja prikazati pojedina razvojna razdoblja alpinizma opisima, fotografijama, filmovima, primjerima autentične starije opreme za penjanje, djapoaktivima, predavanjima na magnetofonskim trakama i drugim eksponatima, te prikazati razvojni put od početka pa sve do formiranja modernih penjača sadašnjih i budućih generacija.

Organizaciju izložbenog prostora u načelu zamisljam u zapadnim dijelovima Frankopanske tvrde, koji će tako omogućiti vizuelni, emotivni i fizički kontakt posjetioca s eksponatima i s Klekom u pozadini.

Prema fundusu eksponata bit će moguće tematski obraditi razne zanimljivosti i povremene izložbe i razvoja stijenskog penjanja, primjerice: alpinističke škole, razvoj alpinističke opreme, dokumentaciju o najtežim alpinističkim smjerovima kod nas i u svijetu, umjetničku fotografiju, značke, publicistiku i drugo.

Zamišljene su tematske postave: Hrvati na najvišim vrhovima svijeta, početci ekspedicionalizma, alpinizam kao znanstveno-istraživačka metoda, špiljarstvo (Crveno jezero), prva hrvatska zastava u Himalaji, hrvatsko ekspedicije penjača na drugim kontinentima, Gorska služba spasavanja i mnoge druge. Osim toga popunit će se biografski podaci za značajne hrvatske penjače.

Kako će se skupljati materijal?

Sve organizacije i pojedinci muzeju povjeravaju materijale na tri načina: na trajno korištenje i čuvanje, na korištenje eksponata do opoziva i na privremeno korištenje kod organiziranja tematskih izložbi. Zainteresirani mogu se обратити na jedan od telefona: 672863 Mlinac, 574217 Simunović, 575299 Pribanić, 577599 Aleraj, svi u Zagrebu, a dalje zatim po pojedinačnom dogovoru.

Materijal će se zaprimati jedino uz službenu dokumentaciju osnivača a zatim će kao eksponati biti smješteni u Zavičajni muzej. Muzej u Ogulinu će obavezno da će zbirku trajno čuvati, osigurati i rukovati na profesionalnoj osnovi prema postojećim propisima.

Ugovorom je predviđeno da u slučaju prestanka rada muzeja alpinistička zbirka ostaje vlasništvo Planinarskog saveza Hrvatske.

I sada, na kraju, kada su iza nas vrhovi Mount Everest, Mount MacKinleya, Aconcague, Kilimandžara, Mont Blanca i Townsenda, u času kada stasa jedna blistava generacija penjača koja se u uspjehom ukazala u velegorju Himalaja, ne smije se zaboraviti prvi penjački opis ilirkinje Dragojle Jarnević na Okić 1842. godine. Od tada je prošlo više od 140 godina.

U ovom času pred nama je velik posao. Muješku zbirku ne može stvoriti nekoliko entuzijasta, radi toga ovaj članak je poziv i molba svim penjačima, njihovim obiteljima i prijateljima alpinizma da nam pomognu oteći zaboravu početke penjačkog oblika planinarstva.

Tako ćemo se na trajan način odužiti svojim učiteljima, zadužiti nove generacije da u zbirci eksponata i na dalje manifestiraju kulturni aspekt hrvatskog stijenskog penjanja u planinama čitavog svijeta.

D. Nikola Simunović

Publicistika

»PLANINSKE BILJE« — KNJIGA KOJA NAM TREBA

Citajući knjigu »Planinske bilje« dr. Radomira Lakušića, profesora ekologije na Sarajevskom univerzitetu, koju je izdala sarajevska »SVJETLOST«, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, jedan dio teksta u opisu ljupke murke (Nigritella nigra) stalno nam se nameće kao cilj i moto ci-

jele knjige. Možda je to isuviše usko, isuviše pojednostavljeno tako knjigu gledati i prilaziti joj, ali ako ćemo se zbog takvog prilaza zamjeriti autoru, to je zbog toga da objasnimo što ovu knjigu uglavnom promatramo i prihvaćamo kao planinari i ljubitelji prirode. Taj tekst koji spominje-

mo glasi: »Kao rijetka i lijepa planinska biljka, zaslužuje punu pažnju, te je treba zaštititi.«

U ovoj knjizi pored spomenute murke srećemo inače teško dostupni runolist (Leontopodium alpinum), encijan (Gentiana), bespomoćan a ipak zaštićen vlastitom ljepotom kao i preostale od ukupno 162 biljke obradene i predstavljene u knjizi. Susret sa svakom od njih iznova nas raduje i ubuduje.

Biljni svijet koji inače raste i živi na području ma lako dostupnim: šumama, livadama, parkovima pa i u našim kućama, postao nam je svakodnevni baš zbog toga što ga srećemo češće ili je stalno s nama, lako je dostupan, navikli smo na njega. Ovaj biljni svijet iz knjige »PLANINSKE BILJKE«, koji teže i rjeđe susrećemo u planini, oko sježnjika, u pukotinu stijene, na siparima ispod planinskih vrhova, na planinskim rudinama i vrištinama, rijedak je, ponekad teško dostupan, pa zbog toga i izuzeten. Mi se divimo njegovoj ljepoti i ljupkosti, impresionirani upornošću za opstanak. Taj biljni svijet koji u prirodi cijelokupan rijetko tko uspije sresti, autor je okupio na jednom mjestu i učinio ga svima dostupnim.

Biljke obuhvaćene ovom knjigom, nastajale dijelom u ledenom dobu i, nakon promjene klime, u ranijim dobima prilagodene novim uvjetima ži-

vota, opstale su i zadržale se do današnjeg doba, čineći zajedno s drugim vrstama specifične biljne područja na kojima ih srećemo.

Nazivi biljaka označeni su na više jezika, uz detaljan opis biljke i njenih dijelova, lokalitetu i uvjeta u kojima živi i cvjeteta. Posebno je naglašeno, a to je možda i najvažnije za formiranje našeg odnosa prema biljci, je li biljka rijetka, ugrožena, je li relikt ili endem, kakva joj je zaštita treba.

Kao posebnu vrijednost knjige treba istaći da je, iako pisana od uvaženog i veoma cijenjenog znanstvenika, pisana jasnim jezikom, na jednostavan način, blizak planinaru i svakom ljubitelju prirode. Zbog toga se nadamo da će je upoznati i koristiti širok krug čitalaca. Takva kakva je, iako nije jeftina, jednostavna i interesantna, sveobuhvatna i stručna, a jasna, predstavlja svojevrstan udžbenik za sticanje i proširivanje znanja o biljnem svijetu uopće, a posebno onom manje doступnom, biljnom svijetu viših planina.

Zbog svega toga preporučujemo planinarima ljubiteljima prirode, a posebno onima kojima je bliska zaštita prirode i onima koji u planini traže i nešto više od hodanja, da ovu knjigu nabave i pročitaju.

Miroslav Franjković

In memoriam

AKADEMIK PAVAO FUKAREK

Surovom prirodnom ljudskog življenja, smrt je sarajevskom i bosansko-hercegovačkom planinarstvu otrglja akademika, prof. dr. Pavla Fukareka, jedno divno i dragi ime prirodnjaka i učenjaka, BiH šumarstvo, planinarstvo i smučarstvo, kao i svi ljubitelji prirode, izgubili su jednog od najistaknutijih poslijeratnih stručnjaka, vrsonog planinara, šumara, pedagoga i strastvenog ljubitelja prirode u našim planinama. Toga hladnog 17. veljače ostali smo osiromašeni za jedan divan i drag lik. Kroz svoju 71 godinu življenja, naš popularni Pavao, ili Fuki, tako su ga zvali njegovi najbliži prijatelji, prošao je uzduž i popriječio našu divnu zemlju, njene planine, proučavao ih i snimao. Dejataljno je upoznao naše planine, ljudе i zemlju — pa ih je stoga tako iskreno volio. Vodio je svoje studente i odgojio mnoge generacije mladih stručnjaka, planinara, smučara i izviđača. Pokazivao im, učio i naučio ih na izvoru prirode, kako se voli ova naša lijepa domovina. Nezaboravna su njegova predavanja o flori, fauni i ljepotama naših planina, jezera i rijeka. Bio je svestran, akti-

van i plodan, skoro nesmanjenim intenzitetom, do posljednjeg svoga daha, do zadnjeg dana života. Za svoj veoma bogat i svestran rad dobio je mnoga priznanja i nagrade, pored ostalih Orden rada, Orden zasluga za narod, nagradu ZAVNOBiH-a, 27. julske nagradu SR BiH i Šestoaprilsku nagradu njegovog rođnog Sarajeva.

Među prvima poslijeratnim aktivistima je sudjelovao u obnavljaju planinarstva u Bosni. Inicijator je i osnivač PSAD »Bukovik«, njegov dugogodišnji predsjednik, doživotni počasni predsjednik i neumorni aktivan član. Volio je »Bukovike i dom na istoimenom vrhu koji je gradio vlastitim rukama sa svojim studentima. Za zasluge u planinarskoj organizaciji dobio je mnoge plakete, značke i diplome, pored ostalih zlatni znak PSJ i PS BiH, i drugih društava, a najviše od njegovog »Bukovika«.

Sa zahvalnošću ostat će trajno sjećanje na svjetli i plemeniti lik jednog od najboljih i najzaslužnijih planinara koje je do sada imala Bosna i Hercegovina.

Uzeir Beširović

Prvenstveni usponi

JASTREBAČKI SMJER U SI STIJENI PREDVRHA VASOJEVIĆKOG KOMA

Prvi penjali Radoslav Milojević i Zoran Bogdanović; (AO Jastrebac Kruševac) 24. 12. 1982. god. Ocjenja: nagib do 60°, izlazni dio kroz stijenu I, visina 300 metara, dužina 600 metara, 1,30 sata. U lošim snježnim uvjetima postoji opasnost od padačnjeg kamenja i lavina.

Pristup: S katuna na Stavnju, grebenom pod sjeveroistočnu stijenu predvrha 30 minuta.

Opis: Smjer se proteže kuloarom između dva markanta stjenovita zuba do ispod vršne stijene predvrha Koma Vasojevića. Pod stijenom predvrha traverza 30 m desno. Izlaz na malo sedlo između karakterističnog tornja i stijene predvrha. Sa sedla spust oko 5 m na dolje, zatim traverza 15 m do žljeba koji je na ulazu širok i nešto pošiven. Posle 20 m žljeb se grana u dva manja ali strmija kulaora. Lijevim kulaorom koji izlazi 10 m ispod predvrha, odatle uskim kaminom na predvrh Koma Vasojevića.

Dalje grebenom na glavni vrh Koma Vasojevića.

VJETROVITI SMJER U KABLARU

Prvi penjali: Zoran Bogdanović i Goran Lisičić, AO »Jastrebac Kruševac, Snežana Stojanović, AC »Niš« 28. novembra 1982. na zboru alpinista Srbi-je u Ovčar Banji. Dužina 100 metara. Težina III—. Vrijeme penjanja 30 minuta.

Pristup: Markiranim stazom od doma prema vrhu, a poslije krajnjeg desnog dijela stijene (centralne) skrenuti s markacije iza grebena kroz šumu, pa pored same pećine-okapine i uz jarugu lijevo na greben i na šumovit plato iznad centralne stijene. Odatle naviše lovačkom stazom držeći se lijevog ruba platoa do podvršne stijene u čijem je podnožju manja pećina-okapina (1,30 h).

Opis: Od pećine oko 5 m desno, do mjesta gdje se stijena najniže spušta. Pravo gore po razvedenoj stijeni s djelimično kršljivim oprimcima do drvceta (osig.). Pravo gore preko ploče na rub stijene (eksponirano).

Silaz. Vršnim grebenom do sedla pod vrhom i dolje do pećine i dalje kao u pristupu.

Zoran Bogdanović

Kamo na izlet

• **Uspon na Rтанj.** Planinarski savez Srbije uputio je svim društima u SFRJ poziv za uspon na Rтанj pod nazivom »Hajde da se družimo na Rтанju«. Uspon se organizira u povodu proslave 80. obljetnice I. organiziranog izleta koji su izveli članovi Srpskog planinarskog društva. Rтанj se nalazi u istočnoj Srbiji i najviši vrh Siljak visok je 1560 m. Svi sudionici primit će iskažnicu i spomen-značku. Informacije za uspon koji će se održati 18. i 19. lipnja mogu se dobiti kod organizatora: PS Srbije, Beograd, Dobrinjska 11. Zborno mjesto je ispred hotela »Rтанj« u subotu 18. 6. u 23 sata, odakle 3 sata uspona na vrh do 1. KT (izlazak Sunca). Druga KT je na sedlu Laz (1 sat silaza), a treća u mostelu »Rтанj« (45 min), gdje se na osnovi štambila u spomen-knjizi dobiva spomen-značka.

• **Planinarenje oko Sutjeske** 23.-31. 7., osam polupansiona u hotelu »Sutjeska« B kat. na Tjentistu, svaki dan autobusom u planinu i tura od 3-7 sati, Maglić,

• **Radna akcija na Bitoraju.** PD »Bitoraj« iz Zagreba poduze planinarsko sklonište u obliku dvorane 15 min ispod vrha Burnog Bitoraja u Gorskom kotaru. Kuća je već pod krovom i ove će godine završni radovi biti obavljeni u nekoliko dobrovoljnih radnih akcija. PD »Bitoraj« će sa zahvalnošću prihvati pomoć svih planinara koji se pridruže izgradnji novog objekta. Previdena su u tu svrhu četiri vikenda: 14. i 15. svibnja, 17. 18. i 19. lipnja, 24. 25. i 26. lipnja i 1.-4. srpnja. Polazna ž. stanica jesu Vrata kod Fužina, odakle 2 sata hoda marširanim stazom. Tko se želi pridružiti na polasku u Zagreb, neka se javi u društvo četvrtkom u 8 sati, Primorska 32 (prostorije Mjesne zajednice).

• **Orijentacijska natjecanja.** Trofej »Tuhobić« 22. V (PD »Tuhobić«,

Zelengora, Ozren, Trnovačko jezero. Cijena oko 8000 dinara. Otvajnosti: PD »Vihor«, Zagreb, Basaričekova 8, četvrtkom u 20 sati, tel. 445-451.

Rijeka, Gajeva 1). »Vugrovec '83« 29. V (PD »Sljeme«, Zagreb, Jurčićeva 1a). Memorijal Anke Ivić 5. VI (PD »Ravna gora«, Varaždin, pp 128). Prvenstvo Virovitice 11. i 12. VI (PD »Papuk«, Virovitica, prof. Z. Kovačević, Vlahovićeva 4). Prvenstvo PSH 26. VI (PSH, Zagreb, Kozarčeva 22). Sljemenske staze drugarstva 4. VII (Planinarski savez Zagreba, Kozarčeva 22). Propagandno natjecanje 29. VII (PL savez Zagreba).

• **PDS »Velebit«**, Zagreb, Radićeva 23, tel. 276-193, organizira: Školu orijentacije 23. V — 20. VI. Speleološki logor na Bunjevcu, Velebit, 1 — 5. VII. Speleološko istraživanje Dinare 4 — 11. IX. Tečaj upotrebe speleo-opreme 24 — 30. IX. Ljetni tečaj bivakiranja 9. do 17. VII. Sto km po bilu Velebita 6 — 14. VIII. Uspon na Triglav 19 — 21. VIII. Alpinistički logor na Durmitoru 15 — 24. VII. Ledenački tečaj i logor pod Mont Blancom 23. VII — 7. VIII. Alpinistički logor u Paklenici 26 — 30. XI. Planinarski sastanci: alpinisti utorkom, speleolozi srijedom, planinari četvrtkom, u 20 sati.

Vijesti

• **90. obljetnica slovenskog planinarstva.** Slovenski planinari slave ove godine značajan jubilej: 90. obljetnicu osnivanja Slovenskog planinarskog društva. Osnivačka skupština održana je u Ljubljani 27. veljače 1893. g. Dana je Planinska zveza Slovenije najstarija planinarska organizacija u SFRJ i po broju članova i po aktivnosti. U 1982. g. bilo je ukupno 100.460 članova u druženih u 171 planinarsko društvo, te 167 planinarskih objekata sa 5600 ležaja. Alpinistički usponi u velegorjima svijeta, a posebno u Himalajama, doprinijeli su da je Jugoslavija postala svjetska alpinistička velesila. Kolik značaj se pridaje planinarstvu u Sloveniji najbolje ilustrira Svečana akademija održana u Cankarjevu domu u Ljubljani 26. veljače koju je u trajanju od 50 minuta Ljubljanska televizija direktno prenosila i to u udarnom terminu (subota u 20 sati). (N. A.)

• **Tečaj GSS PSH.** Od 27. veljače do 5. ožujka održan je na Platku redoviti zimski tečaj GSS. Na tečaju je sudjelovalo 36 pripravnika iz Zagreba, Samobora, Tršća, Splita, Zadra, Rijeke, Karlovca, Slavonske Požege, Varaždina, Ougulina i Delnice. (N. A.)

• **»100 žena na vrh Mosora«.** Povodom proslave Dana žena PD »Mosor« iz Splita i »Slobodna Dalmacija« organizirali su tradicionalni 10. uspon »Što žena na vrh Mosora«. Na usponu je sudjelovalo preko 1500 sudionica, neke po

10. put za redom, za što su primile zlatni znak priznanja.

(N. A.)

• **102. savjetovanje ZPP-a** održano je 12. prosinca u Lovačkom domu pod Strahinjčicom.

Okupljene delegate u ime PD Strahinjčica Krapina, kao domaćin pozdravio je Vlado Klobučar, a tom je skupu predsjedavao Filip Majić. Prisutne je pozdravio i Nikola Aleksić, tajnik PSH. O opširnije tajnici ZPP-a Alojzija izvršavanju zadataka je govorila Broz.

Detaljnije je vodena rasprava o programu za 1983. godinu. Posebno je naglašen značaj održavanja zimske tradicionalne planinarske škole radi stručnog osposobljavanja podmlatka. Na takvim će se zadacima posebno angažirati PD Ravna gora Varaždin, Japetić, Samobor, Kalnik Križevci. PD Strahinjčica će se aktivnije uključiti sa skijaškom sekcijom, koristeći vučnicu. Delegati su govorili o unapređenju suradnje između Turističkog saveza grada Zagreba, turističkih društava pojedinih mesta, USIZ-a, SOFKE i SIZ-ova za fizičku kulturu Zagreba i područnih općina. Istaknuta je mogućnost boljeg korištenja planinarskih objekata na Sljemenu. Donjostubički objekti se također premaže koriste. Odločeno je da se pripremi tiska Dnevnik Zagorskog planinarskog puta za 1983. godinu. Takoder je odobrena skica prigodne značke članova ekipa PD Ravna gora iz Varaždina, radi prikupljanja sre-

dstava za uspon na Kilimandaro u 1983. godini. Među ostalim govornicima krapinskih planinarskih veterana, dr Ivo Veronik kao da je otvorio životopisnu knjigu i istaknuo, da je kao mladi ljeđnici došao u ovaj kraj prije 43 godina. (Antun Kozina)

• **Skupština PD »Sokolovac«.** Krajem veljače članovi PD »Sokolovac« Slavonska Požega održali su u svom domu u Velikoj redovnoj godišnjoj skupštini, kojoj su, uz predstavnike društveno-političkih i specijaliziranih organizacija požeške općine, bili prisutni predstavnici planinarskih društava iz Osijeka, Slav. Broda, Nove Gradiške i Našica, te Božidar Skeri, predsjedavajući PSJ. Najviši skup požeških planinara počeo je skromnom svečanošću. Naime, sudionici skupštine su svom doživotnom počasnom predsjedniku prof. Antunu Petkoviću, povodom njegova životnog jubileja, 80-godišnjice života, predali mapu grafika »Požega«, rad požeškog slikara Ivana Stimca. Također su uručene značke pionirima Tvrtku Jakovini i Igoru Stavliću osvojene za predeni »Kružni planinarski put« kroz Samoborsko gorje. O jednogodišnjem djelovanju 430 požeških planinara podnešen je izvještaj tajnika, te izvještaji o radu doma »Lapjaka«, Samoupravne društvene kontrole, Suda, časti, te izgradnji skijaške staze u Papuku. Takoder je donešena odluka o izgradnji, točnije rekonstrukciji, nekadашnje »Thallerove kolibe« u požeškom vino-

gorju, koja će služiti kao planinarsko sklonište i društvena prostorija, te odluka da se ostatak čistog dohotka od poslovanja donosi u iznosu od 378.000 dinara koristi u visini od 75% za investicije društva. Ostatko je namijenjen za rad sekcija. Odlučeno je da se dodijeli 5.003 dinara redakciji časopisa »Naše planine« za njegovo normalno poslovanje. U diskusiji je Božidar Škerl naglasio da se PD »Sokolovac« dosadašnjim radom svrstalo među najbolja društva u Hrvatskoj. Posebice je povalio aktivnost članova Stanice Gorske službe spasavanja Slav. Požege, te primjerom rad doma »Lapjak« u Velikoj. Obraćajući se prema Antunu Petkoviću i čestitajući mu jubilej predložio je da ga se kandidira za najviše priznanje, Plaketu PSH, što je jednodušno prihvaćeno. Na kraju je usvojen plan i program rada, te izabran novo rukovodstvo. Za predsjednika ponovo je izabran Ivica Martinek. (Ivan Jakovina)

• Transverzala »Mliništa '42« otvorena je 21. 8. 1982. pravcem: Mrkonjić Grad — Balkana — Lisišina — Poljane — Štrbina — Mali Dimitrov — Grujića jama — Gervovo — Podgorje — Mliništa. Na njoj je 8 KT. Mjestimice se podudara s transverzalom AVNOJ-ZAVNOBiH. Može se obići za 19 sati lagana hoda. Obilazak daje pravo na značku. PD »Lisišina« iz Mrkonjić-Grada je štampalo i vodič (dnevnik) po transverzalu. Dimenzije dnevnika su 14,5×20 cm. Sadrži osnovne podatke o obilasku, pravilnik transverzale, historijski osvrt na mjestata kroz koja prolazi, tehnički opis puta sa hodogramom, skicu transverzale, prostor za dokazivanje obilaska i prostor za vodenje dnevnika. Na koricama je idejno rješenje značke. Urednički posao, kao i glavninu drugih poslova oko izdavanja dnevnika, obavio je predsjednik društva Zoran Latinčić. (Sakib Kliko)

• Transverzala partizanskih lje-kara, 25. BiH transverzalu otvorilo je 25. 9. 1982. PD »Oštrelj« iz Bosanskog Petrovca u povodu proslave 40-godišnjice i kongresa partizanskih lje-kara i konfere-cije AFŽ, održanih u ovom malom krajiškom mjestu za rata, 1942. godine. Na otvaranju bilo je 243 planinara iz 45 planinarskih društava iz cijele Jugoslavije, kao i preživjeli ratni lje-kari i mediciirani. Oni su s planinarama susreti u Jasikovcu gdje je bila smještena najveća partizanska bolnica u toku rata (1942. god.). U 11. paviljona bilo je smješteno oko 600 kreveta. Planinarama su o slavnim ratnim danima govorili borci ovog kraja. Transverzala je duga 50 km i obilazi se za dva dana. Polazi iz parka Narodnih heroja u Bos. Petrovcu, a završava se na Oštrelju kod Titovog voza. Jednim svojim dijelom prolazi kroz poznatu prašumu Lom (najviše točka 1531 m), što je za sve obilaznike poseban doživljaj. Sudeći prema pismima planinara i zahvalnicama društava, transverzala će biti i ove godine dobro posjećena. PD »Oštrelj« će ove godine organizirati obilazak transverzale 24. 9. Koji će ranije obići transverzalu, mogu dobiti

transverzalni dnevnik ako se obrate na adresu: PD »Oštrelj«, Dom partizana, Bos. Petrovac. (Jovo Banjac)

• »Papučki jaglaci«. Povodom Dana žena požeški planinari i Konferencija za aktivnosti i ulogu žena u društvenom razvoju općine Slav. Požege organizirali su planinarsko-rekreacioni pohod pod nazivom »Papučki jaglaci«, koji je uspio iznad očekivanja. Sunčan, prohладan dan, idealan za šetnju, okupio je više od 80 planinara i ljubitelja prirode iz 24 požeške radne kolektiva, ustanove i škole, te desetak planinara iz Osijeka, Slav. Brda i Nove Gradiške. Oni su organizirano, uz pratnju gorskih spasavalaca, đurnog ljeđenja i vodiča, prešli put: od željezničkog kolodvora u Velikoj do Planinarskog doma »Lapjak«, gdje im je bio priređen čaj. Poslije kraćeg odmora zmijolika kolona, u kojoj se našao dvogodišnji Krung Lovrić, najmlađi sudionik pohoda, uz sedesetpetogodišnjeg Josipa Keću, veterana požeškog planinarstva, krenula je dolinom Dubočanke do kuća za odmor požeških radnih organizacija, pa dalje strmim usponom do grebena, te ratrag do lapjačke stijene u Velikog grada. Na tim prekrasnim vidikovcima okupljenima je Ivica Martinek, predsjednik PD »Sokolovac« Slav. Požege, govorio o geografsko-povjesnim zanimljivostima kraja koji se uokolo protstirao kao na dlanu. Poslije četverosatne ugodne šetnje, sudionici izleta su se ponovo našli kod Planinarskog doma. Za uloženi trud dobili su spomen-diplomu, veoma uspješu rad požeškog slikara Ivana Stimića, i planinarski grah, koji je svima izuzetno prijašao. Diplome su uručene i za radne organizacije i kolektive u kojima rade ili se školjuju sudionici ovog veoma uspјelog izleta, koji će biti tradicionalan. (Ivan Jakovina)

• PSD »Poštarska«, Novi Sad 1982. god. Glavna karakteristika kalendara akcije bila je međudruštvena suradnja s planinarama širom zemlje. U toku 1982. godine sprovedena je u djelu suradnja s planinarama PTT iz Zagreba, Beograda, Niša, Tuzle, Maribora i Skopja, te planinarama iz PSD »Zeljničar« iz Novog Sada. Ukućno je organizirano ili smo pak sudjelovalo na 23 akcije, s 323 članima, propješačili 473 km i proveli 683 sati u prirodi. U društvu je bilo 150 članova. Boravili smo na Fruškoj gori, Suvoj planini, Ovčaru, Kablaru, Jelicu, Mavrovu (Bistra), Sar-planini, Samoborskog gorju, Velebitu, Pohorju i Durmitoru. Na fruskiškom planinarskom maratonu (25. maj) bilo je 117, a na Durmitoru grupa od 51 člana, stazu drugog partizanskog noćnog marša u čast oslobođenja Novog Sada, koji je organiziran na Fruškoj gori, prošlo je 27 sudionika, na Saboru planinara jugoistočne Srbije održanom na Suvoj planini bio je 21 planinar od kojih se 16 popelo na najviši vrh Trem (1808 m), na Sar-planini bilo je 14 naših članova na susretu zbratimljenih planinara PTT iz Skopja, Maribora, Tuzle i Novog Sada; tada se 7 naših

članova uspeло na Titov vrh (2747 m). Na XXX Sletu planinara PTT Jugoslavije u Gospicu bilo je 25 naših članova, od kojih se 6 uspelo na vrh Visočice (1619 m) na Velebitu, dok je u Paklenici na južnom Velebitu boravilo 18 naših članova, od kojih je 6 prošlo cijelu stazu »Pakleničkog planinarskog puta« i dobio značku. Grupa od 10 članova je boravila u Samoborskom gorju na trasi KPP »Kroz Samoborsko gorje« i osvojila značku, a jedan član prošao cijelu stazu »Čačanske transverzale« koja je tek prošle godine otvorena. Prilikom obilaska program obavezno sadrži posjetu kulturnim i historijskim spomenicima radi njegovanja tradicija NOB. Posjećuju se muzeji i privlasti: časovima historije. U toku prošle godine boravili smo na legendarnom Bubnju kraj Niša, posjetili Cele-kulu kraj Niške banje, liniju proboka srijemskog fronta, spomenik pohorskom partizanskom odredu i muzej NOB na Osankarici (Pohorje) te muzej NOB u Divoselu u podnožju Velebita. U toku 1982. više je naših članova primilo priznanja za svoj rad, što je još jedan podstrek za dalju suradnju među planinarskim društvinama u Jugoslaviji. (V. B.)

• »Večer« posvećena planinarstvu. Planinarstvo u Sloveniji načrtovalo je 27. veljače 1983. godine devedeset godišnjicu svog postojanja. Povodom tog danu novinskih-izdavačka kuća »Večer« iz Maribora izdala je izvanredni prilog lista »Večer« u potpunosti posvećen tom jubileju i planinarstvu u Sloveniji uopće. Prilog se prodaje zasebno po cijeni od 7 dinara, ima osam stranica formata večernjih listova, s vanjskim stranama u boji. Bogato je opremljen prilozima o povijesti slovenskog planinarstva, osnivanju Slovenskog planinarskog društva, planinarstvu u Sloveniji danas, alpinizmu, planinarskim muzejima i posebno napisima o planinarskom izdavaštvu. Spomenuti veći prilogi protkani su pabircima najrazličitijim vijestima iz planinarstva s područja cijele Slovenije. Po prvi se putu dešava kod nas da prilozi planinarstvu izlaze u obliku izvanrednog broja dnevnog lista. Pohvalna akcija, koja u svakom trenutku može poslužiti primjerom. Kako saznamo od uređenika Milana Cilenšeka, taj broj »Večeri« pobudio je veliko zanimanje u cijeloj Sloveniji i došao je razgrabljen. Zainteresirani planinari u Zagrebu planinarsku »Večeru« mogu kupiti u knjižari »Gustav Kllek« u Potpredhodniku Glavnog kolodvora. (K. M.)

• Više od 100.000 planinara u Sloveniji. Kako javlja izvanredno izdanje »Večeri« posvećeno devedeset godišnjici planinarstva u Sloveniji, Planinska zveza Slovenije broji danas 100.469 članova učlanjenih u 171 planinarsko društvo. Od spomenutog broja 57.769 je odraslih članova, 15.439 omiljina i 27.261 pionir. Dvadeset pet društava broji više od tisuću članova. Najveća su: Ljubljana Matica (7703 člana), Maribor Matica (3444), Kranj (3060), Radovljica

ca (2320) i Titovo Velenje (2009 članova).

• Dva milijuna posjetilaca slovenskih domova. Prema upisnim knjigama u planinarskim domovima Slovenije, posjetilo ih je prošle godine 1.800.000 planinara. Uzmemu li u obzir činjenicu da se nikada ne upišu svu posjetiliči, sigurno je da ih je posjetilo tokom prošle godine više od dva milijuna ljudi! U planinama Slovenije otvoreno je inače 167 planinarskih domova i skloništa sa 5600 ležajeva.

• Jubilej PSD »Magleš« iz Valjeva. Kako nam javlja planinar Paja Sekulić, PSD »Magleš« proslavlja ove godine tridesetipetogodišnjicu svog aktivnog djelovanja. Društvo je osnovano 16. kolovoza 1948. godine. Posljednjih godina redovito broj kojih pet stotina članova, od čega je više od dvije trećine mlađih. PSD »Magleš« je jedno od aktivnijih planinarskih društava na području Srbije, o čemu svjedoči niz akcija izvedenih kroz protekli period: pored svih većih planina Jugoslavije, valjevski planinari ispešiće i Olimp (četiri puta), Grossglockner, a 1973. godine i Mt. Blanc. Društvo vodi brigu i o dva planinarska doma. Dom na Divčibarama kapaciteta je 30 ležajeva, a opremljen je kuhinjom i blagovaonicom. Dom »Zivan Đurđević« na Debelom brdu ima kapacitet od 50 ležajeva, potpuno je opremljen, a ove će godine biti i elektrificiran. Za postignute rezultate PSD »Magleš« je, pored ostalih priznanja, dobito i srebrnu i zlatnu značku PSJ te zlatnu plaketu PSS 1981. godine. U ovaj jubilarni godini postojanja priprema, pored dvadesetak grupnih izleta, i uspon tridesetipetoricu članova na Triglav, te 10. i 11. rujna tradicionalni Sabor planinara na planini Magleš. Adresa društva je: PSD »Magleš« Valjevo, ul. Maršala Tita 102. (K. M.)

• 10 godina Sekcije »Josip Brusić« u Rijeci. Godine 1973. je uz pomoć PD »Kamenjak« osnovana planinarska sekacija pri Osnovnoj školi »Josip Brusić« na Rijeci. 10 godina uspješnog djelovanja i rada nalazi se za grupom entuzijasta-amatera na čelu sa Sergejom Turkom, koji su planinarsko nastojali usaditi u mlade generacije. Analizirajući rad vidjeli se sistematski pristup pionirima. Najprije im se u školskim klupama objašnjavaju osnove planinarstva s mnogim pratećim sadržajima i drugim znanjima i vještinama. Povremeno se obavljaju i u topografiji i orijentaciji te se uključuju i u orijentacijsku natjecanje. Sekcija je osvojila nekoliko vrijednih priznanja na tim natjecanjima. Osnovama pružanja prve pomoći i razvijanju drugarstva u planini, daje se također veoma velik akcenat. U planinarske akcije uspješno se ukomponiraju sadržaji upoznavanja sa kulturnim, historijskim i prirodnim znamenostima kojih u planinskim područjima nalazimo izobilje. Članovi sekcije pišu o tome sasta-

ve, koji se onda objavljaju i осталиm učenicima škole, a objavljaju se i u »Planinarskom listu« koji matično društvo »Kamenjak« redovno izdaje. Kroz proteklih 10 godina sekacija je obuhvatila preko 500 pionira od kojih je veći broj ostao vjeran planinarstvu i danas čini članstvo PD »Kamenjak«. Sekcija organizira svoje akcije najmanje jednom mjesечно i nemoguće je nabrojiti sve pohode i planinarske uspješne koje su postigli članovi. Sekcija uspješno suraduje s Mjesnim zajednicama »Belvedere« i »Braida« na Rijeci te s drugim društveno-političkim strukturama. Ona je primjer kako se s pionirima od malih nogu treba sistematski raditi. Uspješan rad ove sekcije treba bi da bude podstrek da se i u ostalim školama (do sada se slike aktivnosti njeguju u Osnovnim školama »Bobijevo«, »Gornja Vežica« i još nekima u manjem obimu) aktiviraju pedagozi i da pomognu mlađima koji će rado privrhati atraktivne planinarske aktivnosti i sadržaje umjesto da slobodne dane trate po ulicama ili po zagušljivim »diskačima«.

(V. S.)

• Dom na Visočici u Velebitu. Obavještavamo da je Gojanov dom na Visočici, južni Velebit, затvoren i da se bez ključa ne može ući. Svi oni koji žele koristiti Dom moraju se prethodno obratiti u Gospicu Petru Staniću, N. Dimić 43, ili Milošu Korić, VI. proleterske 96, ili Anti Rukavincu, M. Oreškovića 26, radi ključa. Štambilj VPP nalazi se u Skloništu uz Dom, koje je stalno otvoreno.

• Dom »Malačka« je do daljnje zatvoren, a aneks doma, planinarska kuća iznad starog doma, otvorena je za posjetioce od 1. 04. do 1. 12 (dok traje toplo vrijeme) subotom i nedjeljom. Za veće grupe planinara, koji žele spavati u domu, poželjno je javiti se ranije na adresu klubova zbog osiguranja dežurnog izvan navedenog perioda: PK »Split«, Split, Put graničara 5.

• Izložba transverzalnih značaka. Zahvaljujući angažiranju pojedinih obilaznika transverzala, PD »Sljeme« iz Zagreba pripremilo je u svojim društvenim prostorijama izložbu spomen-značaka svih planinarskih transverzala u SFRJ. Izložena je 141 značaka od 114 transverzala, od prve »Slovenske transverzale« osnovane 1953. g. pa do najnovijih. Izložba je otvorena u društvenim prostorijama (Jurišićeva 1a) svakog dana od 18 do 20 sati. Društvo planira izložbu postaviti i u prostorijama Pošte u Jurišićevoj ulici radi popularizacije među građanstvom.

(N. A.)

• Izložba Sošarić — Težak. U Galeriji Gradskog muzeja u Varaždinu od 16. do 27. ožujka 1982. održana je izložba fotografija Cvjetka Sošarića i Branka Težaka, članova Foto-sekcije PD »Ivančica« iz Ivance. Oba autora izložila su po 30 radova na kojima se predstavljaju kao zalju-

bjenici u etnološke putosvitnice, situacija na selu i trenutaka seoskog života, vjerni bilježnici jednog ritma i atmosfere života i vanečkih sela. Ta opredijeljenost najbolje je autorskoj istini i iskrenosti. Kritika u javnim glasilima je ovo izložbu ocijenila dokumentarno zanimljivom i autorski jakom, kao doživljaj koji će dugo ostati u sjećanju, kao susret koji u životnoj svakodnevničkoj pruža nešto što nam sve više nedostaje. Zaustavljen život, djelice prirode i trenutke vlastite spoznaje pretvorili su autori u sasvim jasne poruke.

• Skupina seniora u PD »Ravna gora« Varaždin u 1982. je organizirala 30 pješačkih izleta sa 180 sudionika i 5 autobusnih izleta s 212 sudionika te 10 predavanja sa 572 sudionika. Razmjerno malo broj sudionika na pješačkim izletima treba pripisati tome što prevladavaju članovi iznad 60 godina koji nijesu u fizičkoj kondiciji. No i autobusni izleti nisu se sastojali samo u vožnji. Ako se uzmu u obzir cijene autobusa, a većina ove skupine su umirovljenici, onda se vidi da je oduziv članova ipak bio dobar. Najuspjeliji izleti: 2 puta na Pohorje, na otvorenje novog doma na Ivančici, u Viroviticu—Našice—Đakovo, na Pepekov memorijal (u spomen zaslubnog planinara Pepeka Vojtjehovskog) na relaciji Grebengrad—Ham—Pokoje—Čevo, na Kamniške Alpe i Ormož—Jeruzalem. Svi izleti bili su vrlo dobro organizirani, o čemu su se pobrinuli vodiči iz naših redova kojih je bilo 10. Spominju se samo oni koji su bili vodiči više od 4 puta: Ivo Košćec 12 putata, Lujo Jug 10 i Lucijan Smokvina 5. Ti su vodiči prije samog izleta načinili itinerare, u kojima su svestrano obradili nusputne objekte. U zimskom razdoblju priredena su uz dijapo pozitive interesantna predavanja i to: prof. Mirjana Dučakijević: Putovanje Italijom; dr. Velimir Kafafatić: Krstarenje Volgom i Donom i Putovanje Indijom; prof. Zoran Dučakijević: Do Londona i oko njega i Putovanje po Provenciju (Francusku); ing. Zlatko Smerke: Po planinama BiH; Milan Turkalj: Od morske razine do vrha Triglav; Andelko Turković: Pješačkim stazama Dolomitom; prof. Miroslav Klemm: Putovanje Čehoslovačkom, te Ivo Košćec, koji je celebrirao svečano Martinsko krštenje mosta. Bez pretjerivanja može se reći da su naši izleti i predavanja predstavljali za Varaždin društveni dogadjaj i da su se svi ugodno osjećali. Na godišnjem sastanku 8. veljače 1983. dana je razrješnica odboru i izabran je novi odbor u nepromijenjenom sastavu. Srebrnim znakom PSH odlikovani su za samoprijedgoran i zaslužan rad ing. Ivan Zukina i Josipa Tomašić. Caskom šutnje odana je pošta pok. članu dr. Konradu Blaškoviću.

(Ing. Ivan Zukina)

OBIŠLI »VELEBITSKI PLANINARSKI PUT«

1103. Darko Dujmović, PD »Željezničar«, Zagreb
 1104. Jadranka Sraga, PD »Grebengrad« N. Marof
 1105. Mahailo Lučić, PD »Grebengrad« N. Marof
 1106. Željko Barabas, PD »Grebengrad« N. Marof
 1107. Nebojša Lorenčić, PD »Grebengrad« N. Marof
 1108. Perica Korica, PD »Visočica« Gospic
 1109. Antun Petrekanić, PD »Dubovac« Karlovac
 1110. Antun Petrekanić, PD »Dubovac« Karlovac
 1111. Đuro Zatezalo, PD »Dubovac« Karlovac
 1112. Silvio Kumić, PD »Dubovac« Karlovac
 1113. Dubravko Magdić, PD »Dubovac« Karlovac
 1114. Antun Majnarić, PD »Dugi vrh« Varaždin
 1115. Ivo Jerićević, PD »INA-Inženjering« Zagreb
 1116. Tomislav Požgajčić, PD »INA-Inženjering« Zgb.
 1117. Silvio Smirnjak, PD »RIS« Zagreb
 1118. Sandra Smirnjak, PD »RIS« Zagreb
 1119. Josip Podgorski, PD »RIS« Zagreb
 1120. Slavko Babić, PD »RIS« Zagreb
 1121. Andreja Hrušački, PD »RIS« Zagreb
 1122. Živojin Čirković, PD »RIS« Zagreb
 1123. Željka Župan, PD »RIS« Zagreb
 1124. Katarina Babić, PD »RIS« Zagreb
 1125. Dragisa Batocanin, PD »Ljukten« Trstenik
 1126. Mila Batočanin, PD »Ljukten« Trstenik
 1127. Marin Miše, PD »Moros« Split
 1128. Zdenko Melvan, PD »Moros« Split
 1129. Josip Zubčić, PD »Moros« Split
 1130. Edgar Andrić, PD »Bitoraj« Zagreb
 1131. Marinela Roce, PD »Velebit« Zagreb
 1132. Franjo Marinčić, PD »Gromovaca« Otočac
 1133. Ana Marinčić, PD »Gromovaca« Otočac
 1134. Vesti Tratar, PD »Zabukovica«
 1135. Vida Tratar, PD »Zabukovica«
 1136. Stefka Jordan, PD »Polzela«
 1137. Božo Jordan, PD »Polzela«
 1138. Virgilio Mazija, PD »Paklenica« Zadar
 1139. Ivica Soido, PD »Paklenica« Zadar
 1140. Ivan Lutz, PD »Željezničar« Zagreb
 1141. Branka Cargona, PD »Kamenjak« Rijeka
 1142. Josip Kopić, PD »Kamenjak« Rijeka
 1143. Ranko Dumančić, PD »Kamenjak« Rijeka
 1144. Vesna Cargona, PD »Kamenjak« Rijeka
 1145. Tatjana Sterdin, PD »Vuzenica« Muta
 1146. Dobnik Emil, PD »Vuzenica« Muta
 1147. Pogorelčnik Marko, PD »Vuzenica« Muta
 1148. Ivan Rupnik, PD »Vuzenica« Muta
 1149. Ivan Oštr, PD »Zagreb-Matica« Zagreb
 1150. Milena Cocej, PD »Celje«
 1151. Arnold Pavlič, PD »Celje«
 1152. Stane Storman, PD »Polzela«
 1153. Tone Delak, PD »Zalec«
 1154. Matija Kajtina, PD »Zabukovica«
 1155. Roman Turk, PD »Aero Celje«
 1156. Vera Potnik, PD »Zabukovica«
 1157. Srećko Culik, PD »Zabukovica«
 1158. Verica Klaužar, PD »Zabukovica«
 1159. Stefka Klaužar, PD »Zabukovica«
 1160. Mojca Ježovnik, PD »Zabukovica«
 1161. Silva Culik, PD »Zabukovica«
 1162. Srećko Culik, PD »Zabukovica«
 1163. Ferdinand Glavnik, PD »Zabukovica«
 1164. Matjaž Terglav, PD »Zabukovica«
 1165. Metka Randl, PD »Zabukovica«
 1166. Magda Ježovnik, PD »Zabukovica«
 1167. Jože Ramšak, PD »Zabukovica«
 1168. Terezija Pišek, PD »Zabukovica«
 1169. Marjan Kotnik, PD »Ravna na Koroškem«
 1170. Alojz Viher, PD »Celje«
 1171. Dore Miklavžin, PD »Titovo Velenje«
 1172. Katarina Ramšak, PD »Zabukovica«
 1173. Bogomil Polavder, PD »Zabukovica«
 1174. Rado Cilenšek, PD »Zabukovica«
 1175. Zora Prenik, PD »Zabukovica«
 1176. Igor Medle, PD »Zalec«
 1177. Pavla Kajtina, PD »Zabukovica«
 1178. Ivica Terglav, PD »Zabukovica«
 1179. Berta Cilenšek, PD »Zabukovica«
 1180. Franc Ježovnik, PD »Zabukovica«
 1181. Frančiska Terglav, PD »Zabukovica«
 1182. Aleksandar Jegrišnik, PD »Zabukovica«
 1183. Ivanka Matek, PD »Zabukovica«
 1184. Franc Matek, PD »Zabukovica«
 1185. Zvone Pišek, PD »Zabukovica«
 1186. Anton Pišek, PD »Zabukovica«
 1187. Slavko Cocej, PD »Celje«
 1188. Franjo Jerman, PD »Željezničar« Zagreb
 1189. Kruno Vidrić, PD »Slavija« Beograd
 1190. Miodrag Krunić, PD »Sloboda« Čačak
 1191. Tanja Egorov, PD »Javor« Beograd
 1192. Boris Egorov, PD »Javor« Beograd
 1193. Katica Vučina, PD »Prijatelji planina« Zagreb
 1194. Miro Vučina, PD »Prijatelji planina« Zagreb
 1195. Dražen Kovačević, PD »Prijatelji planina« Zgb.
 1196. Vladimir Ivančić, PD »Tomos« Koper
 1197. Marija Vidic, PD »Tomos« Koper
 1198. Olivij Oblak, PD »Tomos« Koper
 1199. Dražen Perica, PD »Lipa« Sesvette
 1200. Vlado Črepak, PD »Vinica« Duga Resa
 1201. Ervin Neuhold, PD »Vinica« Duga Resa
 1202. Ivan Ljubešić, PD »Zagreb-matica« Zagreb
 1203. Željko Debelec, PD »R. Končar« Zagreb
 1204. Nenad Buden, PD »R. Končar« Zagreb
 1205. Domagoj Pavlin, PD »Željezničar« Zagreb
 1206. Tomislav Pavlin, PD »Željezničar« Zagreb
 1207. Mislav Pavlin, PD »Željezničar« Zagreb
 1208. Borivoj Starčević, PD »Kamenjak« Rijeka
 1209. Alenka Sobol, PD »Kamenjak« Rijeka
 1210. Drago Ivandić, PD »Kamenjak« Rijeka
 1211. Borislav Božanić, PD »Kamenjak« Rijeka
 1212. Gledis Božanić, PD »Kamenjak« Rijeka
 1213. Ljiljana Božanić, PD »Kamenjak« Rijeka
 1214. Stana Bogunović, PD »Kamenjak« Rijeka
 1215. Nevenka Petrić, PD »Kamenjak« Rijeka
 1216. Sonja Stanić, PD »Kamenjak« Rijeka
 1217. Mićović Velimir, PD »Kamenjak« Rijeka
 1218. Petar Stanić, PD »Visočica« Gospic
 1219. Dubravko Golubić, PD »Dubovac« Karlovac
 1220. Gordan Lazić, PD Zagreb
 1221. Zlatko Lazić, PD Zagreb
 1222. Perica Korica, PD »Visočica« Gospic
 1223. Igor Hapač, PD »Sljeme« Zagreb
 1224. Siniša Hapač, PD »Sljeme« Zagreb
 1225. Višnja Hapač, PD »Sljeme« Zagreb
 1226. Ivan Hapač, PD »Sljeme« Zagreb
 1227. Biserka Maršanić, PD »Sljeme« Zagreb
 1228. Ivan Zorko, PD »Sljeme« Zagreb
 1229. Nikola Hapač, PD »Sljeme« Zagreb
 1230. Ivo Majnarić, PD »Zagreb-matica« Zagreb
 1231. Olga Ladavac, PD »Zagreb-matica« Zagreb
 1232. Zvonimir Himmelreich, PD »Zagreb-matica« Zgb.
 1233. Bojana Čohar,
 1234. Vito Cerovac,
 1235. Josip Ungarović, PD »Željezničar« Zagreb
 1236. Draško Andrić, PD »Kamenjak« Rijeka
 1237. Bela Horvat, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1238. Bela Horvat, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1239. Ivan Lužovec, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1240. Irena Skarjak, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1241. Metka Skok, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1242. Erika Smrečnik, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1243. Angelica Armić, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1244. Marija Hure, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1245. Radovan Skubic, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1246. Marijan Rednak, PD »Slovenijašport« Ljubljana
 1247. Nedeljko Seovac, PD »Željezničar« Kraljevo
 1248. Nebojša Maravić, PD »Gvozdac« Kraljevo
 1249. Branislav Binić, PD »Gvozdac« Kraljevo
 1250. Milorad Stanić, PD »Velevit« Zagreb
 1251. Mojca Pavlič, PD »Željezničar« Celje
 1252. Dragica Turk, PD »Aero« Celje
 1253. Roman Turk, PD »Aero« Celje
 1254. Katica Borojević, PD »Paklenica« Zadar
 1255. Milena Borojević, PD »Paklenica« Zadar
 1256. Branko Borojević, PD »Paklenica« Zadar
 1257. Milovan Borojević, PD »Paklenica« Zadar
 1258. Gertruda Finžgar, PD »Željezničar« Zagreb
 1259. Dragica Sarčević, PD »Zagreb-matica« Zagreb
 1260. Goran Adelsberger, PD »Zagreb-matica« Zagreb
 1261. Zoran Sobol, PD »Kamenjak« Rijeka
 1262. Milivoj Kocbek, PD »OKI« Zagreb
 1263. Zvonimir Čamalović, PD »Bilogora« Bjelovar
 1264. Dubravko Biško, PD »Bilogora« Bjelovar
 1265. Ivo Rudenjak, PD »Platak« Rijeka
 1266. Marija Maslov, PD »Sljeme« Zagreb
 1267. Goran Kuzmanović, PD »Psunj« Pakrac
 1268. Ivana Stipetić, PD »Željezničar« Zagreb
 1269. Dragan Konestra, PD »Učka« Rijeka
 1270. Miroslav Kulhavi, PD »Psunj« Pakrac
 1271. Predrag Kulhavi, PD »Psunj« Pakrac
 1272. Ana Plavanović, PD »Strmac« N. Gradiška

Dom na Ivančici

Planinarska kuća »Josip Pasarić« na Ivančici (1061 m), obnovljena prije nepunu godinu dana, ima u prizemiju stotinu četvornih metara korisnog prostora i pedesetak u potkroviju. U dvije blagovaonice može se komotno smjestiti 80 planinara, a u dvije spavanaonice ima 40 ležajeva. Tu je još kuhinja, prostor za odlaganje opreme i sanitarnе prostorije. Kuća je opremljena novim inventarom i potpuno opskrbljena. Otvorena je slobotom, nedjeljom i praznikom, a prema dogovoru, u ljetnim mjesecima za dolazak veće grupe i u ostale dane. Okoliš kuće je ureden, postavljene su klipe u stolovi i tu se može smjestiti, naravno za lijepog vremena, oko 250 ljudi. U neposrednoj blizini uredeno je i sklonište. Kućom upravlja PD »Ivančica« iz Ivance.

Ivanečki planinari dulje su vrijeme razmišljali kako urediti kuću na Ivančici, izgrađenu 1929. godine i obnovljenu 1951. Svojedobno je bilo čak riječi o gradnji novog doma nedaleko od postzjećeg koji bi bio ostao kao spomen-kuća. Sva su se takva razmišljanja spoticala na novčanim pitanjima, a kuća je postajala sve trošnija. Naime, treba znati da je ona građena i obnavljana u vrijeme kada nije bilo ceste na vrh Ivančice pa je korišten materijal za gradnju koji se tu našao — kamen i drvo. Pokrenuta je široka društvena akcija i uz podršku društveno-političke zajednice ivanečki su planinari skupili 2,8 milijuna dinara i odmah počeli s radovima.

Ugovorenih su građevinski radovi i u kolovozu 1981. počela je adaptacija. Prijе zime, zahvaljujući vrsnom graditelju Dragutinu Jakušu iz Beđekovčine, kuća je bila pod krovom. U zimskim mjesecima se nije radilo, a na proljeće 1982. završeni su građevinski poslovi; radove na uređivanju interijera preuzeuli su marljivi planinari uz pomoć stručnih radnika iz radnih organizacija ivanečke općine.

Uz spomenuti novac u kuću je uložena pomoć udruženog rada, u materijalu i stručnoj radnoj snazi, koja se procjenjuje na 1,2 milijuna dinara, a uz to su još planinari dali oko osam tisuća dobrovoljnih radnih sati. Danima se na Ivančicu odazalo rano ujutro, a vraćalo u kasne večernje sate. Kuća je bila potpuno završena i opremljena potrebnim inventarom desetak dana prije roka.

Na svečanom otvaranju 4. srpnja 1982. bili su planinari sjevero-zapadne Hrvatske, izletnici, ljubitelji prirode i mnogi gradani iz mjesta oko Ivančice, ukupno oko 1300 ljudi. U prigodnom programu sudjelovala je i lepotljavska limena glazba, te Kulturno-umjetničko društvo »Jedinstvo« iz Ivance. Govorili su istaknuti planinari i društveno-politički radnici općine Ivanečki, a kuću je otvorio Vinko Vrćek, predsjednik Izvršnog vijeća Skupštine općine Ivanečki.

Tom je prilikom održano i jubilarno, 100. savjetovanje Planinarskog saveza ZPP-a,

Cvjetko Sošarić